

**DONES
I LA
LLEGENDA
NEGRA A
TRAVÉS
DE LA
HISTÒRIA**

Ninu

2020-2021

ABSTRACT

En aquest treball ens enfocarem en la llegenda negra de sis grans dones de la història: Cleòpatra VII, Valeria Messalina, Teodora de Bizanci, Elionor d'Aquitània, Elizabeth Bathory i Catalina II de Rússia. Per fer això, d'una banda, explicarem l'origen de les llegendes negres, i d'altra banda, analitzarem la seva evolució durant el temps. Avui molts de nosaltres continuem creient aquestes declaracions, però, sabem on, quan i de qui provenen? Sabem com s'han modificat al llarg del temps?

En este trabajo nos centraremos en la leyenda negra de seis grandes mujeres de la historia: Cleopatra VII, Valeria Mesalina, Teodora de Bizancio, Leonor de Aquitania, Elizabeth Bathory y Catalina II de Rusia. Para ello, por un lado, explicaremos el origen de cada una de las leyendas negras y, por otro lado, analizaremos la evolución de estas durante el tiempo. En la actualidad muchos seguimos creyendo firmemente estas afirmaciones, sin embargo ¿sabemos de dónde, de cuándo y de quién provienen? ¿Sabemos cómo se han modificado durante el tiempo?

In the present work we will focus on the black legend of six great women of history: Cleopatra VII, Valeria Messalina, Theodora of Byzantium, Eleanor of Aquitaine, Elizabeth Bathory and Catherine II of Russia. To do this, on the one hand, we will explain the origin of the black legends that concern them, and on the other hand, we will study the evolution of them, analyzing their changes and exaggerations over the history. Today many of us continue believing these statements, but do we know where, when and from whom they started? Do we know how the time affected to them?

Agraïments

Abans de començar, m'agradaria agrair al meu tutor del Treball de Recerca, per la grandíssima ajuda que m'ha prestat tant en la composició, redacció i estructura , com per tot el volum d'informació que m'ha fet accessible. Tanmateix, li agraeixo immensament la seva ajuda a nivell personal durant la realització del treball, pels ànims i la confiança que ha depositat en mi.

INTRODUCCIÓ

GENERAL

Des d'un principi tenia molt clar que volia que el meu treball estigués relacionat amb la història, i sobretot, amb la posició de les dones durant el transcurs d'aquesta. Encara i així, em va costar trobar el tema indicat: buscava un tema concret, específic, interessant i novedós que realment m'agradés. Finalment el meu tutor em va suggerir, entre altres temes, l'estudi de la llegenda negra de les dones i em va semblar molt captivant, ja que és un tema relacionat amb la dona no molt explotat. A més, dóna l'oportunitat d'entendre el context social en què es trobaven les dones amb privilegis.

El meu treball es centra en l'anàlisi de les llegendes negres de sis dones de diferents èpoques. Cadascuna fou triada per diferents motius, però de totes elles necessitava que tinguessin una rellevància social per a trobar fonts on se les menciona. En el cas de Cleòpatra fou per la gran quantitat d'informació que tenia a l'abast sobre ella i per ser la dona probablement més coneguda de la història, no podia faltar en el treball una dona a qui li han dedicat un gran nombre de pel·lícules, llibres... Seguidament triarem a Messalina, d'ella se'm va fer interessant veure com pràcticament l'únic llegat que hi ha d'ella és llegenda negra, una dona totalment empresonada en un perfil molt lligat a la seva sexualitat, de la qual podríem obtenir informació fàcilment. Després, tenim a Teodora, qui fou aconsellada per el tutor. D'aquesta dona em va atreure el seu ímpetu per a modernitzar socialment el seu imperi, intentant instaurar lleis com l'avortament legal en cas de violació en el segle VI. A continuació, tenim a Elionor d'Aquitània, qui m'encantà per els seus actes de rebel·lia: divorciar-se del seu primer marit, acompanyar al rei en les croades a Terra santa, encara que ell li prohibís, entre altres coses. D'altra banda tenim a Elizabeth Bathory qui em cridà l'atenció pel fet que la seva llegenda gira entorn a que pensaren fermament que era una vampiressa que bevia la sang de verges per ser immortal. I per últim, tenim a Catalina II de Rússia, de la qual em va captivar el fet de que portà

al seu país la valoració de l'art, la cultura i l'educació. Altrament, van haver-hi altres dones que vam haver de descartar, per diversos motius. Una d'aquestes fou Isabel I d'Anglaterra, la qual vam descartar per falta de contingut, el mateix passà amb Joana I de Castella. D'altra banda, vam descartar Hipatia, a més de per falta de contingut, per no ser una dona de poder, sinó una científica.

En conjunt, considero que l'elecció d'aquestes sis dones ha sigut molt acurada en proporcionar-nos una idea de la imatge de les dones privilegiades en diverses èpoques i civilitzacions.

Portar un treball tan extens ha comportat moltes dificultats, sobretot en quant a la redacció del mateix, essent jo una persona de pures ciències que en començar gairebé no sabia ni utilitzar els connectors correctament. Això, m'ha comportat moltíssims problemes amb el treball: l'he hagut de reescriure diversos cops, cosa que m'ha obligat a dedicar-li un munt d'hores amb l'únic objectiu de facilitar-li i millorar la comprensió al lector, a més d'intentar fer-ho més amè i contextualitzat per a intentar que qualsevol, encara que no en sàpiga gaire de l'entorn de les dones estudiades, pugui entendre el treball. D'altra banda, el fet de fer-lo durant el confinament em va dificultar la recerca de bibliografia en estar totes les biblioteques tancades, deixant-me només amb l'opció de trobar-los per Internet. Pot ser això no sona tant malament, però hi hagut força en llibres dels quals sabia que tenia bona informació, i pel fet de no estar digitalitzats, he hagut de prescindir d'ells. Era molt frustrant buscar i trobar un article que parla sobre una menció d'una dona en un llibre que t'interessa, buscar-lo i no trobar ni rastre de cap edició a Internet. A banda d'això, el fet d'haver de formular tantes notes a peu de pàgina amb unes normes tan rígides que em donà el tutor fou bastant difícil, i el mateix amb les introduccions i conclusions, el tutor ha exigit un gran nivell en aquests àmbits i m'ha costat moltíssim estar a l'altura. Un altre fet que em complicà el treball fou la diversitat d'idiomes amb que les trobava. Això, gràcies a les noves tecnologies, no va ser un gran problema: utilitzant traductors en línia he sigut capaç de llegir, fins i tot, llibres en llatí i rus. Per últim, a l'hora de recercar informació em vaig anar trobant amb diferents problemes, però el més molest fou la dispersió de les fonts. Per culpa d'això, molts cops em costava hores i hores trobar

els llibres on mencionaven a les dones repercutint les seves llegendes, la informació està molt difosa, cosa que ha comportat un gran i continu esforç en la investigació.

Altrament, en quant a l'estructura, vaig declinar-me per a només treballar tres grans èpoques de la història: l'Edat Antiga, la Mitjana i la Moderna. En un principi, vàrem pensar en incloure l'època contemporània però, veient l'extensió que estava agafant el treball vam optar per no fer-la. He triat aquestes èpoques per diferent motius: en el cas de l'antiga fou per què des de ben petita m'ha encantat el món i la civilització egípcia antiga i la romana; tanmateix m'interessa molt la societat de l'antiga roma. D'altra banda, vaig triar l'Edat Mitjana perquè des d'un principi, en saber que era una època tan fosca en quant a coneixement científic i liberalisme, vaig imaginar-me que trobaria molt bones candidates amb força llegendes. I l'última de totes, la moderna, que fou triada per simple continuïtat cronològica. És així doncs que el treball s'estructura, fent un recorregut en el temps on les llegendes negres de sis dones, dos per cada època, són protagonistes. En quant a la recopilació de fonts, l'he organitzada en diferents apartats: bibliografia i webgrafia, que inclou els treballs que s'han utilitzat i citat per la formulació directa del treball, Bibliografia i webgrafia de consulta on adjunto les fonts utilitzades només per a enriquir el meu coneixement en el context del treball, i per últim, l'annex de bibliografia i webgrafia, on recopilo les conegudes composicions dels autors citats.

Per finalitzar, m'agradaria exposar quins són els objectius d'aquest treball. En aquest estudiem a un seguit de dones que van ser perseguides per la llegenda negra, conveni d'atributs que sovint tenen una connotació negativa i que poden o no ser certs. Altrament, és interessant analitzar aquestes llegendes negres al llarg de la història, observant com s'han anat fent afegits adequant el perfil de la dona amb els seus propis prejudicis de l'època. Per aquest motiu dividim l'anàlisi de cada dona en dos parts: arrels de la llegenda on es responen les següents preguntes: com començà tot? Qui ho començà? Amb quin interès? I d'altra banda, la llegenda a través dels segles on s'estudia com aquestes afirmacions han influenciat la imatge de les dones a través del temps: Qui continuà les llegendes? A través de quin mitjà ho va fer? Quin ha sigut el seu èxit fins arribar a l'actualitat? Aquesta última, he decidit ordenar-la per

DONES I LA LLEGENDA NEGRA A TRAVÉS DE LA HISTÒRIA

àmbits de les fonts, agrupant tots els que siguin del mateix tipus, i dintre d'aquests grups, els ordeno cronològicament, de menys a més recent. Tot junt, ens donarà la suficient informació rellevant sobre les dones i la seva llegenda negra, donant peu a una comprensió més amplia al lector sobre aquestes.

1 DONES DE L'ANTIGUITAT

1.1 CLEÒPATRA

“ Vergonya del Nil, la fatal Erinia del Laci, impúdica per a desgràcia de Roma, a més de posseir una funesta i lasciva bellesa. “

Marco Anneo Lucano

INTRODUCCIÓ

Cleòpatra fou la filla de Ptolemeu XII del regne Ptolemaic a Egipte, la seva mort, provocà que al tron governessin Cleòpatra amb 18 anys i el seu germà petit Ptolemeu XIII, que tenia solament 10 anys.

Poc després d'aconseguir governar, els assessors del seu germà l'atacaren obligant-la a exiliar-se a Síria. Allà, creà un exèrcit de mercenaris per a enfrontar-se al seu germà. Qui també tenia motius per enfrontar-se a Ptolemeu fou Juli Cèsar. La raó? L'egípcia havia donat l'ordre de matar a un general romà, Pompeyo. Cleòpatra no dubtà en unir-se a la causa i mostrà suport al romà amb el seus soldats. El Cèsar guanyà la guerra i li donà el tron a Cleòpatra, obligant al seu germà a exiliar-se, però ell va optar per suïcidar-se al riu Nil. Finalment, Cèsar tornà a Roma i la reina eventualment el visità fins que assassinaren al romà en l'any 44 a. C.

En l'any 41 a. C. Roma passà a mans de l'hereu de Juli Cèsar, Marc Antoni. Ell i Cleòpatra es van conèixer. El militar i polític s'enamorà. En aquell moment Antoni estava en la lluita del poder per la República en contra d'Octavi August.¹ Finalment, en l'any 30, Octavi ocupà Alexandria., i per tal de que cap dels dos, Cleòpatra i Marc Antoni, patissin cap humiliació, van optar per suïcidar-se. La mort de Cleòpatra posà fi a la dinastia Ptolemaica.

¹ Octavi August fou el primer emperador de l'Imperi Romà. Tanmateix fou nebot i hereu de Juli Cèsar. Octavi lluità en la Tercera Guerra Civil Romana que s'esdevingué després de la mort de Juli Cèsar. En aquest conflicte, els hereus polítics de Cèsar, Marc Antoni i Octavi perseguiren als "liberadores", qui assassinaren a Juli Cèsar. Finalment, els derrotaren en la batalla de Filipos. Com a conseqüència, Marc Antoni va assolir el govern de les províncies orientals, inclòs Egipte. Les relacions dins d'aquesta aliança xocaren a mesura que els seus membres anhelaven més poder. Per a relaxar la situació, s'uniren en matrimoni Marc Antoni i Octàvia, germana d'August. Aquesta unió es formà malgrat que se sabia que ell mantenia una relació sentimental amb Cleòpatra. A la llarga, les diferències entre Octavi i Marc Antoni van donar lloc a la Quarta Guerra Civil Romana. Al capdavant, Marc Antoni, aliat amb Cleòpatra VII d'Egipte, va ser derrotat en la batalla d'Àccium. Després d'aquesta derrota, Cleòpatra tornà a Alexandria on es suïcidà. En cas que esteu interessats en aprendre més sobre el mencionat, llegiu, si us plau, el llibre de William C. PEARCE, *Analysis of Roman History, Logmans, Green & Co, Londres, 1873, pp. 222-229*. Interpretem doncs, que l'odi provinent d'Octavi envers Cleòpatra prové del conflicte anteriorment explicat. Cleòpatra era l'enamorada del seu enemic Marc Antoni. A més a més, el fet que fou l'amant del marit de sa germana, provocà en ell encara més odi, refugiant-se en el pensament que Marc Antoni obeïa els manaments de Cleòpatra, deixant a Octàvia en una molt insignificant posició. Si us interessa llegir-ne més sobre les perspectives de Cleòpatra i Octàvia, us recomaneu fullejar el llibre de Sarah FIELDING, *The Lives of Cleòpatra and Octàvia*, Lewisburg, Londres, 1994, sobretot pp. 116 - 148.

1.1.1 ARREL DE LA LLEGENDA

La llegenda negra de Cleòpatra s'originà a partir de les afirmacions provinents dels poetes i historiadors a les ordres de l'emperador Octavi August, formant una imatge negativa d'aquesta dona. Alguns poetes i polítics com Lucano i Plutarco, entre d'altres, catalogaren a la faraona com una femella fatal, ressaltant, els seus defectes. Més concretament, la jutjaren per utilitzar els seus poders femenins per manipular a alts càrrecs i dirigents a favor seu i, tanmateix, de portar la República a la ruïna, en només preocupar-se de la seva vanitat.²

El poeta d'origen hispà, Marco Anneo Lucano, criticà a Cleòpatra en una de les seves obres. La mencionà en l'any 48 a. C. en el seu treball més elogiat, el poema èpic *Farsàlia*. La composició consisteix en deu llibres que tracten sobre la guerra civil entre Juli Cèsar i l'exèrcit senatorial dirigit per Cneo Pompeyo Magno. Concretament és en el volum número 10 del poema on apareixen les mencions a Cleòpatra. En aquest relat, Cèsar arriba a Alexandria on Cleòpatra el sedueix i enganya. Específicament, l'autor la designà de ser la vergonya del seu llinatge, gràcies a la seva lascívia innata, que avergonyia a tothom amb qui estigué amb ella i afegeix que ella fou la desvergonyida reina que portaria a la ruïna a la República romana.³

Tanmateix, d'altres contemporanis de Cleòpatra escriviren sobre la seva forma d'actuar, referint-se a ella com una dement. L'anteriorment esmentat, ho va fer el reflexiu poeta Quinto Horacio, afamat per tractar en les seves conegudes odes els famosos tòpics literaris sobre l'elogi d'una vida retirada (*Beatus ille*) i la invitació de

² De fet, es feminitza també a Marc Antoni. Per posar-nos en context, l'època antiga romana els homes tenien, fins i tot, por de no ser considerats vertaders homes. Per aquest motiu, intentaren definir els rasgos que els identificaren com a masculins, creant així una diferència entre la personalitat d'un home i dona. Tot junt, fou un intent d'allunyar-se de la possibilitat de ser considerat un ésser tan repudiat com ho era la dona. Llavors, aprofitant aquesta creença els autors, sovint donaren una imatge de Marc Antoni, arrelada a un caràcter dèbil i pasional. Aquests dos rasgos, eren associats a la feminitat, comportant en que Antoni fos tractat com si fos menys home. Per saber-ne més llegir l'article de Paul VEYNE, "*Familia y amor durante el alto Imperio Romano*", reunit i presentat per Arturo R. FIRPO, *Amor. Familia. Sexualidad*, Argot, Barcelona, 1984, pp. 15-57, especialment a pp. 28 - 43.

³ " Vergonya del Nil, la fatal Erinia del Laci, impúdica per a desgràcia de Roma, a més de posseir una funesta i lasciva bellesa. ".Marco A. LUCANO, *Farsàlia*, Gredos, Barcelona, 1984, vers 136.

gaudir del moment (*Carpe diem*). La mencionà en l'any 23 a. C., en una de les seves Odes on es tracten diversos temes, un d'ells alabança a Octavi August. Sabent això, no és d'estranyar que en la seva *Oda 17*, concretament al principi d'aquesta, es parli negativament de Cleòpatra. En aquest fragment, la tractà d'impudent i immadura, dominada per un èxit insolent.⁴

Però, ni Lucano ni Horacio foren els únics poetes del seu temps que dedicaren els seus versos per jutjar la relació de Cleòpatra amb la política romana. També, el poeta romà Publio Ovidi, conegut per obres com *l'Art d'amar* o *Les Cartes Heroïdas*⁵, en l'any 8 d. C., escriu sobre la reina. La mencionà en una de les seves grans obres: *Les Metamorfosis*. Aquest poema, escrit en vers, recull relats mitològics del món grec adaptats a la cultura romana de la seva època. Els escrits al·lusius a la ptolemaica els trobem en el llibre 15 de la composició. En els seus textos l'autor ens afirmà el fet que la reina egípcia serà la perdició de Roma. Segons ell, aquesta utilitzà i manipulà al Cèsar amb els seus poders de dona seductora. Tot això, per satisfer els seus propis interessos. Reafirmà que Cèsar, guiat per la seva enamorada posà la dinastia Ptolemaica per sobre de la República.⁶

Qui també s'afegí a la crítica Cleòpatra amb els alts comandaments romans fou Pompeyo Trogo qui reconstruí la història universal que s'estén des de el 600 abans de Crist fins l'època contemporània de l'autor. Concretament, fou en el segle I d. C., en el llibre d'*Històries Filípiques*, quan mencionà a la dona. En aquesta obra explicà la història de Filip II de Macedònia i dedicà la major part de la seva obra als regnes hel·lenistes. Exactament cità a Cleòpatra en el pròleg d'aquest treball on es parla sobre Marc Antoni i Cleòpatra. L'historiador mostrà la percepció que tenia sobre la relació d'ambdós: l'exòtica reina encadenà a Marc Antoni manipulant-lo per als seus

⁴ “ *satisfeta d'una bogeria ambició i embriagada per un èxit insolent* ”. El escrit adjunt el trobeu en el treball de Manuel, P VILLATORO trobat en el diari ABC, https://www.abc.es/historia/abci-leyenda-negra-Cleopatra-mala-borracha-odiaba-roma-201904080116_noticia.html, (10/04/2020) .

⁵ Adjunto, a tall d'exemple, una edició de cada llibre citat: Publio OVIDIO, *Heroïdas: Cartas de Heroínas*, Akal, Madrid, 2010; *Arte de amar*, Sanz y Razola, Barcelona, 1822.

⁶ “ *l'esposa egípcia d'un general romà caurà, confiada sense èxit en el seu matrimoni, i vanes hauran sigut les seves amenaces de que el nostre Caipotli hauria de ser esclau del seu Canopo* “. Passatge extret de l'obra de Publio OVIDIO, *Metamorfosis*, Bruguera, Barcelona, 1981, versos 828-828.

propis interessos. Però, malgrat els intents de l'egípcia de salvaguardar la seva civilització originària, va ser derrotada en la guerra d'Accí.⁷

Qui tampoc dubtà en capficar-se en amistats i afers de Cleòpatra fou l'historiador i biògraf Plutarc de Queronea. Ell mencionà a la reina egípcia en l'any 73 d. C. en la seva obra per excel·lència: *Vides paral·leles*. El seu contingut es basava en biografies de cèlebres grecs i romans emparellats per algunes similituds en les seves vides. Concretament, la cità en el volum 3 de l'obra, en la biografia de Marc Antoni. En general, en la seva obra se la tractà més ben bé de prostituta que de noble. L'autor retratà la capacitat d'aquesta de seduir als homes. Descriuí els seus poders de seducció, enredant amb paraules i atrapant amb la seva saviesa a tothom amb qui parlà.⁸ Segons ell, no era la seva bellesa externa la que esclavitzà els homes, sinó la seva parla i loquacitat.⁹

En el mateix text, Plutarc no dubtà en qualificar a Cleòpatra de promíscua. L'esmentà com una dona sense pulcritud, en un acte de coqueteig amb un soldat utilitzant la seva parla propera.¹⁰

Altres autors com el polític, historiador i militar Dió Cassi, la criticaren després de la seva mort. Fou en segle III d. C., quan ell escriví la seva obra més cèlebre: *El ocaso de una diosa*, la història de Roma des dels orígens fins al seu temps. En

⁷ “ A la seva mort, li va succeir el seu fill, que entrant en guerra amb la seva germana Cleopatra, matà a Pompeu Magno i va fer la guerra amb Cessar en Alexandría. Com li va succedir en el seu regne la seva germana Cleopatra, qui, havent encadenat a Marc Antoni al seu amor, amb el final de la guerra de Accí acabà amb el regne dels Ptolomeus. “ Pompeyo TROGO, *Epítome de las Historias filípicas de Pompeyo Trogo*, Prólogos. Fragmentos, Gredos, Madrid, 2008, pp. 486.

⁸ Això es el que Sòcrates anomenà “ pràctica del saber eròtic “. S'explica com l'atracció sexual cap a algú amb l'única motivació de la seva saviesa. Sobre aquesta qüestió, seguiu, si us plau, el treball de Lucas SOARES, “La dimensió pràctica del saber eròtic de Sócrates”, *Classica. Revista Brasileira de Estudos Clássicos*, Vol 24, 2011, pp. 22 - 34.

⁹ “ La seva bellesa no era tal que enlluernés o que deixés parats als quals la veien; però el seu tracte tenia un atractiu inevitable, i la seva figura, ajudada de la seva labia i d'una gràcia inherent a la seva conversa, semblava que deixava clavats un agulló en l'ànim. “. El text citat ho podeu trobar en el treball de PLUTARC, *Vides paral·leles. Volumen 3*, Gredos, Barcelona, 2009, pp. 127.

¹⁰ “ Cleòpatra, que en la mateixa befa que de si feia Antonio va tirar de veure que aquesta no tenia res de fina, i es ressentia del soldat, va usar també amb ell de bromes sense reserva i amb la major confiança. “. Ibidem, pp. 86.

aquesta obra, l'autor perpetuà la facilitat de la reina d'entabanar els homes. Tanmateix, destacà els poders de dona que utilitzà per aconseguir arribar a tenir autoritat i la descriví amb una extraordinària bellesa, contradient a textos anteriors com els de Plutarc. L'escrit parla sobre la seva facilitat per guanyar-se la confiança dels homes que utilitzà per aprofitar-se de Marc Antoni. Tot això, per reclamar els seus drets en el tron egipci, anteriorment arravatats pel seu germà petit i els seus assessors, essent obligada a refugiar-se a Síria.¹¹

¹¹ “ Dió Cassi, Messalina no sols exhibia el seu propi llibertinatge, sinó que també obligava les altres dones a mostrar-se igualment imprudents. Va fer que moltes d'elles cometessin adulteri en el mateix palau mentre els seus esposos eren presents i observaven. “. diu: ” Perquè era una dona d'extraordinària bellesa i en la seva millor època era molt atractiva; posseïa una veu encantadora i tenia l'art de guanyar-se la simpatia de la gent. Sent agradable de veure i escoltar, amb capacitat per a seduir a tothom, fins i tot a un home sadollat d'amor que ja no estava en la flor de l'edat, va considerar convenient conèixer a César i va tirar mà de la seva bellesa per a reclamar els seus drets al tron. “. Fragment extret del llibre de Margaret GEORGE, *El ocaso de una diosa (Memorias de Cleòpatra 3)*, B DE BOOKS, Nova York, 2014, pp. 76.

1.1.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES

La llegenda negra de Cleòpatra travessa el temps fins l'actualitat. Les afirmacions dels seus contemporànies han sigut compartides a través de poesia, teatre, pintura, cinema, sèries televisives i videojocs. I com a conseqüència d'això, moltes de les afirmacions i crítiques han perdurat fins avui dia.

Més enllà de l'antiguitat on es consolida la llegenda negra de Cleòpatra, també jutjaren els poders seductors i manipuladors, com podem veure en l'any 1304 en la gran obra del famós poeta italià Dante Alighieri: *La divina commedia*. Aquest poema relatà el viatge de Dante per l'Infern, el Purgatori i el Paradís. És concretament en el segon cercle de l'infern, on es troben els luxuriosos amb Cleòpatra.¹² Dante reflectí, guià per fonts com Plutarc, la creença de que Cleòpatra va intentar seduir a August per tal de continuar amb les seves ambicioses pretensions, però, finalment no foren complides, i *escapant d'aquell* va suïcidar-se amb una colobra.¹³

Però Dante no fou l'única figura important en parlar d'ella. Sense dubte, la principal font de la imatge que tenim sobre Cleòpatra, ja en època moderna, és el dramaturg William Shakespeare, sovint conegut per obres com *Hamlet*, *Macbeth* o *Romeo i Julieta*.¹⁴ La reina aparegué en 1607, com a protagonista, en la tragèdia en cinc actes: *Antoni i Cleòpatra*. La obra representa la relació entre Cleòpatra i Marc

¹² L'infern de la divina comèdia s'estructura en nou cercles, on el més greu és el novè. Per tant, Cleòpatra es troba en un dels cercles més benivolents, seguida pel cercle dels golosos i els àvars i pròdigs. Si us interessa aprendre més sobre aquesta obra us recomano el treball de recerca d'Àlex TORRES, Dante, il sommo poeta. Consideracions sobre Dante i els rerefons històric de la Divina Comèdia, (treball de recerca defensat al curs 2018-2019), IES Terrassa, 2019, pp. 19 - 21.

¹³ “ Encara ho plora la trista de Cleòpatra / que, escapant d'aquell, amb la colobra / es va donar la mort atroç i inesperada. (...) L'altra que veus, es va suïcidar amorosa, / infidel a les cendres de Siqueo / l'altra és Cleòpatra, reina luxuriosa “. Els versos mencionats els podeu llegir en l'obra de Dante ALIGHIERI, *La divina comèdia*, Latium, Buenos Aires, 2008, versos 61 - 63 i 100-103.

¹⁴ Adjunto, a tall d'exemple, una edició de cada llibre esmentat: William SHAKESPEARE, *La trágica historia de Hamlet*, príncipe de Dinamarca, Editorial Universitaria, Santiago de Chile, 1998; *Macbeth*, Oxford, Cambridge, 1871; i *Romeo and Juliet*, Harvard College Library, London, 1839.

Antoni on el principal antagonista d'aquesta parella és Octavi. En la seva creació, Shakespeare tractà des d'un primer moment a la dona egípcia com una meuca, insistint en l'interès que tenia ella per Marc Antoni: el seu únic propòsit fou que ell es convertís en la seva titella.¹⁵

En el quart acte, la imatge de la fou plantejada com la d'una bruixa, manipuladora i portadora de la ruïna dels homes i regnes, afirmacions que van forjar una imatge irrefutable d'ella, vigent en totes les èpoques arribant, fins i tot, a l'actualitat.¹⁶

Qui també parlà negativament sobre la relació de Marc Antoni i l'egípcia, fou Jhon Dryden. Destacant, al igual que Shakespeare, la intenció de Cleòpatra per dirigir a l'emperador per a beneficiar-se en els seus propis interessos. Dryden, el poeta, crític i dramaturg anglès, reconegut pel seu treball *Assaig sobre poesia dramàtica*.¹⁷ La reina aparegué en 1677 en l'obra *All for Love*. Aquest últim, és un drama heroic és l'obra més coneguda i més representada de l'autor. La tragèdia és una imitació de l'anteriorment mencionada obra de Shakespeare: *Antoni i Cleòpatra*. Però, en el cas de Dryden, se centra en les últimes hores de la vida de l'heroi i l'heroïna. En el primer acte, l'autor ja ens proporcionà una imatge negativa de la dona. El poeta, seguit pels passos de Shakespeare, ens mostrà una Cleòpatra que arruïna a Antoni amb els seus poders embriagadors i manipuladors. Tanmateix, afirmà que el portà a una perdició desitjable. Dit amb altres paraules, Cleòpatra li feia el mal sense que ell s'adonés. Per molt dolenta que ella fos, ell seguí sent feliç, sempre que tingués el seu amor. Per últim, assegurà que ella el feia no pensar per si mateix, fins a arribar a l'extrem, de que l'autor el catalogà com inhumà.¹⁸

¹⁵ " Para esment i veuràs al tercer pilar del món transformat en juguina d'una perdulària. ". Frase citada de l'obra del conegut autor William SHAKESPEARE, *Antonio y Cleòpatra*, Santillana, Madrid, 2007, pp. 13.

¹⁶ " D'aquesta bruixa haig d'allunyar-me. La meva ociositat incuba mil desgràcies, més que els mals que conec. " Ibidem, pp. 31.

¹⁷ Adjunto, a tall d'exemple, una edició d'un dels seus més coneguts llibres: John DRYDEN, *Dramatic Works*, Verfe, London, 1735.

¹⁸ " Ha portat a Antonio a la ruïna amb amor / el va conduir en bades daurades a una matança gaudida / I va fer-li la perdició agradable: ella l'ha deixat / Et dic eunuc, que ella, l'ha deixat sense tripulant. ". El fragment extret el trobem a l'obra teatral de John DRYDEN, *All for love*, Bloomsbury, Londres, 2014, pp. 15.

Un altre exemple de com jutjaren la seva relació és l'obra de francesa del dramaturg francès Victorien Sardou. Fou en l'any 1890 on la mencionà en l'obra titulada *Cleòpatra: A Play In Five acts*. El tema principal d'aquesta escrit fou la parella de Marc Antoni i Cleòpatra. Ells dos estableixen un gran imperi oriental per a rivalitzar amb el de Roma. Però el company d'Antoni i també hereu de Cèsar, Octavi, els intenta enderrocar, per a poder salvaguardar la República. Específicament, és en el segon acte on ens mostrà la figura malèvola de Cleòpatra.¹⁹ En aquest fragment l'autor ens representà l'ambició de la dona de seduir a Antoni, com ho enginyà també amb Cèsar, per a poder dominar-los a la seva manera. Però, en aquest cas, després de conèixer i intentar conquerir a Marc Antoni, s'enamora realment d'ell.

¹⁹ “ *Segurament sí. Puc admetre que, en aquest moment, no el sostindràs contra mi. Allà a baix, en Tars, només vaig tenir una idea: seduir-te com Cèsar i, en fingir amor, protegir-me i dominar-te amb major seguretat. Oh, t'estic dient tot, ja veus, sóc franca. Però, vaig ser pres en el meu parany. Des del dia de la meua fàcil victòria, et vaig veure, tan tendre, tan confiat, que el teu encant viril, el teu somriure valent, els teus modals reals, m'han conquistat.* “. El text citat ho podeu trobar en el treball de Victorien SARDOU, *Cleòpatra: A Play in Five Acts*, Borgo Press, San Bernardino, 1994, pp. 53.

Figura Nº 1: La imatge ens mostra el suïcidi de Cleòpatra, deixant-se mossegar en els pits per un àspid (serp egípcia), Reni GUIDO, *La muerte de Cleòpatra*, Museo del Prado, 1678.

Però, també en fonts no escrites s'exposà una actitud lasciva de la dona. Tanmateix, en la pintura observem una imatge provocativa i carnal, deixant entreveure que era un tret rellevant en Cleòpatra. En concret, ho veiem en el quadre de Reni Guido pintat en l'any 1678 *La mort de Cleòpatra*. En el centre de la pintura es mostra la noia subjectant la serp que provocà la seva mort, mentre aquesta li mossega el pit nu. El fet que la dona estigui pràcticament nua reflecteix el pensament de l'autor. El pintor, en seguir els pensaments luxuriosos en la jove, la pinta de forma lasciva, imaginant-se-la en un moment tan tràgic com la seva mort descoberta i provocativa. Per últim, el fet que la serp la mossegui en el pit, en comptes de en qualsevol altre part del cos o directament bevent-lo, denota el pensament que tenen sobre aquesta dona: una morbosa fins als últims segons de la seva vida.

En l'àmbit audiovisual, concretament en el cinema també s'exportà el drama amorós de Shakespeare entre Cleòpatra i Marc Antoni. Fou en la pel·lícula *Marco Antonio y Cleòpatra* on es mostrà, com en la obra original, un control seductor en la reina sobre el seu ninot enamorat. El film del que parlem es publicà en l'any 1972 i fou dirigida i interpretada per el gran actor Charlton Heston, també conegut per interpretar a Rodrigo Díaz de Vivar en *El Cid* o per les seves interpretacions en *Ben-Hur*.²⁰ El film, en estar basat en l'obra de Shakespeare, pràcticament té el mateix argument: mostra la relació entre Cleòpatra i Marc Antoni, a la vegada que mostra la batalla política en contra d'Octavi. Sovint, en el llargmetratge, Cleòpatra es tractada per personatges secundaris o antagonistes com la golfa que s'entremet en els "assumptes d'homes". La tracten com la càrrega de Marc Antoni, assegurant que si li fa cas a ella, tota Roma acabarà en la ruïna.²¹

D'altra banda, en les sèries actuals i documentals, també es parla de Cleòpatra i les seves relacions. Com es el cas de la sèrie de 2016 de Netflix anomenada *El Imperio Romano* i dirigida per Richard Lopez. En aquesta s'explica, en forma de drama

²⁰ Adjunto dues pàgines webs on podreu veure els pel·lícules els films esmentades: *El Cid* per trossos a la plataforma de vídeo YouTube. Adjunto la primera part: https://www.youtube.com/watch?v=xSsXB2Km9vw&ab_channel=1aldovich (06/09/2020); i tanmateix, podeu veure *Ben-hur* completa a YouTube, clicant en el següent link: https://www.youtube.com/watch?v=S8Vu0pockso&ab_channel=TuCine (06/09/2020)

²¹ Si us interessa veure la pel·lícula sencera d'*Antoni i Cleopatra* de Charlton Heston, la podeu trobar en la plataforma de vídeo Amazon Prime.

històric, la República Romana des de Calígula, l'emperador boig, fins Cómodo, el regnat de Sang. Cleòpatra apareix en la segona temporada, concretament en l'episodi 4: *la reina del Nil*. En aquest capítol la presenten com una intel·lectual i ambiciosa dona que buscava el poder per sobre de totes les coses, i afegeixen que en alinear-se amb Cèsar sabia que tenia les de guanyar, fent al·lusió a que només el volia per aprofitar-se d'ell. Asseguren que Cèsar era la única via en la que Cleòpatra podria arribar al poder, fent ús de l'engany en la seva actitud segura i intel·lectual. També, exposen una conversa en que el Cèsar acusa a Cleòpatra de debilitar-lo per a aconseguir poder i finalment ell se'n va dient: “*sé quan m'utilitzen.*”

Per finalitzar, i per tal de mostrar que en temps d'avui el mite d'una reina luxuriosa, ambiciosa i seductora segueix vigent, us exposo el cas del videojoc *Dante's Inferno*, creat per Will Rokos. L'anteriorment esmentat, es desenvolupa a l'infern de la Divina Comèdia, posant-nos en la pell de Dante. En aquest cas, cada cercle de l'infern tindrà una lluita final contra el rei d'aquell cicle. Cleòpatra, és la protagonista de la lluita final del segon nivell: la luxúria. En el joc es mostra com la deessa de la lascívia tindrà el poder d'esclavitzar per tota la eternitat a qui li faci un petó. L'egípcia, després que Dante assassini a Marc Antoni, es torna petita i comença a plorar, fet reflecteix el poc poder que significava ella sense la seva titella. A continuació, Cleòpatra intenta seduir a Dante, retratant aquests poders manipuladors mitjançant la seducció, però ell finalment li clava un punyal.²²

Tot junt, ha aportat una imatge de Cleòpatra que la mostra com luxuriosa, malvada i manipuladora. Observem com els seus contemporanis aportaren una idea que ha sigut transmesa mitjançant textos històrics, poesia, teatre, pintura, cinema, sèries televisives i videojocs, fins l'actualitat.

²² En el vídeo es mostra l'escena del videojoc de Dante on apareix Cleòpatra i on podeu observar la història que en succeeix. [youtube.com/watch?v=O4ZRDJQqLBI](https://www.youtube.com/watch?v=O4ZRDJQqLBI) (13/04/2020)

CONCLUSIÓ

Cleòpatra va ser una dona d'èxit polític que es va veure sumida en circumstàncies complexes pròpies del seu rang, ja que va intentar quedar-se amb el poder polític del seu germà, i alhora, intentà salvar a la dinastia egípcia de la República romana. El èxit d'aquesta, va ser interpretat o aprofitat pels seus enemics contemporanis per a enfonsar-la, perpetuant aquesta imatge fins a dies d'avui. Lucano fou el primer en mencionar-la en el seus textos, seguit per Horacio, Ovidio, Trogo, Plutarc i Dió Cassi, tots encarregats de formar la llegenda negra de Cleòpatra. I no fou fins a arribar el segle XIV, que es recuperaren aquestes creences gràcies a Alighieri, que serà seguit en el s. XVII per Shakespeare, qui serà la gran influència sobre la imatge de Cleòpatra. En el mateix segle, destaca la pintura de Reni Guido i l'obra de Jhon Dryden a finals de Segle. En el Segle XIX, es perpetua la llegenda amb Victorien Sardou i en el següent, en el film de Charlon Heston. Finalment, veurem aquesta perspectiva de la reina en l'actualitat en sèries de televisió com la de Richard López o en videojocs com el de Will Rokos.

1.2 MESSALINA

“ Messalina no sols exhibia el seu propi llibertinatge, sinó que també obligava les altres dones a mostrar-se igualment imprudents. ”

Dió Cassi

INTRODUCCIÓ

Valeria Messalina va néixer al 20 d. C. Fou la tercera esposa de l'emperador romà Claudi i Besneta de la germana d'August. Les primeres fonts sostenen que Messalina es va aliar amb els secretaris lliberts de Claudi per a dominar a l'emperador i satisfer la seva avarícia i luxúria.

En el 42, Messalina, suposadament, va fer que Claudi condemnés a mort a un senador, Appius Silanus,²³ que havia menyspreat els seus avanços. Això, va augmentar la tensió entre l'emperador i el Senat, i va preparar el camí per a un regnat de terror en el qual molts senadors van ser executats després d'haver estat denunciats per Messalina. No obstant això, quan va causar la mort d'un altre secretari llibert de Claudio, Polibio, els altres lliberts es van tornar contra ella.

Finalment, morí als 28 anys a mans del secretari general, Narcís, qui va aconseguir que la matessin després de convèncer a Claudi que ella i el seu amant, Cayo Silio, havien passat per una cerimònia de noces públiques i estaven conspirant per a prendre el poder.

²³ Hi ha diverses creences sobre qui i per què mataren a Appius Silanus. Una d'elles defensa que Messalina es va sentir ofesa per la falta de voluntat de Silanus d'acostar-se amb ella, i per això, va inventar-se que havia somiat que ell matava a Claudi, i per la qual cosa, aquest últim l'executà. L'antre teoria, acusa a Claudi com a culpable, perquè fou qui es va beneficiar, en desfer-se de l'home que estava casat amb la seva sogra, a qui realment mai havia suportat. Ara estava lliure d'ell, sense que aquest hagués tingut l'oportunitat de defensar-se en públic. Si en voleu saber més, consulteu, si us plau, el llibre de Barbara LEVICK, *Claudius*, Routledge, Nova York, 2015, pp. 189 - 192.

1.2.1 ARREL DE LA LLEGENDA

La llegenda negra de Valeria Messalina s'originà a partir de les continuades afirmacions sobre la seva insaciable sexualitat. La jove fou coneguda com una indisciplinada a la qual no li agradava la vida en la cort. Degut a això, mai va tenir intenció d'encarnar els valors d'una matrona romana, és a dir, el model de dona amb un comportament irreprotxable, una dona perfecta.

El fet de que no actuà amb el caràcter que s'esperava de l'esposa de l'emperador, juntament amb que ella participà en les intrigues dels alts comandaments en un moment de perill i la seva inexperiència i incapacitat política, Messalina es va convertir en víctima de xantatge i amenaça. Així fou com els seus extorsionadors promulgaren històries sobre ella que la definiren com ramera i impúdica.

El naturalista i filòsof Plini el Vell, fou l'autor de les enciclopèdies *Naturalis Historia*, publicades en el 77 d. C., que pretenen abastar tot el coneixement antic. Convé destacar que la temàtica del treball no es limita al que podem entendre per història natural, sinó a tot el coneixement en general. Fou en llibre número 10 ,capítol 83, on Plini retractà a Messalina amb una de les històries que la tracten de ramera i immoral. La llegenda explicà el duel entre ella i una prostituta professional per a saber quina de les dues aguantaria més en un sexe continu. Finalment, segons l'autor, la batalla la guanyà Messalina mantenint un coit que durà dia i nit, i on aguantà fins la vint-i-cinquantena "abraçada".²⁴

Però, Plini no fou l'únic en mencionar-la, tanmateix, en l'àmbit artístic de la poesia, donaren la seva opinió sobre aquesta dona, com ho va fer el poeta romà Decimus Juvenal, autor de setze sàtires recopilades amb el nom de *Les sàtires* i

²⁴ " Messalina, l'esposa de Claudio César, creient que era una palma bastant digna d'una emperadriu, va seleccionar, amb el propòsit de decidir la pregunta, una de les més notòries de les dones que seguien la professió d'una prostituta contractada; i l'emperadriu la va superar, després del coit continu, dia i nit, en la vint-i-cinquentena abraçada." <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0137%3Abook%3D10> (26/07/2020)

publicades en el segle I d. C. La seva sàtira número 10, exposà com Messalina va obligar a Cayo Silio, el seu amant, a divorciar-se de la seva esposa i casar-se amb ella. La va descriure com la dona més salvatge amb un gran odi provocat per la seva vergonya en ser una dona molt sexual. L'autor, explicà com Messalina va fer decidir a Silio entre divorciar-se de la seva esposa o oferir el seu coll a l'espasa.²⁵

També, parlà d'ella en la sisena sàtira. En aquesta, apareix la notòria descripció de com l'emperadriu solia treballar clandestinament tota la nit en un bordell sota el nom de Lloba. L'autor narrà com ella esperava que Claudio es dormís per escapar-se i disfressar-se obtenint una falsa identitat per anar al prostíbul on venia el seu cos. Allà, malgrat molts reclamaven els seus serveis, mai quedà satisfeta. Per aquest motiu, en arribar el dia tornava de mala gana a la seva habitació. Segons ell, ella era una criatura repugnant amb cara bruta que portà la pudor dels bordells al llit de l'Emperador.²⁶

Tanmateix, altres historiadors deterioren la imatge de l'emperadriu. Un d'ells fou el polític i militar romà Dió Cassi autor de l'important obra *Historia romana* publicada en el segle II d. C. Aquest treball abasta prop de 500 anys d'història, des de la fundació de la ciutat en 753 fins a l'any 229 a. C. Fou en el volum número 60, on ressaltà el llibertinatge de Messalina, juntament amb la influència que exercí a altres dones perquè també actuessin com ella. Recalcà així, com va fer que moltes d'elles

²⁵ " *La dona és més salvatge / Quan s'agita a l'odi per una sensació de vergonya. Que Consell / Li donaràs a Silio a qui l'esposa de Claudio ha determinat? / Casar-se? És el millor i més maco membre de / Raça patrícia, però una mirada de Messalina ho atreu / A un final miserable; ella ha estat esperant un temps ara, ella / (...)* Si comets el pecat, hi haurà un breu retard abans / El que Roma i la màfia coneixen arriben a cau d'orella de César. / Inclina't davant les seves ordres, si val la pena passar uns dies de vida. / Qualsevol que sigui la decisió que consideri més fàcil o preferible, / Encara hauràs d'oferir el teu fi coll blanc a l'espasa. ". http://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/JuvenalSatires10.htm#_Toc284248936 (26/07/2020)

²⁶ " *Dóna un cop d'ull als rivals dels déus; escolta com Claudio / Quan la seva esposa, Messalina, va saber que estava adormit, / Ella aniria amb no més que una serventa d'escorta. / L'emperadriu es va atrevir, a la nit, a usar la caputxa d'una prostituta, / I ella preferia un matalasser al seu llit en el Palau Palatino. / Vestida d'aquesta manera, amb una perruca rossa ocultant el seu natural / Cabell, ella entraria en un bordell que empestava a vells llençols bruts, / I fes una habitació buida, el seu; després vendre's / Els seus mugrons daurats, nus, prenent a Lloba com a nom, / Mostrant el ventre del qual vens, noble Britannicus, / Afalagaria als seus clients en entrar i prendria els seus diners. / Després fiqui's al llit complaentment, delectant-se amb cada cop. / Més tard, quan el fanfarró va acomiadar a les seves noies, ella s'aniria / De mala gana, esperant deixar la seva habitació allí, fins a l'últim / Possible temps, el seu sexe tibant encara crema, inflammat de luxúria, / Després s'aniria, exhausta per l'home, però encara no sadollada, / Una criatura repugnant amb cara bruta, bruta pel llum / Black, portant la seva pudor de bordell al llit de l'Emperador.* ". <https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/JuvenalSatires6.php> (26/07/2020)

s'adulteressin, fent que les dones actuessin de forma impúdica, fins i tot, davant dels seus esposos.²⁷

Però, Cassius no fou l'únic en mencionar-la, altres historiadors la van descriure com una dona infidel, com ho va fer un dels més importants historiadors de l'època romana: Gayo Suetonio. Ell fou qui escriví obres tan remarcables com *Vida del Diví Cesar* o *Vidas de los doce césares*. Aquesta última, narrà les biografies dels dotze primers cèsars romans i en una d'aquestes, concretament en la de Claudi. Explicà com aquest s'adonà dels fets vergonyosos i malèvols que cometia la seva esposa, i en quant s'assabentà que ella s'havia casat en secret amb Cayo Silio, va decidir matar-la.²⁸

Un altre exemple d'historiador que mencionà a Messalina fou Cornelio Tácito, autor d'obres sobre la vida romana com *Diálogo de los oradores*.²⁹ En l'anteriorment esmentada, publicada en l'any 72 d. C. , fou on mencionà a Messalina. L'obra és la segona publicació més important de Tácit i tracta sobre la dinastia Julio-Claudio des de la mort del deïficat Augusto fins l'any 68 d. C. Concretament, fou en el volum 11, capítol 26, on es parlà sobre ella, tractant-la de dona fatal. Explicà com Messalina, embafada pels llibertinatges, va conspirar contra el Cèsar amb el seu amant Silio, però finalment Claudi se li avança i procedeix a sacrificar-la.³⁰

²⁷ " Messalina no sols exhibia el seu propi llibertinatge, sinó que també obligava les altres dones a mostrar-se igualment imprudents. Va fer que moltes d'elles cometessin adulteri en el mateix palau mentre els seus esposos eren presents i observaven. ". http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html (26/07/2020)

²⁸ " Després es va casar amb Valeria Messalina, filla de la seva cosina. Però quan es va assabentar que, a més d'altres fets vergonyosos i malvats, s'havia casat amb Cayo Silio, i que s'havia signat un contracte formal en presència de testimonis, el va matar i va declarar davant la guàrdia pretoriana reunida que, en la mesura en què ho van fer els seus matrimonis. ". SUETONIO, *Vida de los doce Césares*, Cátedra, Madrid, 1998, pp. 489.

²⁹ Adjunto, a tall d'exemple, dues edicions de dos dels seus relats més rellevants: Cornelio TÁCITO, *Vida de Julio Agrícola. Germania. Diálogo de los oradores*, Akal, Madrid, 1999.

³⁰ " A hores d'ara, la facilitat de l'adulteri havia embafat a Messalina i ella es dirigia cap a llibertinatges inexperts, quan el propi Silio, enecat pel seu destí, o convençut tal vegada que l'antídoto contra el perill imminent era el perill real, va començar a pressionar perquè la màscara fora va deixar caure: - "No es van reduir a esperar la vellesa de l'emperador: la deliberació era innòcua només per als innocents; la culpa detectada ha de manllevar l'ajuda de la duresa. Tenien associats amb els mateixos motius per a la por. Ell mateix era cèlibe, sense fills, preparat per al matrimoni i per a adoptar Britannicus. Mesalina conservaria el seu poder inalterat, amb l'addició d'una ment tranquil·la, si poguessin avançar-se a Claudi, qui, si era lent per a protegir-se de la traïció, aviat s'enutjava. Ella va prendre les seves frases amb una fredor deguda, no a cap tendresa. pel seu marit, sinó davant el recel que *Silio, sense altures que escalar, pogués menysprear al seu amant i arribar a apreciar en el seu just valor un crim sancionat en l'hora del perill. No obstant això, per aquesta infàmia transcendent que constitueix l'últim delit del llibertí, cobejava el nom d'esposa i, esperant només fins que Claudi partís cap a Òstia per a celebrar un sacrifici, va celebrar les solemnitats plenes del matrimoni. " Text trobat en la web https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/Annals/11B*.html (06/08/2020)

Qui també perpetuà la llegenda més endavant, particular en el segle IV d. C., fou l'historiador Sextus Aurelius Victor, autor d'obres sobre la història romana.³¹ Fou en el relat *Llibre dels Cèsars*, en l'epítom del volum número 4 de l'escrit, on tractà a Messalina de tota mena de tiranies. L'autor, explicà com Messalina arrossegà a Claudi cap a la depravació a través de les temptacions. L'acusà també, de cometre adulteri indiscriminat i explicà que molts dels quals la van rebutjar, van ser assassinats juntament amb les seves famílies, acusant-los davant la justícia dient que ells foren els que havien sol·licitat a Messalina. A més, l'inclupà que excitada per això, obligà a unes certes dones de la noblesa, casades i solteres, a actuar com a prostitutes, obligant alhora als homes a participar.³²

³¹ Adjunto, a tall d'exemple, una edició de cada llibre citat: Sextus AURELIUS, *Liber de Caesaribus; Praecedunt, Origo Gentis Romanae Et Liber de Viris Illustribus Urbis Romae, Subsequitur Epitome de Caesaribus*, Stereotypa, Roma, 1966; i Sextus AURELIUS, *Sextus Aurelius Victor de viris illustribus urbis Romae*, Reial, Breslau, 1850.

³² " Però quan va ser arrossegat a la depravació a través de les temptacions de la seva esposa, Messalina, i al mateix temps dels seus lliberts, als qui s'havia subordinat, no sols es van cometre actes tirànics, sinó també qualsevol tipus de dona pitjor. I els esclaus són capaços de, si el seu espòs o amo és un ximple. Perquè la seva esposa en primer lloc va cometre adulteri indiscriminadament, com si fos el seu dret, i fins al punt que molts dels quals la van rebutjar, ja sigui pel seu caràcter o per por, van ser assassinats juntament amb les seves famílies quan ella, amb típics ardits femenins, va acusar als qui havia sol·licitat sol·licitar el seu. Excitada per això, havia obligat a unes certes dones de la noblesa, casades i solteres, a actuar com a prostitutes amb si mateixes, com a prostitutes comunes, i els homes van ser obligats a participar. Però si algú retrocedir de tals depravacions, ella fabricaria una càrrega i ho atacaria salvatgement a ell i a tota la seva família. ". Sextus AURELIUS, *Book on the Emperors*, Liverpool University Press, Liverpool, 1994, pp. 5.

1.2.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES

La llegenda negra sobre Messalina ha continuat tenint èxit al llarg dels segles gràcies a la seva difusió en l'escriptura, el teatre, la pintura, la cinematografia i, fins i tot, més recentment, al cinema eròtic. Com a conseqüència, la major part de les afirmacions i crítiques versades cap a ella han arribat intactes fins a l'actualitat.

En l'any 1633, fou el filòsof, poeta i escriptor venecià Francesco Pona, qui escriví relats de ficció força coneguts.³³ El poeta dedicà una de les seves obres íntegrament a Messalina, anomenant-la precisament, *La messalina*. En aquesta, ens mostrà repetides escenes eròtiques d'ella amb diferents amants. L'autor destacà en la història les quotidianes excitacions que sentia quan dormia amb el seu amant Morphues, descrivint com en la nit, encara que dormís amb Claudi, no podia evitar pensar en totes les seves fantasies sexuals que tenia amb l'amant.³⁴

Però Pona no fou l'únic escriptor que la mencionà, convé també ressaltar una de les novel·les més conegudes que involucren a Messalina: el treball del poeta, erudit i novel·lista anglès Robert Graves. Aquest, fou l'escriptor d'important obres sobre Claudi.³⁵ El relat *Wife Messalina* publicat en l'any 1839 tractà, com el seu títol ens permet intuir, sobre la vida de Claudi i la seva dona Messalina. En aquesta, l'autor criticà a la jove per ser una promíscua i en general, la retratà com una adolescent en el moment del seu matrimoni i li atribuí totes les accions esmentades ja en les fonts antigues. D'altra banda explicà, com la parella es va casar sense saber que la seva

³³ Adjunto, a tall d'exemple, una edició de cada llibre citat: Francesco PONA, *La lucerna di Eureka Misoscolo Academico Filarmonico*, Veneto, Venècia, 1663; *Il paradiso de' fiori, ouero Lo archetipo de' giardini*, Discorso, Verona, 1622.

³⁴ “ *Messalina sacsejant la turbulència dels seus pensaments no dormia a la nit; i si ella dormia, Morpheus dormia al seu costat, provocant agitacions en ella, robant i despullant mil imatges que les seves fantasies sexuals durant el dia havien suggerit.* “. Francesco PONA, *La Messalina*, Priuelegio, Venècia, 1627, pp. 34.

³⁵ Adjunto, a tall d'exemple, una edició de cada llibre citat: Robert GRAVES, *Count Belisarius*, Rosetta Books, Nova York, 2014. Robert GRAVES, *I, Claudius*, Rosetta Books, Nova York, 2014.

relació fou incestuosa, i es fa la següent pregunta: qué hagués fet Messalina? S'ho preguntà pel fet de que assegurà que era tan viciosa que no li hagués importat. ³⁶

Altrament, van haver-hi moltes altres novel·les que la mencionaren, com la del polític, activista cultural i dramaturg Edward Maturin, qui la descriví en la seva única novel·la *Sejanus: And Other Roman Tales*, publicada en 1849 que tractà sobre les històries de l'Imperi des de l'any 22 a. C. fins el segle III d. C. En aquesta obra se'ns explica la idealitzada relació d'aquesta dona amb el seu amant Silio, explicant com ell donarà el seu coll per tal de salvar-la. En aquest moment, Messalina s'arrepenteix de tots els seus actes impúdics i plora la seva mort sabent que tota la culpa, segons l'autor, fou íntegrament d'ella. ³⁷

Per últim en l'àmbit de les novel·les, cal ressaltar el treball de l'autor i dramaturg francès Alexandre Dumas Fill, conegut per escriure notables novel·les romàntiques. ³⁸ La seva obra *La femme de Claude*, publicada en l'any 1873, presentà a Claude Ruper com l'heroi (El Cèsar Claudio) i a la seva esposa Césarine (Messalina) com una criatura totalment corrupta en tots els nivells, reflectint totes les creences que van imposar les fonts clàssiques que l'acusaven de traïdora, impúdica, desvergonyida i corruptora. ³⁹

³⁶ " En primer lloc, el matrimoni seria incestuós; en segon lloc, ella era la mare de Lucius Domitius, a qui havia pres l'avversió més violenta; en tercer lloc, ara que Messalina estava morta, podia reclamar el títol de la pitjor dona de Roma. Fins i tot en la vida de Messalina hauria estat una molt bona pregunta com decidir entre aquests dos: eren igualment viciosos, i si Messalina hagués estat més promíscua que Agrippinilla, almenys mai havia comès incest, ja que Agrippinilla, que jo sàpiga, tenia . Però Agrippinilla tenia una virtut solitària: era molt valent, mentre que Messalina, com hem vist, era una covarda. ". Robert GRAVES, *Wife Messalina*, Rosettabooks, Nova York, 2014, pp. 356.

³⁷ " La seva veu es va afeblir i es va sufocar, mentre els mirava; i conscient que la maledicció de culpa i deshonra podria retrocedir sobre ells, les llàgrimes de penediment per primera vegada van suplantar als testimonis de la por". No ploris, el meu amor ", va dir Silius, mentre mirava amb rapidesa la seva bellesa, que, com un paisatge vist a través de la boirina d'una pluja d'estiu, va manllevar una suavitat de les seves llàgrimes;" Com ets esposa i mare , l'amor de Claudio no pot ser sord a l'atractiu de tots dos. Per part meva, crec que no, perquè estiguis fora de perill. Deixi que el càstig de tots dos caigui sol sobre Silius, i ell ho suportarà amb paciència, sí, li donarà una amable salutació, si, en la mort, encara té el seu amor ". Edward MATURIN, *Sejanus: And Other Roman Tales*, Saunders, Nova York, 1839, pp. 95.

³⁸ Adjunto, algunes de les seves obres a tall d'exemple com Alexandre DUMAS, *La Dame aux perles*, BNF, Paris, 2014 o l'obra sencera *La Dóna'm aux Camélias* en el següent link: <https://web.archive.org/web/20111011182421/http://bibliotecasvirtuales.com/biblioteca/LiteraturaFrancesa/Duma/s/Ladamadelascamelias/> (06/09/2020)

³⁹ Alexandre DUMAS, *La femme de Claude*, Troisième, Paris , 1837, pp. 77 - 86.

En l'àmbit teatral, fou la producció escènica del dramaturg i poeta anglès Nathaniel Richards, perpetuà les afirmacions contemporànies a Messalina. Ell escriví, *La tragedia de Mesalina, la emperatriz romana* publicada en l'any 1640. Aquesta, fou una de las primeres en representar la caiguda de la dona i se la representà com un monstre, usant-la constantment per a atacar a l'esposa catòlica romana del rei anglès, Carles I, comparant-la amb una dona que segons l'autor era una autèntica meuca. En un passatge de la història a Messalina se li apareixen en somnis tres fúries que representen els seus pecats: l'orgull, la luxúria i l'assassinat.⁴⁰

Richards no va ser l'únic en ressaltar els seus pecats, Messalina és tractada com igualment malvada en el treball del venecià Pietro Zaguri, autor de diverses obres dedicades a altres dones rellevants de la història.⁴¹ Tanmateix, creà *La messalina*, una opera en prosa de 4 actes publicada en l'any 1662. Aquesta obra va girar entorn de l'assumpte amb el seu amant Cayo Silio. En general, en l'obra se la tractà com ho acostumaren a fer tots els autors mencionats, donant-li la fama de ramera, despiadada i orgullosa. En la introducció de l'òpera, Zaguri declarà que Messalina va ser portada per les seves inclinacions naturals a ser una persona totalment dedicada al plaer i a la vida impúdica.⁴²

⁴⁰ “ *En lloc de voler això, el meu desig implorat, / ser consumit en trons, fum i foc. / Que l'apetit avorrit de / les petites reines tem la por, / Seré la reina del meu propi plaer en tot. / ja, que és això? Cessa aquesta música allí; / Una sobtada pesadesa estranya / i somnolenta / Encanta els meus tendres ulls per a tancar les seves llums. (es queda adormida) [Entre tres fúries amb les fletxes d'orgull, luxúria i assassinat] / Primera fúria: D'aquestes flames blaves que cremen tènues, / On neden ànimes negres en sofre. / Fosc cau infernal sota, / Llacs d'horror, dolor i aflicció / Segona fúria: Del terrible tro fumejant foc, / Venim, volem al teu desig. / Tercera fúria: Per a encendre la teva ment, inclinada lasciva / Primera fúria: A fets injustos, assassinats i luxúria.*” Fragment extret de l'obra de Nathaniel RICHARDS, *La tragedia de Mesalina, la emperatriz romana*, Kunde, Londres, 1662, versos 20 - 34.

⁴¹ Pietro ZAGURI, *Mon cher Casanova*, H. Champion, Venecia, 2008.

⁴² “ *Aquí està Messalina, qui, en contra de la meua voluntat, com sempre, portada per les seves inclinacions naturals, va fer una demostració de si mateixa, encara que el negre de la meua tinta l'ha deformat tant que deuria (com és habitual). per a les dones) busquen amagar-se i témer deixar-se veure en públic. Al final, totes les institucions i tots els ensenyaments són incapaços de contenir els impulsos naturals d'una persona que es desenvolupa des del naixement fins a l'ànima i que està completament dedicada al plaer i la vida. civisme. Lectors, disculpin les seves falles, i si ella viu amb desvergonyiment, que la gaudeixi, perquè després d'una mort violenta, tornarà a les llums.* “ Informació trobada en el llibre de Wendy HELLER, *Emblems of Eloquence: Opera and Women's Voices in Seventeenth-Century Venice*, University of California, Londres, 2003, pp. 275. Si voleu llegir-ne l'obra original de ZAGURI podeu trobar-la en el següent link: https://archive.org/details/bub_gb_N2_SBnumI9QC/page/n85/mode/2up?q=agur (28/07/2020)

MESSALINE DANS LA LOGE DE LISISCA

Figura Nº 2: Se'ns mostra a Messalina essent penetrada per un jove en un bordell, mentre una dona els mira, Agostino CARRACCI, *Messaline dans la loge de lisisca*, localització desconeguda, s. XVI.

Les llegendes també es continuaren mitjançant arts gràfiques com, per exemple, la pintura. És el cas del quadre del pintor italià, dissenyador de tapís, i mestre d'art Agostino Carracci. Ell pintà importants obres com *La Santa Cena* o *Éxtasis de Santa Catalina de Siena*,⁴³ i *Messalina la loge de Lisica* publicada en el segle XVI. Com veiem, i com diu el seu títol que es tradueix com *Messalina treballant al bordell*, l'obra ens mostra a la jove mantenint relacions en el prostíbul mentre es observada per una dona.

A més a més, Messalina i la seva llegenda troben lloc en la disciplina cinematogràfica com fou en el cas de la pel·lícula del guionista i director italià Vittorio Cottafavi, director dels llargmetratges *La legioni di Cleopatra* o *Toro bravo* entre altres.⁴⁴ Però fou en el film *Messalina Venere imperatrice*, publicada en 1960, on dirigí tota l'atenció a Messalina. L'obra comença quan l'Emperador Calígula ha estat assassinat i Claudi és proclamat César. Un noble conspirador demana que Claudi es casi amb la jove Messalina esperant controlar el poder mitjançant-la a ella. No obstant això, Messalina té els projectes per a ella mateixa i mata al noble quan està casada. Mentrestant, un jove comandant militar anomenat Lucius Maximus la troba als jardins i s'enamora d'ella, però ella usa un nom fals i ell no arriba a esbrinar la seva identitat. Finalment, César en assabentar-se d'això assassina al noi.⁴⁵

Per últim, i seguint el fil en l'àrea l'audiovisual estudiem el treball de l'escriptor, productor, cinematògraf i director de cinema italià Joe D'amato conegut per les seves

⁴³ Afegixo un enllaç on trobareu informació dels quadres: https://www.wikiwand.com/es/Agostino_Carracci (11/09/2020)

⁴⁴ Adjunto, per a qui estigui interessat en veure la seva filmografia, links sobre els treballs esmentats: Podeu veure la pel·lícula *La legioni de Cleopatra* completa a Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=UJPdlwqBv30> (06/09/2020); i també el resum de *Toro bravo*: <https://www.filmaffinity.com/es/film317279.html> (06/09/2020)

⁴⁵ Us proposu, el link on podeu trobar la pel·lícula *Messalina Venus emperatriz*, dirigida per Vittorio COTTAFAVI <https://www.youtube.com/watch?v=HbnI98VFqA0> (28/07/2020)

produccions eròtiques,⁴⁶ i també per les seves obres de terror.⁴⁷ En el film la jove verge Messalina sedueix a Claudia, una historiadora romana, per a arribar a l'emperador Calígula i convertir-se en la seva esposa. Però posteriorment, s'assabenta de que Calígula morí i fou succeït per Claudi, i per aquest motiu s'interessa per ell. En la pel·lícula, es mostrà com l'emperador no pot satisfer a la seva esposa, segons el director, una nimfòmana, i per això manté relacions amb seu secretari Narcís.⁴⁸

En resum, a Messalina se la tracta al llarg del temps com una meuca, maliciosa i assassina. Podem analitzar com els seus contemporanis crearen una imatge d'ella que es reafirmada a través e l'escriptura, el teatre, la pintura, la cinematografia i, fins i tot, més recentment, al cinema eròtic, fins l'actualitat.

⁴⁶ Seguidament us dono, per a qui estigui interessat, dues de les pel·lícules per a adults de l'autor: *Porn Holocaust* El treball no es troba a Internet, pero adjunto un link on es pot comprar; <https://www.amazon.com/-/es/George-Eastman/dp/B002LRGOUA> (06/09/2020) i *Le Notti erotiche dei morti viventi*, link de la pel·lícula completa: worldcat.org/title/noches-eroticas-de-los-muertos-vivientes-le-notti-erotiche-dei-morti-viventi/oclc/733105412 (06/09/2020)

⁴⁷ El lector pot trobar al següent link, algunes de les seves obres de terror: Trailer de Antropophagus. <https://www.youtube.com/watch?v=6Bp5C-bJ-sw> (06/09/2020) o En el següent link podreu veure la versió completa de l'obra *Rosso sangue* <https://www.dailymotion.com/video/x6iegh5> (06/09/2020)

⁴⁸ La informació redactada prové de la següent pagina web: <https://www.csfd.cz/film/94243-messalina/filmoteka/> (28/07/2020)

CONCLUSIÓ

Messalina fou una dona endinsada en intrigues polítiques perilloses, degut que va intentar conspirar contra un important senador. L'èxit d'aquesta, aconseguint executar-lo, va ser aprofitat pels seus enemics contemporanis per a enfonsar-la, perpetuant una imatge d'ella obscura fins a dies d'ara. Plini fou el primer en mencionar-la en el seus textos, seguit per Dió Cassi, Suetonio, Tacito i Aurelius, tots ells, s'encarregaren de formar la llegenda negra de Messalina. I no fou fins a arribar el segle XVII, que es recuperaren aquestes creences gràcies a Pona, que serà seguit en la pintura per Caracci. En el segle següent, destaca l'opera de Zaguri i en el XIX, les obres eròtiques de Cottafovi i els escrits de Graves, Richard i Fill. Aportant aquesta idea de Messalina fins el segle XX, on Cottafovi i Dorato la perpetuaran mitjançant llargmetratges, compartint la imatge d'aquesta dona dels autors clàssics fins l'actualitat.

2 DONES D'ÈPOCA MEDIÀVAL

2.1 TEODORA DE BIZANCI

“ La seva perversitat era tan perversa que hauria d'haver ocultat no només la part habitual de la seva persona, com ho fan altres dones, sinó també el seu rostre. “

Procopio de Cesarea

INTRODUCCIÓ

Teodora va néixer a l'any 500 en les classes més baixes de la societat bizantina i, després de la mort del seu pare, quan ella tenia 16 anys, treballà com a actriu per recolzar la família. En aquells temps aquesta professió va ser considerada escandalosa, per a aquella societat ser actriu era sinònim de ser prostituta. Quan complí els setze anys va enfocar la seva vida en Jesucrist. Així doncs, va renunciar al seu estil de vida sumit en el "pecat".

Més endavant, va conèixer a Justinià en l'any 522, qui era en aquell temps l'hereu a l'imperi Bizantí. Justinià s'enamorà d'ella i es voler casar immediatament. Fins i tot, va derrocar una llei que li prohibia casar-se amb ella per fer-ho possible. Teodora i Justinià van ser coneguts per governar intel·lectualment i amb ambicions de canvi, fomentat per el pensament de l'emperadriu. A més, durant el seu temps com emperadriu, Teodora va lluitar pel perseguit. Va assistir als drets de prostitutes en particular per tancar bordells, creant cases segures protectores, i passant lleis per prohibir prostitució obligada. A més a més, va expandir els drets de dones en casos de divorci, i va abolir una llei que permetia a l'home matar a l'esposa en cometre adulteri. Finalment, Teodora va morir en el 548, segons els estudis més recents,⁴⁹ de càncer.

⁴⁹ Hi ha diferents hipòtesis sobre de què va morir Teodora. La primera diu que va morir de Pesta Bubònica, però la més reconeguda és que ella va morir de càncer. Encara que en l'únic escrit que tenim sobre la seva defunció no ho especifica, es diu que la malaltia va acabar lentament amb ella, el qual fa pensar als estudiosos que morí de càncer de pit. Per saber més sobre aquesta qüestió, llegiu, si us plau, el llibre de Charles DIEHL, *Theodora, Empress of Byzantium*, Ungar, Londres, 1972, pp. 193 - 197.

2.1.1 ARREL DE LA LLEGENDA

La llegenda de Teodora va ser forjada bàsicament per Procopio de Cesarea, un historiador de l'època que després de la mort de l'emperadriu, escriví les memòries de l'Imperi de Teodora i Justinià. En un dels seus relats, la reflectí com una dona malèvola, luxuriosa i, fins i tot, la considera un dimoni amb forma humana, que vaga en busca d'ànimes pecadores en les nits.

Procopio, també fou conegut per diverses obres històriques com *Història de les guerres* i escriví entre l'any 548 i 560 la seva obra més famosa, on repudià als emperadors bizantins. El text fou anomenat *Història Secreta* on mencionà a Justinià i Teodora. Aquesta obra té un fort contrast amb l'anteriorment publicada per el mateix autor *Sobre els edificis* on s'exposa una versió dels anteriorment anomenats molt més simpàtica.⁵⁰

L'autor ressaltà en el capítol 9 de l'obra, anomenada *com Teodora més diferida de totes les cortesistas, va guanyar el seu amo*, la perversitat de la dona com un dels aspectes més afamats en la seva personalitat. Segons ell, era tan malvada que no només hauria d'ocultar la seva personalitat maliciosa, sinó també el seu rostre, destacant també la seva malignitat en contra de les seves companyes i amants, dient-nos que la consideraven tan salvatge com un verinós escorpí.⁵¹

D'altra banda, ens explicà com Teodora va ensenyar al seu consort en la pràctica de la malícia i la inhumanitat, conclouent en que convertí a Justinià en el que

⁵⁰ PROCOPIUS, *Historia de las guerras*, Gredos, Madrid, 2006; Tanmateix, adjunto link on podeu veure l'obra https://www.um.es/cepoat/estudiosorientales/wp-content/uploads/2018/01/Estudios_Orientales_n7_1.pdf (07/09/2020)

⁵¹ “ *La seva perversitat era tan perversa que hauria d'haver ocultat no sols la part habitual de la seva persona, com ho fan altres dones, sinó també el seu rostre. (...) Per a aquells que la van veure, especialment a l'alba, ella era un ocell de mal averany. I cap a les seves companyes actrius era tan salvatge com un escorpí: perquè era molt maliciosa.* “. <http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/home.html> (12/05/2020)

era ella: un home sense cap empatia, ple de perversitat i luxúria. Segons l'historiador, en esser una dona tan dolenta que ni obeïa ni complaïa a ningú.⁵²

Tanmateix, incidí en els interessos de Teodora sobre Justinià: només el volia per adquirir poder i luxes. Segons l'autor, Justinià era un mitjà per arribar al que ella més volia, fer-se amb les riqueses de tot l'Imperi. Afegí, destacant la pecadora i endimoniada figura d'ella i del seu marit Justinià, el somni que va tenir el mateix dia de conèixer a l'emperador de Constantinoble: somià que aquestes ànsies de aconseguir tots els diners del món es farien realitat en compartir llit amb el rei dels dimonis, Justinià.⁵³

Ressaltà la creença de que Teodora va ser qui va impulsar la ruïna de l'imperi, provocant juntament amb el seu eneuic Justinià, el saqueig de la població, mitjançant alts impostos i un ús indegut de la banca de l'Imperi.⁵⁴ També, adjudicà a Teodora l'ús del seu poder per enderrocar a qui s'interposés en el seus plans en el capítol 10 de l'obra anomenada: *Cóm Justinià va crear una nova les que li va permetre casar-se amb una cortesana*, l'autor assegurà que si algú havia tingut un desentès amb ella no dubtaria a jutjar-lo per el seu error més insignificant per a després convertir aquest en una acusació de pes.⁵⁵

⁵² “ *Theodora va endurir incessantment el seu cor en la pràctica de la inhumanitat. El que ella va fer va ser mai complaure o obeir a ningú més; el que ella va voler, ho va fer per la seva pròpia voluntat i amb totes les seves forces: i ningú es va atrevir a intercedir per ningú que s'interposés en el seu camí.* “. https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/9*.html (13/05/2020)

⁵³ “ *A través d'ell, Theodora va poder adquirir immediatament un poder impiu i riqueses extremadament grans. Theodora solia relatar com aquesta mateixa nit se li va ocórrer un somni, demanant-li que no pensés en els diners, ja que quan hauria de venir a Constantinoble, hauria de compartir el llit del Rei dels Dimonis, i això ella hauria de concebre per a convertir-se en la seva esposa i després ser l'amant de tots els diners del món.* “. <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/procop-aneec.asp> (12/05/2020)

⁵⁴ “ *Amb ella ara per a ajudar-ho a gastar els seus diners, va saquejar a la gent més que mai, no sols en la capital, sinó en tot l'Imperi Romà.* “. <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/procop-aneec.asp> (12/05/2020)

⁵⁵ “ *I si algú que havia caigut en desgràcia amb *Theodora era acusat d'algun error menor i insignificant, ella immediatament va fabricar més càrrecs injustificats contra l'home, i va convertir l'assumpte en una acusació realment seriosa.* “. <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/procop-aneec.asp> (13/05/2020)

Un cop més, en el capítol 12: *Provant que justinià i teodora van ser realment dimonis en forma humana*, no dubtà en relacionar-la amb els dimonis, assegurant que a alguns dels qui assistien als seus espectacles, patien a la nit l'aparició d'un dimoni de la luxúria que els expulsava de les seves habitacions, obligant-los així a passar la nit al dormitori de Teodora.⁵⁶ Tot seguit, l'autor afirmà que ells i molts altres tenen clar que la parella no són humans, sinó veritables dimonis, o més que això... vampirs! A més a més, assegurarà que els malèvols que van ajuntar a aquesta parella, ho van fer amb la visió de que serien capaços, fins i tot, de destruir la raça humana.⁵⁷

Per ressaltar la imatge que creà sobre Teodora com a ramera narrà, en el capítol XVI, anomenat: *el que li va passar a aquells que van caure de favor amb Teodora*, com la trobaren al llit amb un dels molts amants d'ella. En aquest cas la trobaren amb el seu minyó Aerobindus.⁵⁸

Per últim, en el capítol 13: *com va retenir cinc-cents prostitutes des d'una vida de pecat i per il·luminar*, va encaixar la seva suposada maldat, l'acusà d'intentar empresonar a unes cinc-cents prostitutes en un convent per allunyar-les de la seva vida de pecat, cosa que va provocar, fins i tot, el suïcidi d'algunes, degut a la reconducció no volguda.⁵⁹

⁵⁶ “ A més, alguns dels amants de *Theodora, mentre ella estava en l'escenari, diuen que a la nit un dimoni a vegades descendeix sobre ells i els expulsa de l'habitació, perquè pugui passar la nit amb ella. “. https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/12*.html (12/05/2020)

⁵⁷ “ Per tant, per a mi, i per a molts altres de nosaltres, aquests dos semblaven no ser éssers humans, sinó veritables dimonis, i el que els poetes diuen vampirs: els qui van posar els seus caps junts per a veure com podien destruir la raça més fàcil i ràpidament. “. https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/12*.html (13/05/2020)

⁵⁸ “ Novament, Theodora va ser sorpresa amb sospites d'un dels seus servents anomenat Areobindus, un bàrbar de naixement, però un jove apòsto, a qui ella havia fet el seu majordom. “. <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/procop-anec.asp> (13/05/2020)

⁵⁹ “ Theodora també va dedicar considerable atenció al càstig de les dones atrapades en el pecat carnal. Va recollir a més de cinc-cents remeres en el Fòrum, que es guanyaven la vida miserablement venent-se allí per tres òbols, i les va enviar al continent oposat, on van ser tancades en el monestir anomenat Penediment per a obligar-les a reformar el seu camí de vida. Alguns d'ells, no obstant això, es van llançar dels parapets a la nit i així es van alliberar d'una salvació no desitjada. “. <https://sourcebooks.fordham.edu/basis/procop-anec.asp> (13/05/2020)

2.1.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES

Les llegendes negres sobre Teodora tingueren continuïtat a través de la pintura, el teatre i textos històrics, conservant així, fins a dies d'avui, les característiques que aportà Procopio d'una reina promiscua, malvada i satànica.

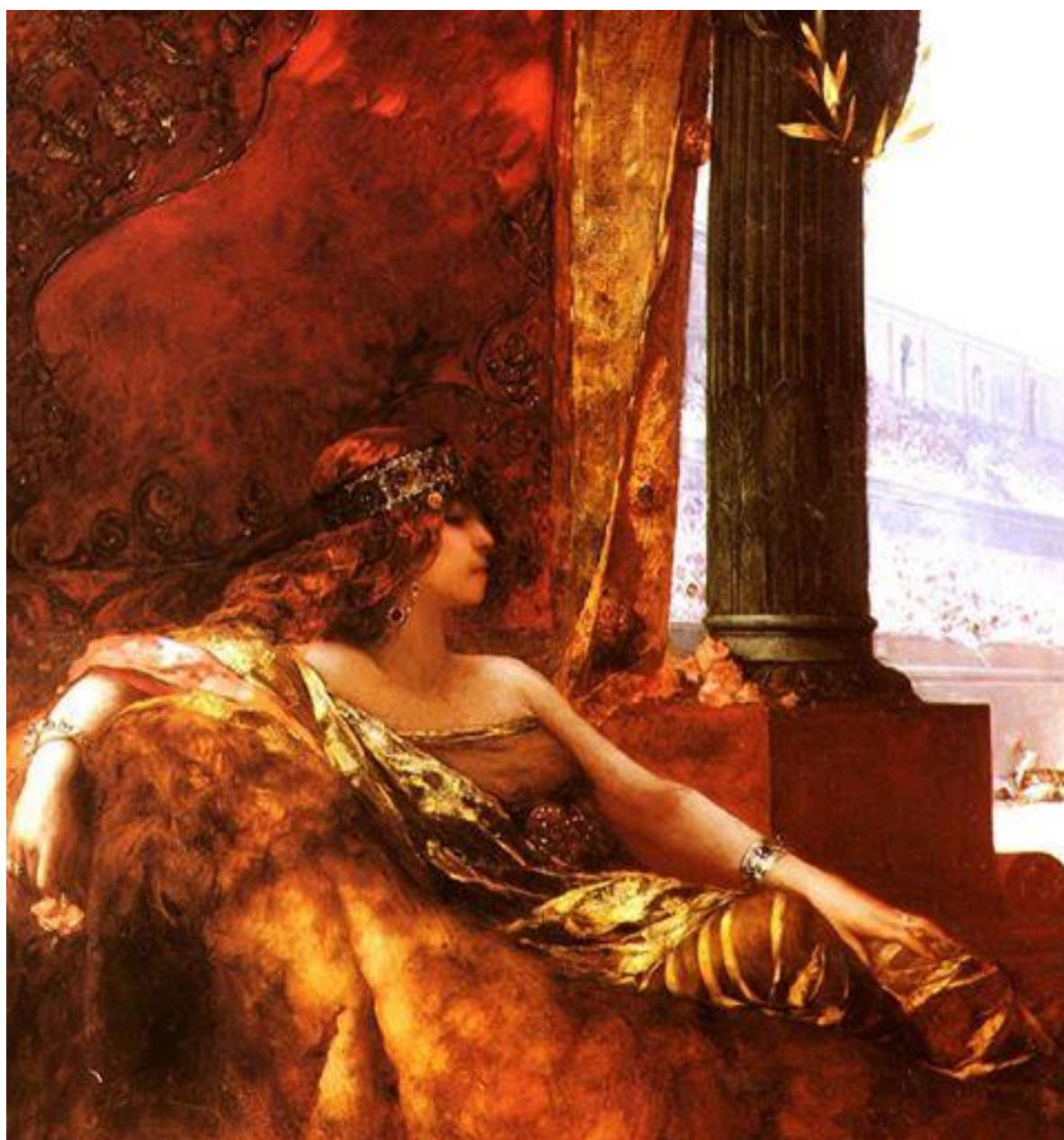

Figura N° 3: S'observa a Teodora asseguda en un tro del Coliseu Romà en el quadre de Benjamin-Constant, *La emperatriz Theodora en el Coliseo*, Buenos Aires, Museo Nacional de Bellas Artes, 1887.

En les pintures sovint trobem petits detalls que retraten una reina totalment relacionada amb el sexe. Com es en el cas de l'obra del pintor francès Benjamin Constant creador de reconegudes obres com *Judith* o *La favorita de L'émir*.⁶⁰ L'autor, en el quadre *La emperadriu Teodora*, publicat al 1887, la dibuixà deixant entreveure les creences donades per Procopio. Per exemple, El fet que l'emperadriu estigui pràcticament nua, està lligat amb que no imaginaven una emperadriu, amb un llibertinatge sexual suposadament tan gran, vestida amb dropatges considerats propis d'una veritable dona de palau, reflectint així, les característiques atorgades sobre la seva promiscuïtat.

També en el teatre fou criticada com observem en l'obra anònima *The Lady's Magazine Or Entertaining Companion for the Fair Sex*, publicada en l'any 1795, on es descriví a Teodora com una meuca alcohòlica. Fou en concret en el volum 20, on es retratà les nombroses festes en que malbarataven els diners l'imperi bizantí, afegint que Teodora voluntàriament, en moltes d'aquestes, exercí de prostituta.⁶¹

De la mateixa manera es mencionà a l'emperadriu en l'escriptura, com ho va fer l'historiador Jhon Gorton, autor de aclamades obres Roma i d'altres qüestions generals d'història.⁶² En la seva enciclopèdia biogràfica publicada en l'any 1830 i anomenada *A General Biographical Dictionary*, acusà de bruixa, egoista i impúdica a Teodora. L'autor ens la imposà com la dona que aprofità el seu poder per als seus interessos, juntament amb l'acusació de la seva gran impúdica i degradant actitud. El dramaturg. explicà com després de la mort de Justinià, en una posició de total

⁶⁰ Adjunto els dos links on podeu veure les dues obres que he mencionat de l'artista: Per a *Judith*; <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435649> (07/09/2020) i aquest altre per a veure *La favorita d'Emir* <https://www.nga.gov/collection/art-object-page.75181.html> (07/09/2020)

⁶¹ “ Aixecarà àvidament a tot l'enveja privada o del rancor popular, que han difamat a les Armes de Theodora, els vicis de les berras, amb rigor les venal o voluntari de la jove ramera. “. Extret del llibre d'Autor Anònim, *The Lady's Magazine Or Entertaining Companion for the Fair Sex*, Volum 20, Baldwin, Londres, 1795.

⁶² Adjunto, a tall d'exemple, una edició de cada llibre citat:: John GORTON, *Five hundred Questions deduced from Goldsmith's History of Rome*, Shilling, Londres, 1827 ; També l'obra *A Topographical Dictionary of Great Britain*, Louis & Co, Londres, 1835.

autoritat, en fa ús del seu càrrec per a alliberar als seus amics malfactors. Tot això, per tal de poder continuar amb els seus macabres ritus que servien per a escarmentar els seus enemics. Altrament, seguit per l'obra de Procopio, ens anomena com, encara que es convertí en emperadriu, seguia degradant la seva sensualitat, denotant-la com una fastigosa.⁶³

En les obres històriques actuals sovint utilitzen la descripció que donà Procopio, com hem vist amb Gorton, per a retractar la reina, com és el cas de l'historiador Allan Evans, autor de nombrosos relats històrics, molt d'ells relacionats amb l'imperi de Bizanci,⁶⁴ i concretament, en la seva obra sobre l'imperi bizantí *The Power Game in Byzantium: Antonina and the Empress Theodora*, publicada en 2011, és on tracta d'infidel a l'emperadriu. L'autor, explica com es va enamorar d'un jove Areobindus, però en quan es va assabentar de que la gent ho sabia començà a tractar a l'amant com si fos un pobre, degradant-lo i humiliant-lo fins que va aconseguir que fugís de la cort.⁶⁵

Però no només és mencionada per John Gorton, també segueix sent criticada per altres historiadors contemporanis com Robert Evan, qui en la seva única obra *A Brief History of Vice: How Bad Behavior Built Civilization*, publicada en 2016, parla sobre com els més immorals aconseguiren fer-se càrrec de les millors civilitzacions. L'emperadriu apareix en el capítol 6, on explica la història d'aquelles persones que arribaren al poder amb el sexe. L'autor, assegura que la dona tenia una addicció al sexe, en acostar-se a dotzenes d'homes en qualsevol moment i sense cap vergonya

⁶³ “ La mort de Justininà poc després la va deixar en possessió de l'autoritat sobirana, a través del parell cec. Feblesa del seu consort imperial. Va fer ús del poder que havia aconseguit per a rescatar de la foscor als seus amics i els seus ritus de cervatell, i per a venjar-se dels seus enemics. Segons *Procópius, va continuar conspirant en la sensualitat més degradant després de convertir-se en emperadriu; sí fa fàstic. “. Text del treball de John GORTON, *A General Biographical Dictionary*, Whittaker, Londres, 1830, pp 1021.

⁶⁴ Per si algú volgués llegir alguns dels llibres de l'autor, adjunto una edició de cada llibre: Allan EVANS, *Herodotus, Explorer of the Past: Three Essays*, Princeton University Press, Princeton, 1991; i l'obra sobre l'era de Justininà *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*, Routledge, New York,, 1996.

⁶⁵ “ No obstant això, va haver-hi un moment en el qual Teodora es va enamorar d'un jove i maco criat seu que va servir com un dels seus majordoms. El seu nom era Areobindus, i ell era un 'bàrbar', probablement un armeni del control persa. Però una vegada que Teodora es va assabentar que la gent estava xafardejant sobre una història d'amor, va tractar de tractar als pobres Areobindus atroçment. Després va desaparèixer sobtadament de la cort. “. Informació trobada en el llibre de James Allan EVANS, *The Power Game in Byzantium: Antonina and the Empress Theodora*, Continuum, London, 2011, pp. 61.

en exhibir-ho, concloent amb que potser també era influència d'una cort bizantina molt desamarrada.⁶⁶

En conjunt, després d'analitzar a Teodora, podem concloure en que mitjançant la pintura, el teatre i l'escriptura, s'ha transmés la imatge d'una emperadriu meuca, maliciosa i, fins i tot, demoníaca, projectant les característiques que li atorgà Procopi fins a l'actualitat.

⁶⁶ “ *En altres paraules, que sovint es cardava a dotzenes d'homes per sota de la taula i a vegades a la taula. Això és indicatiu d'una greu addicció al sexe... o tot un indicatiu de les habilitats amatòries de la noblesa bizantina (pot ser que una mica totes dues coses).* “. Passatge del llibre de Robert EVAN, *A Brief History of Vice: How Bad Behavior Built Civilization*, Plume Book, New York, 2016, pp. 91.

CONCLUSIÓ

Teodora com a dona vinculada directament amb el poder, l'èxit de Teodora va aixecar una gran quantitat de comentaris entre els seus contemporanis, degut a que arribà al poder després de ser actriu i sense tenir cap vincle amb el poder polític bizantí, al que aconseguí arribar a través de l'amor envers a ella de Justinià. La seva gran influència en l'Imperi va ser utilitzada principalment per Procopio, per a enfonsar la seva imatge, perpetuant-la fins l'actualitat. Aquest últim, fou l'únic contemporani a ella en mencionar-la en el seus textos, i no fou fins a arribar al segle XVII, que es recuperaren aquestes creences gràcies a un teatre d'autor desconegut. Ja en el segle XIX, veiem pintures com la de Benjamin que perpetuen la idea, juntament amb els escrits de Gorton. Ja en l'actualitat, podem percebre aquesta idea de l'emperadriu en els llibres històrics de Allan Evans i Robert Evan, que ens descriuen a Messalina com ho va fe Procopio, continuant fins l'actualitat la seva llegenda negra.

2.2 ELIONOR D'AQUITANIA

*“ Va ser a causa de la seva lascívia que Lluís
va abandonar a la seva esposa,
que no es va comportar com una reina
sinó més aviat com una puta “*

Felip II de França

INTRODUCCIÓ

Elionor d'Aquitània fou la filla gran de Guillem, desè Duc d'Aquitània. Va néixer a França en el 1122 i va ser dotada d'una educació excel·lent. Quan ella només tenia 15 anys, mor el seu únic germà i el seu pare, deixant-la amb una gran herència, convertint-se en la major hereva elegible d'Europa. En el mateix any es casà amb l'hereu de França Lluís VII i amb qui tingué dues filles. En 1147, Elionor va acompanyar el seu marit en la segona croada, aquesta situació va ser desastrosa per la relació entre Elionor i el seu marit. Això, juntament amb què ella no li va donar un fill baró, provocà una gran tensió entre ells i finalment van ser divorciats.

Dos mesos més tard, Elionor es va casar amb Enric Plantagenet, que en 1154 esdevingué el rei d'Anglaterra. Junts van tenir cinc fills i tres filles. Com a duquesa d'Aquitània, ella participà notablement en la expansió de l'imperi d'Enric, dirigint les seves polítiques per assegurar els seus territoris en Anglaterra i França. Més tard, en 1173 dos dels fills d'Elionor van implicar-la en una trama contra el seu pare i Enric decidí empresonar-la.⁶⁷ Després de la mort del rei en 1189, seu fill gran, Ricard I, va ordenar la alliberació de la seva mare. Des de llavors Elionor, malgrat la seva edat, uns 60 anys, va estar molt implicada en el govern. Fins i tot, actuà com a regent en Anglaterra quan Ricard cor de Lleó va lluitar per unir la Tercera Croada. Després de la mort del seu fill Ricard, va continuar implicada en Aquitània, on va viure els seus últims anys.

⁶⁷ La revolta dels fills d'Elionor contra el seu marit en 1173 va posar fi a les seves activitats polítiques. Segons es creu, ella portava molt de temps ressentida per les seves infidelitats i la revolta podia haver estat instigada per ella. D'altra banda també es contempla la idea de què la revolta fos purament formulada per interessos polítics dels fills, als qui Elionor ajudà. El podem assegurar és que la revolta va fracassar i Leonor va ser capturada mentre buscava refugi en el regne del seu primer marit, Lluís VII. Si esteu interessats en aquesta qüestió, podeu llegir-ne és, si us plau, en el llibre de Wilfred LEWIS, Henry, University of California, Los Angeles, 1973, pp. 600 - 603.

2.2.1 ARREL DE LA LLEGENDA

La llegenda negra de Elionor d'Aquitània va començar pels rumors d'una relació incestuosa entre ella i el seu oncle Raimundo d'Antioquia, formant així les afirmacions que li van forjar la fama de llibertina. El seu marit, Lluís VII, en assabentar-se d'aquest rumor viatjà a Antioquia per a recollir a la seva esposa, però ella ja no volia seguir les seves ordres i li demanà el divorci, la qual cosa, generà un odi profund en Lluís i, en general, en els francesos.⁶⁸ Tanmateix, en casar-se gaire bé immediatament de la separació, amb Enric II, provocà encara més odi envers la duquessa d'Aquitània.

Felip II de França va ser un dels que ajudà a promulgar la suposada maldat i el desvergonyiment de la dona. Durant el seu mandat, es van crear una bona quantitat de cròniques, escrites per Aubry des Trois Fontaines, on es retractà a Elionor com una senyora lasciva, que en comportar-se com una ramera, provocà una guerra entre Lluís i Enric. Finalment, defensà al seu pare, afirmant que realment va ser ell qui l'abandonà en comportar-se com una prostituta i no com una reina.⁶⁹

⁶⁸ Lluís VII de França va estar casat i divorciat amb Elionor. Va ser el mateix qui va acabar el seu matrimoni amb Elionor. La raó oficial del divorci va ser la consanguinitat: estaven connectats per sang en menys dels "set graus" permesos, estaven relacionats dins de quatre graus del seu costat i cinc d'ella. És a dir, podia comptar quatre generacions fins al seu ancestre comú, mentre que ella comptava cinc. No obstant això, la relació de sang entre ells era més una excusa per al divorci, ja que la relació havia estat ben coneguda durant anys i fins i tot havia estat excusada pel Papa. Si voleu saber més, consulteu el treball d'Elizabeth STRICKLAND, *Lives of the Queens of England from the Norman Conquest*, Cambridge University Press, Cambridge, pp. 251. També, per obtenir més informació sobre això, podeu llegir el capítol 10 del llibre de John PARSONS, *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*, palgrave, Nova York, 2003, pp. 225-23.

⁶⁹ " *L'esposa abandonada de Louis, rei dels francesos, va ser portada per Henry, comte d'Anjou i duc dels normands, a partir de llavors rei d'Anglaterra. Això va provocar una guerra entre ells. Va ser a causa de la seva lascivia que Louis va abandonar a la seva esposa, que no es va comportar com una reina sinó més aviat com una puta* . ". Georges GDUBY, *Dames du XII siècle*, Paris, Gallimard, 1995, pp. 18.

Però no només s'originà la llegenda a través dels autors francesos, tanmateix el clergue i escriptor Gal·lès Giraldus Cambrensis, la mencionà. L'autor, escriví importants obres sobre Irlanda i Gal·les,⁷⁰ i anomenà a Elionor en la seva obra *Retractationes*,⁷¹ concretament en el capítol 6, on la jutjà per crear un pla per a casar-se amb Enric II d'Anglaterra. Giraldus, explicà com la dona va idear una anul·lació injusta del seu matrimoni amb el patriarca francès. Tot això, per a casar-se immediatament amb Enric.⁷² També, la insinuà com una ramera, exposant la idea de que, encara que ella tingués reputació d'haver estat amb més d'un home al llit, Enric la va acceptar com esposa.⁷³

L'autor, tanmateix sepultà totes les desgràcies del regne anglès en els "pecats" luxuriosos de la reina i el rei Enric. Explicà com el rei va sepultar a la desgràcia de les seves possessions en atrevir-se a estar amb l'adulterada reina de França. A més, el jutjà per haver portat a la duquessa lluny del seu marit per a casar-se finalment amb ella. Es preguntà doncs, com podria sortir una raça afortunada de tal maldat? Sepultant, un cop més, a la reina com a perversa, assegurant que Déu no ajudaria a una família tan podrida com la seva.⁷⁴

⁷⁰ Adjunto, per a qui estigui interessat, dues edicions de dues obres de l'autor: Gal·les GIRALDUS, *Giraldi Cambrensis Opera: Topographia hibernica*, Banbury, Londres, 1867; i podeu llegir el llibre *Itinerarium Cambriae* en en següent enllaç: [https://www.vanhamel.nl/codecs/Itinerarium_Cambriae_\(Gerald_of_Wales\)](https://www.vanhamel.nl/codecs/Itinerarium_Cambriae_(Gerald_of_Wales)) (07/09/2020)

⁷¹ Gal·les GIRALDUS, *Retractationes*, Chronicles, Londres, 1861.

⁷² " *Enric II d'anglaterra es casà amb Elionor després que ella se separe de Lluís VII. El casament, uní així els seus dominis a França amb els quals ja posseïa l'hereu al tron anglès. D'aquesta manera, es va formar l'anomenat Imperi angeví, en el qual els reis d'Anglaterra, controlaven un territori vuit vegades superior al dominat per Lluís VII.* ". Si us plau, podeu llegir per més informació llegiu el treball de Matthew LEWIS, *Henry II and Eleanor of Aquitaine: Founding an Empire*, Amberley Publishing, Londres, 2020, pp. 68.

⁷³ " *Per a ell, Henry, fill de Matilda, va tenir èxit, i sobre ell Eleanor, reina dels francesos, va tirar una mirada imprudent, va idear una anul·lació injusta i es va casar amb ell, encara que tenia una reputació secreta d'haver compartit el sofà de Louis amb el seu pare. Geoffrey Per això, es presumeix, la seva descendència, contaminada en la font, va arribar a la seva fi.* ". Fiona WHELAN, *The Making of Manners and Morals in Twelfth-Century England: The Book of the Civilised Man*, Routledge, Nova York, 2017, pp. 195.

⁷⁴ " *Com per a coronar totes aquestes enormitats, que ja eren massa enormes, el rei Enric, com declarava un informe comú, es va atrevir amb una relació adúltera per a contaminar a l'anomenada reina de França, i així se la va portar lluny del seu propi marit, i va acabar en realitat es va casar amb ella. Com, llavors, pregunto, de tal unió podria néixer una raça afortunada?* Passatge extret de *Medieval Sourcebook Gerald of Wales: The Death of Henry II and Comment on the Angevin Family, from De Instructione Principis (On the Instruction of a Prince)*, <http://web.csulb.edu/~ssayeghc/medieval/henryandangevins.htm> (24/05/2020), Capítol XXVII.—DE L'ORIGEN DE REI HENRY AIXÍ COM DE REINA ELEANOR.

Finalment, explicà com una la infidelitat per part d'Enric separà al matrimoni, fent que Elionor enfrontés a els seus fills contra el seu pare. Tot això, fou jutjat pel mossèn, dient que una família tan esbrellada i dividida com la que tenien ambdós, i tenint en compte les seves corruptes arrels on tots havien vingut del diable,⁷⁵ era normal que tota la família estigués dirigida a l'infern, per culpa dels pecadors originals: la divorciada i llibertaria Elionor i Enric.

I no només la jutjaren per les seves relacions com ho va fer el mossèn, també són diversos els rumors sobre la mort de Rosamond, amant d'Enric, a mans de Elionor. Molts autors de l'època l'acusen d'haver-la matat en un atac de gelosia. Qui, per exemple, la tractà d'assassina, fou el poeta, trobador i historiador Chrétien de Troyes. Ell, fou l'escriptor d'importants poemes i romanços per a la literatura francesos.⁷⁶ Però fou en la obra de *Cròniques de Londres*, publicada en el segle XIV, on mencionà a Elionor. En concret, fou en el volum 12, del llibre on la jutjà. L'autor, explicà que la mort de l'amant fou tremendament dolorosa per al rei Enric i, encara més, al assabentar-se de com s'acabà. Segons l'autor, la seva cruel dona, sense cap empatia per la jove, l'assassinà premeditadament amb verí, fent que el rei Enric no la parlés en molt de temps: no podia perdonar-li que hagués matat a la seva amant preferida.⁷⁷

⁷⁵ " *L'existència d'una amant d'Enric II va provocar l'enfrontament entre Leonor i Enric. Això, comporta que Leonor promogués la rebel·lió de tres fills del rei contra el seu pare. Després de reprimir la rebel·lió, el rei va empresonar a Leonor, primer en Chinon i després a Salisbury, on va romandre baix arrest fins a la mort del seu espòs. A més, el rei Ricard sovint estava acostumat a referir-se a aquest esdeveniment; dient que no era d'estranyar, si venint d'una raça així, els fills no haurien de deixar d'assetjar als seus pares i germans per a barallar entre ells; perquè sabia que tots havien vingut del diable, i al diable anirien. Quan, per tant, l'arrel era tan corrupta en tots els sentits, com era possible que les branques de tal població poguessin ser pròsperes o virtuoses? "* Per conèixer més informació, podeu llegir el llibre de Michael Staunton, *The Historians of Angevin England*, Oxford University Press, Londres, 2017, pp. 227.

⁷⁶ Comparteixo, a tall d'exemple, dues edicions dels seus poemes, Chrétien de TROYES, *Lancelot, el Caballero de la carreta*, The University of Georgia Press, Georgia, 1990; *Yvain, el Caballero del León*, Yale University Press, Garamond, 1987 i el romanç de la *Historia de perceval o el cuento del Grial*, Oveja Negra, Madrid, 1983.

⁷⁷ " *L'ordre del rei va ser obeïda immediatament, i se li va mostrar el cadàver de Rosamond, que havia estat condemnatament assassinat. En revelar tota la veritat, el rei Enric es va desmaiar pel dolor i va romandre en el sòl durant molt de temps en trànsit abans que algú pogués treure-li una paraula. "* Fragment extret del treball de Chrétien de TROYES, *Croniques de London*, Aung lct, Londres, 1841, pp. 3-5.

Altrament, també els autors contemporanis a ella, mencionaren la participació de Leonor en el moviment de l'amor cortesà, participant com a jutge en els Tribunals de l'Amor. El primer registre que tenim d'aquesta llegenda prové de l'autor francès Andreas Capellanus conegut per escriure els *Tractat sobre l'amor*.⁷⁸ En aquest últim, en concret en el tercer llibre, parlà sobre casos dels Tribunals de l'Amor suposadament reals, presidits per Elionor i les seves consorts. Segons l'autor, la duquessa seguia la tradició trobadoresca on ajuntava a joves per casar-los. Però, Capellanus resaltà com sovint cometia errors: il·lustrà el cas en que ajuntà a dos joves, que sense saber-ho, estaven relacionats en sang, mantenint una relació incestuosa. A més, un cop el jove s'assabentà intenta separar-se, però la dona no volia. Aquest últim fet va ser condemnat per Elionor, qui segons l'autor, va proclamar el fet de seguir amant al seu promès com un delictes immoral, mostrant un cop més la llegenda d'una dona insensible i cruel.⁷⁹

⁷⁸ Adjunto, a tall d'exemple, l'edició del seu llibre més conegut: Andreas CAPELLANUS, *On Love*, ed. and trans. P. G. Walsh. London: Duckworth, 1982.

⁷⁹ “Aquesta altra història d'amor va ser sotmesa a la decisió de la mateixa reina. Un cert home que en la ignorància es va unir en l'amor amb una dona que estava relacionada amb ell, va intentar abandonar-la quan va descobrir la seva culpa. Però la dona va ser perseguida per la cadena de l'amor i va tractar de mantenir-lo en l'observança de l'amor, dient que el crim estava completament excusat pel fet que quan van començar a gaudir de l'amor, era sense pecat. En aquest assumpte, la Reina va respondre el següent: 'Una dona que, sota l'excusa d'un error de qualsevol tipus, cerca preservar un amor incestuós, clarament va en contra del que és correcte i incorrecte. Sempre estem obligats a oposar-nos a qualsevol d'aquestes accions incestuoses i condemnables que sabem que fins i tot les lleis humanes castiguen amb penes molt fortes.’”. Andreas CAPELLANUS, *The Art of Courtly Love*, Columbia University Press, Nova York, 1990, pp. 168.

2.2.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES

La llegenda negra sobre Elionor s'han mantingut al llarg del temps a través de l'escriptura, la pintura, l'òpera, el teatre i la cinematografia. Tots les llegendes negres que exposaren els seus contemporanis foren sovint compartides, creant una imatge d'ella que s'estén fins el segle XXI.

Uns anys després de la mort de la duquessa d'Aquitània, alguns homes també la retractaren, com és el cas del monjo benedictí, cronista, artista de manuscrits il·luminats i cartògraf Mateu de París, autor també de notables obres històriques.⁸⁰ En la seva obra *Historia Anglorum*, publicada en 1253, que tractà sobre la història d'Anglaterra, explicà els fets històrics des dels anys 1070 fins el 1253. Específicament, cità la duquessa en el volum 2 de la saga, on assegurà que ella era descendent del dimoni. L'autor, enumerà les raons del divorci de Leonor amb Lluís, conclouent en que la dona "descendia del diable". Explicà tanmateix, com l'endimoniada condemnà a la seva nova família amb Enric, explicant-nos que totes les desgràcies i baralles que hi ha hagut en aquesta, s'originen en ella. Per això, els seus fills no van poder viure en pau fins que va ser empresonada.⁸¹

Mateu de París no fou l'únic en mencionar-la. En el segle XV, un monjo de l'abadia de Barbeau, la presentà com una reina corrompuda en la seva obra sobre Lluís VII. Segons ell, era una autèntica meuca, sempre rodejada d'homes als quals seduïa per emportar-se'ls al llit i manejar-los. Destacà també, el fet que no deixà en

⁸⁰ Cito, a tall d'exemple, dues edicions de dos dels seus llibres: Mateu de PARÍS, *Chronica Majora*, Trübner, Londres, 1877; i *Flores Historiarum*, Stationery Office, Londres, 1890.

⁸¹ "des que és la diablessa, i temem que, si li segueixes qualsevol més llarg, et tindrà matada. A més a més no li ha donat cap nen: El rei ximplement va acordar, i va dur a terme aquest pla; hauria de tenir claustral li, de manera que la seva terra no hauria quedat marcada tota la seva vida, i els desastres del qual no haurien tingut lloc". Mateu de PARÍS, *Historia Anglorum*; *And a shorter account in Chronica Majori*, ed. H.R, Nova York, 1902, pp. 186.

pau als sants homes, els quals, redimits pels poders seductors i manipuladors de la reina, es veien forçats a la seva vida de vicis, com segons ell, passà amb Lluís.⁸²

D'altra banda, també fou criticada en l'àmbit de la poesia. Un dels qui la mencionà fou el poeta britànic Alfred Tennyson, qui escriví populars poemes i òperes,⁸³ i presentà en la seva obra *Beckett*, publicada en 1884, el conflicte en vers l'amant de Henry i Elionor. En la història es mostrà a Rosamund amb característiques de puresa i ignorància en contra d'una molt intel·ligent i enrevessada Elionor. Per últim, les múltiples mencions d'amenaça d'Elionor fan referència a la creença de que la dona va ser qui va assassinar-la en un arravatament de gelosia.⁸⁴

⁸² “ Per als francesos en particular el seu rèptil ara estava feta esquinçalls; i ho temps no es va reparar, ja que a finals del segle XV un monjo de l'abadia de Barbeau, ho curso d'una simpàtica biografia de Lluís VII, la va acomiadar com una veritable devoradora d'homes, inconscient i corrompuda, que no deixà en pau als sants homes. “. Marcel PACAUT, *Louis VII et son royaume*, Paris, 1964, pp. 59.

⁸³ Adjunto, a tall d'exemple, dues edicions de les seves obres: Alfred TENNYSON, *The Works of Alfred Tennyson: The princess and other poems*, Strahan, Londres, 1872. ; altrament una recopilació dels seus poemes *Poems by Alfred Tennyson*, Routladge, Londres, 1864.

⁸⁴ Alfred TENNYSON: *The Works of Alfred Lord Tennyson: Becket; Tiresias and other poems; Poems omitted from revised editions; Locksley hall sixty years after; The promise of May*, Sevpen, London, 1899, pp. 89 - 93.

Figura Nª4: a Elionor, amb una aparença maligna subjectant el verí amb el que vol matar a Rosamund, Evelyn de MORGAN, *Queen Eleanor & Fair Rosamund*, Morgan Foundation, 1905.

Altrament, les llegendes també es difondrien a través de les il·lustracions, com es en el cas de la pintura d'Evelyn de Morgan. L'autora és coneguda per les seves pintures històriques, sovint sobre mites grecs i romans,⁸⁵ i tanmateix, per l'obra *Queen Eleanor & Fair Rosamund*, publicada en 1905, on mostrà a Elionor assassinant amb toxines a l'amant d'Enric. La llegenda que il·lustrà explicà com Enric va tractar de mantenir a Rosamund fora de perill de ser executada instal·lant-la en una casa anomenada Labyrinthus, que com el seu nom indica, era un laberint. Però, suposadament, Elionor va trobar el seu camí usant un fil vermell i l'enverinà. La reina, s'il·lustrà amb ombrívols formes malignes: dracs, simis i roses vermell sang als seus peus. En contrast, querubins alats i coloms de la pau acompanyen a Rosamund. D'altra banda, jeuen als seus peus roses blanques, que simbolitzen la puresa i la innocència, representant així, a Elionor amb la maldat i a l'amant amb la puresa i la bondat.

En les biografies dels seus enemics, trobem referències sobre la maldat d'Elionor, com la que va escriure el novel·lista i escriptor històric anglès George Payne. Ell va escriure diverses novel·les dramàtiques,⁸⁶ i fou en la seva saga *The Life and Times of Louis XIV* publicada en 1838 on la jutjà.⁸⁷ Concretament, la mencionà en el segon volum d'aquestes on ens explicà com la duquessa, per culpa de la seva gran crueltat, es troba tancada en un castell. Tot això, per voler desitjar-li el pitjor al seu marit, creant una revolució amb l'ajuda dels seus fills en contra d'aquest.⁸⁸

D'altra banda, els historiadors francesos moderns reafirmen el mite sobre la seva vida trobadoresca, com és el cas de l'escriptora històrica i poeta anglesa Agnes

⁸⁵ Adjunto dos links on podreu veure dues de les seves obres més conegudes: *The workshop of Mammon* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bc/The_worship_of_Mammon.jpg (10/09/2020) i *Helen of Troy* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/75/Helen_of_Troy%2C_De_Morgan.jpg (10/09/2020)

⁸⁶ Comparteixo, a tall d'exemple, tres edicions de les seves obres més rellevants: George PAYNE, *The Tenants of the Heart*, New York : Harper & Brothers, 1842; *Memoirs of Celebrated Women*, London, R. Bentley, 1837; i *Morley Ernstein*, General Books, Londres, 2012.

⁸⁷ George PAYNE, *The Life and Times of Louis XIV*, London, R. Bentley, 1838, pp. 79 - 81.

⁸⁸ " *La seva dolenta i malevola mare, Eleanor d'Aquitània, està encara tancada a la ciutat i el castell de Mirebeau*. ". George PAYNE, *Philip Augustus; or, The Brothers in Arms*, Waverley Novels, London, 1837, pp. 204.

Strickland, que en la seva obra més important, publicada en l'any 1840, *Lives of the Queens of England*, la mencionà. En el volum 6 d'aquests llibres, l'acusà d'irresponsable e immoral en les seves suposades participacions en les Tribunes d'amor. L'autora, recità les paraules que segons ella, va dir Elionor. Suposadament, declarà que no pot existir un veritable amor entre persones casades, és a dir, es diu que el seu únic pensament en casar els enamorats era només l'expansió de terres i capital, i remarquen l'exemple d'un dels seus nefastos treballs com a tribunal en l'amor: la seva germana Petronilla i el comte Raoul de Vermandois.⁸⁹

Les llegendes van arribar també als escenaris. Per exemple, en l'obra del compositor i escriptor de música anglès John Barnnet, autor d'obres tràgiques i històriques.⁹⁰ En la seva obra menys ressonada *Fair Rosamund*, publicada en 1837, mencionà les diverses afirmacions en vers una homicida Elionor. L'òpera tractà sobre la vida de Rosamund Clifford, l'amant del rei Enric II, qui segons la llegenda va ser enverinada per la reina Leonor. Concretament, és en l'acte número 4 on es mostren les suposades tendències assassines de la reina. En aquest fragment, es representà a Rosamund i Henry cantant balades de nostàlgia. Després d'això, el rei se'n va i, seguidament, arriben guardes i amics per a pregar-li a Rosamund que se'n vagi abans que la reina pugui danyar-la. Però finalment arriba Elionor i li ofereix a la noia dues opcions: mort per daga o mort per verí. La dona li suplica per la seva vida, fins que de sobte apareix el Rei i aconsegueix salvar-la.⁹¹

La seva imatge també fou influenciada en la cinematografia en el cas de l'obra del dramaturg estatunidenc James Goldman, productor de pel·lícules històriques i

⁸⁹ “ *Les decisions de la jove duquessa-reina en les seves Tribunes d'amor trobador s'ha trobat amb la reprovació dels historiadors francesos moderns, a causa de la seva immoralitat; l'acusen de declarar la sorprenent opinió que no pot existir un veritable amor entre persones casades; i és cert, que l'alè que li va donar a la seva germana Petronilla i al comte Raoul de Vermandois, va oferir massa aviat una il·lustració pràctica d'aquests principis malvats.* “. Agnes STRICKLAND, *Lives of the Queens of England*, Blanchard and Lea, Filadelfia, 1852, pp. 243.

⁹⁰ Cito, per als curiosos sobre els relats de l'autor esmentat, dues edicions de dues de les seves òperes: John BARNNET, *Farinelli*, Musical Times, London, 1839; també *The Mountain Sylph*, Salaman, London, 1834.

⁹¹ Podeu trobar l'obra sencera en anglés en el següent link: <https://play.google.com/books/reader?id=fb5DAAAACAAJ&printsec=frontcover&output=reader&hl=en&pg=GBS.P2> (02/09/2020)

dramàtiques.⁹² En la seva pel·lícula guanyadora de tres premis Oscars *The Lion in Winter* en l'any 1968,⁹³ on tractà les preocupacions del rei envers la rebel·lió dels seus fills liderada per la reina, mentre es trobaven amb diversos personatges importants com Felip II de França, fill de l'ex marit d'Elionor, Lluís VII. En aquesta trama l'autor tractà a Elionor com l'antagonista, donant-nos una imatge d'una dona summament dolenta amb els seus marits.

En conclusió, podem afirmar que a Elionor al llarg del temps se l'ha tractat, a través de l'escriptura, la pintura, l'òpera, el teatre i la cinematografia, com una malèvola i traïdora dona, seguint la imatge que li atorgaren els seus contemporanis fins l'actualitat on la descriviren com una malèvola meuca, i fins i tot, demoníaca.

⁹² Per a qui esitgui interessat en els films del director, adjunto links que dirigeixen als seus treballs: en el següent enllaç trobareu el ballet sencer d'Anna Karenina: https://www.videomusicalis.com/es/component/melomania/video/17834-anna-karenina-ballet-en-tres-actos?Itemid=125&filter_categoria=14 (10/09/2020); i adjunto el link que us conduirà al Trailer de la pel·lícula <https://mojtv.hr/film/19079/oliver-twist.aspx> (10/09/2020)

⁹³ Adjunto el link del Trailer de la pel·lícula *The Lion In The Winter*, <https://www.youtube.com/watch?v=5cVwBjwRGgg> (10/09/2020)

CONCLUSIÓ

Elionor fou una dona amb un notable èxit polític, que es va veure endinsada en enemistats ja que va separar-se de Lluís VII, i tanmateix, es va relacionar amb una trama amb dos dels seus fills en contra del rei Enric. L'èxit d'aquesta dona, va ser interpretat pels seus contraris contemporanis per a enfonsar-la, perpetuant aquesta imatge fins a dies d'avui. Felip II de França fou el primer en mencionar-la, seguit per Cambrensis, Troyes i Capellanus, tots encarregats de formar la llegenda negra d'Elionor. I no fou fins a arribar al segle XV, que es recuperaren aquestes creences gràcies a Mateu de París i un monjo de l'abadia de Bureau, que seran seguits en el s. XIX per Tennyson, en el teatre per Barnet i en biografies per Strickland. Ja en el segle XX, la llegenda és seguida en l'àmbit de la pintura per Morgan i arriba a l'actualitat per la pel·lícula de Goldman. Tot junts, ens han fet arribar la llegenda negra imposada pels contemporanis d'Elionor fins avui dia.

3 DONES D'ÈPOCA MODERNA

3.1 ELIZABETH BATHORY

“ Fa tres-cents anys, Elizabeth Bathory va violar i va massacrar a sis-centes cinquanta noies pageses i es banyà en la seva sang. ”

Dacre Stoker

INTRODUCCIÓ

Elizabeth Báthory va néixer a Nyírbátor, Hongria, el 7 a agost de 1560 una de les famílies aristocràtiques més importants de Transsilvània. La seva família va controlar Transilvania, i el seu oncle, Stephen Báthory, era rei de Polònia. Elizabeth va rebre una àmplia educació, tot i que també va estar en contacte des de molt jove amb l'alquímia i l'esoterisme, pràctiques àmpliament practicades per alguns membres de la seva dinastia, per la qual cosa ella serà jutjada posteriorment.

En 1575, amb només 15 anys, es va casar amb Ferencz Nádasdy, un membre d'una altra família hongaresa poderosa. Després la mort del seu marit en 1604, van començar els rumors de la crueltat de Báthory, foren reportats més de 600 casos d'assassinat a mans de la comtessa, tenint com a còmplice a algunes minyones i la seva tieta.⁹⁴ El 30 de desembre de 1609, Báthory i les seves serventes van ser arrestades. Tot i que mai es va saber la veritat per falta de proves, la dona va ser empresonada en cambres del seu castell fins que morí.

⁹⁴ Convé destacar que el seu marit, Ferencz Nádasdy, fou força criticat per la seva religió i la seva crueltat en l'àmbit militar. Aquestes dues coses, més totes les acusacions cap a Elizabeth, van ser aprofitades per Maties d'Habsburgo per a acabar amb la dinastia Nádasdy-Bathory i poder apoderar-se dels terrenys hongaresos més fàcilment. Per saber-ne més sobre aquesta qüestió podeu llegir el treball de Jozef BOROYSKY, *Chrysalis II: Carpathian Liberty, Triumph, Versey*, 2008, pp. 278 - 296.

3.1.1 ARREL DE LA LLEGENDA

Les llegendes que envolten a Elizabeth Bathory foren difoses pel cercele del seu tiet, el rei Maties III d'Hongria, qui també tenia els títols de l'arxiduc d'Àustria de la Casa d'Habsburg, Príncep Real d'Alemanya, Hongria i la República Txeca. Tanmateix, es creu que participaren en les fal·làcies el gendre i el pare de la dona i se'ls insinua com els inventors del pla en contra la comtessa. Altres fonts, acusen a György Thurzó, militar i polític que lluitava en contra dels luterans, com l'espòs de Bathory, de també promulgar les calúmnies. La llegenda probablement fou originada per interessos polítics i territorials dels anteriorment citats. A Elizabeth se l'acusà de diverses atrocitats: matar a verges per a banyar-se en la seva sang i poder aconseguir la joventut eterna o de tortura-les per a utilitzar-les en ritus màgics, entre d'altres coses.

Les llegendes sobre els crims de Elizabeth no foren escrits de manera pública fins el 1729. Per tant, considerem que la llegenda en el seu inici es transmesa de manera oral. A dies d'ara, només ens queden les declaracions de testimonis, que suposadament presenciaren la seva fúria i maldat, com a fonts originaries d'aquesta llegenda negra . És important tenir en compte que els primers càrrecs es van fer només després de l'arrest de Elizabeth Bathory, i a més, eren testimonis de servidors interns que havien estat torturats per " una millor visió ", és a dir, per a una versió en contra de la comtessa.⁹⁵

El clergue luterà István Magyar fou qui acusà per primer cop a Elizabeth. El religiós va queixar-se a les autoritats de Viena sobre els seus terribles crims. Denuncià que aquesta dona assassinava a verges per a ser més bella.⁹⁶ D'altra banda, sovint

⁹⁵ En cas de que us interessi i vulgueu saber-ne més sobre la estratègia en contra de la comtessa, llegiu, si us plau, el llibre hongarès de Nagy LÁSZLÓ, *A rossz hírű Báthoryak*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1984, pp. 15 - 17.

⁹⁶ " Entre 1602 i 1604, Istvan Magyar, un clergue luterà, es va queixar a les autoritats en Viena, tanmateix cap acció seria duta per molta estona. Però Elizabeth esdevenia tan famosa que ja no es podrien cobrir els seus crims. (...) Per això, en 1610, Mathias *II, el Rei d'Hongria, va preguntar Recompte Gyorgy Thurzo per investigar les acusacions. era el governador de regió, així com cosí a Elizabeth." . Les declaracions citades les podeu trobar en el llibre de Jane JUDE, *Elizabeth Báthory: Vampire, Witch or Serial Killer?*, Kindle, Londres, 2017, pp. 28.

feia xerrades i discursos on mencionava les atrocitats d'aquesta dona tractant-la d'assassina i promulgant els seus incomptables pecats.

En la investigació del crim testimoniaron més de 130 persones que en la seva majoria foren nobles que van admetre i prometre que havien vist com torturava, assassinava i humiliava a altres noies. La primera persona en donar testimoni fou la viuda Sra. Erzsebet Reta. Ella va dir que només sabia que Elizabeth va colpejar personalment a una nena, i declarà que sabia amb certesa que el nas, llavis i dits de la jove van ser perforats amb agulles. També, relatà com amb alicates escalfats al foc li cremà l'estomac.⁹⁷

També, Janos Kun, ens parlà sobre el que havia sentit dir d'altres nobles sobre Elizabeth. Les seves fonts asseguraren que la comtessa posava a verges en banyeres de pedra aspra i que, tanmateix, les obligava a estirar-se nues a sobre d'un llit de brases per a tortura-les i posteriorment menjar-se les seves aixelles i espatlla, permetent així que visquessin mentre ella se'ls menjava.⁹⁸ Moltes més declararen sobre el rumor del cas de les noies torturades, en concret fou la noble Anna Koszeghy qui suposadament va veure amb els seus propis ulls com cometia els crims. La dona explicà que va veure com les joves foren cruelment torturades física i psicològicament. Adjuntà que va veure com els seus dits estaven trencats i cremats, i l'acusà de tirar-los una pols roent per a que encara patissin més.⁹⁹

⁹⁷ " ... va dir que no sabia res, excepte que la Sra. Erzsebet Bathory personalment va colpejar a la nena anomenada Kata Berenyi, la nena anomenada Szabattkay i la filla de la Sra. Draskoczy, de les quals ella (el testimoni) sap amb certesa que els seus nassos, llavis i dits van ser perforats amb agulles, i ella (la Dama) va colpejar i va assotar ells per tant de temps que es van separar d'aquest món. Ella va escalfar les alicates i de la mateixa manera el foc de ferro cremant, i els va cremar en l'estómac. Quant al que van veure els altres, ella (la testimoni) no sap res sobre aquest tema, excepte que de la cort de la Dama van arribar moltes males notícies sobre les seves moltes atrossitats. ". Ibidem, pp. 331.

⁹⁸ " Respecte a la nena que va ser tractada en Ujhely, va dir el mateix que Mines Nyeregjartho, el testimoni número 111; també, havia sentit dels nobles, l'antic Alexander Kun, Maestro de la Cort de l'esmentada Lady Widow Nadasdy, que aquesta Lady Widow Nadasdy va posar algunes verges d'entre les seves donzelles en recipients tallats en pedra aspra, que es van omplir amb aigua, i es van fer ells se sentin allí, mentre que uns altres van ser obligats a ficar-se al llit nus sobre les brases que van ser portades a la casa, perquè ella pogués treure la carn de les axil·les i les aixelles i entre les espatlles d'alguns d'ells, permetent-los estar tan cruelment torturat i turmentat. ". L'anterior declaració, juntament amb moltes altres testimoniacions sobre el cas de la comtessa, les podeu trobar en el llibre de Kimberly L. CRAFT, *Infamous Lady, The True Story Of Countess Erzsébet Báthory*, CreateSpace, Nova York, 2009, pp. 321.

⁹⁹ " Respecte a la nena tractada pel metge en Ujhelyi, va dir el mateix que Lady Katalin, esposa de Janos Kun, el testimoni número 117; Va agregar que ella mateixa sovint es detenia en la cort i en el Gynaecium de Lady Widow Nadasdy i va veure que les noies havien estat cruelment torturades i turmentades, que totes les seves mans i dits

Altres nobles com Benedikt Deseii, seguiren les creences que involucraren a la comtessa en les múltiples tortures. El jove va dir que era impossible explicar tots els actes malvats de Elizabeth. Mencionà que entre altres crims, ell va veure clarament com la comtessa va prendre la filla d'un sabater per a despullar-la i turmentar-la constantment. Inclogué que Elizabeth va prendre un ganivet per a esqueixar la noia des dels dits fins els braços, descriu com després la va assotar i, utilitzant una espelma, la cremà fins que morí.¹⁰⁰ Benedikt, també digué que va escoltar d'altres com la Comtessa havia utilitzat ferro roent per a cremar a les noies i convertir-les en fum i cendra. Tanmateix, explicà com utilitzà la mateixa tècnica del ferro per a posar-ho en les seves vagines com a forma de tortura.¹⁰¹

Per últim, i deixant de banda molts altres testimonis que asseguraren la maldat i perversitat de la comtessa, estudiem el del noble Michael Herwoth. Aquest, assegurà que tots els rumors sobre Elizabeth eren certs i que podrien ser confirmats si algú passava per el costat del seu castell, assegurant que des de fora s'assentien innumerables crims que van anar en augment amb el temps.¹⁰² A més a més, explicà que un compte que es quedà amb ella va veure com cinc verges foren assassinades i enterrades, i agregà que el mateix comte va veure a una nena morta enterrada al

trencats s'havien cremat de manera que els dits ja no podien usar-se. , i que li havien dit que Lady Widow Nadasdy els havia permès que els tiessin una pols roent. “. Ibidem, pp. 323.

¹⁰⁰ “ ... dels quals només havia sentit parlar d'uns altres, i seria impossible comptar cada acte malvat en la vergonyosa llista de la Mestra, perquè hi havia suficient per a omplir un oceà. Entre altres coses, ell va veure clarament les següents accions vergonyoses amb els seus propis ulls: que l'amant va prendre a la filla d'un sabater anomenada llonka, la va despullar i, d'aquesta manera, la va turmentar cruelment prenent un ganivet i, començant amb els dits, empenyent el ganivet en tots dos braços; a partir de llavors, va assotar a la nena, i després va sostenir una espelma encesa a les seves mans fins que es van cremar i cremar , torturant-la fins que va posar fi a la seva vida. “. Ibidem, pp. 333.

¹⁰¹ “ El testimoni també va escoltar d'uns altres que el ferro de foc ample es va escalfar i els dos braços de les noies es van cremar fins a convertir-se en fum i cendres. Sí, també se'ns diu que el ferro de foc rodó més petit també es va escalfar fins que va estar molt calent i (en el meu honor!), es va ficar en les seves vagines. després d'això, ell també ho sap amb certesa que la noble dama va portar a dues noies de Regede “. Ibidem, pp. 334.

¹⁰² “ Va dir que els rumors de la crueltat de Lady Widow Nadasdy ja circulaven de llarg a llarg de diversos anys. el mateix testimoni també sabia que cada vegada que Lady Widow es quedava en Csejthe, un podia escoltar tots els dies els cops del seu Gynaecaeum, inclosos els plors i laments de les noies colpejades; el fet que els colpegessin cada vegada més sovint i que els hi sentís plorar no va canviar res; el mateix testimoni també havia vist que gairebé tots els dies la Lady Widow estava lligada breument amb interruptors, la qual cosa les noies podien sentir. “. Ibidem, pp. 302.

pati del castell d'Elizabeth. Així mateix, declarà que en un celler van ser assassinades dues verges en situacions molt similars, inculpant d'aquestes morts a la comtessa.¹⁰³

103 “ ... que l'any passat, quan l'esposa de l'il·lustre i famós comte Zrinyi es va quedar amb la vídua en Csejthe, cinc verges van ser assassinades i enterrades. Aquí en Csejthe en un celler de grans; també en aquest any, dues verges més van ser cruelment assassinades i enterrades de manera similar en Leszetice; aquest testimoni també va agregar que havia sentit del mateix noble que una nena morta havia estat enterrada en el petit jardí darrere del pati del castell. “. Ibidem, pp. 303.

3.1.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES

La llegenda negra sobre Elizabeth es perpetua i s'exagera amb el pas del temps. Avui dia hi ha gent que segueix creient i compartint la idea de que fou una veritable vampiressa en llibres d'autèntiques fantasies. A banda d'això, la idea de que era una assassina, vampiressa i torturada, segueix vigent gràcies a novel·les, llibres històrics, pintures, pel·lícules, series, còmics, cançons i videojocs. Tot junt, ha aconseguit que moltes de les novel·les fantàstiques de terror que impliquen dones vampiresses estiguin basades en ella, i tanmateix, ha fet que se la conegui com una de les dones més dolentes de la història de la humanitat, essent concebuda també com la dona que més assassinats ha comès.

No foren poques les novel·les que s'escriviren poc després de la seva mort. Un d'aquests escrits fou el del doctor en filosofia i teologia, mestre i mossèn Laszlo Turóczi, en la seva única obra conservada avui dia *Tràgica Història*, publicada en l'any 1729. La novel·la escriu sobre els pecadors que canviaren la seva creença envers el catolicisme tradicional per al luteranisme. En el capítol segon de l'obra acusà a la dona de tots els pecats que li atorgaren els seus contemporanis. Explicà com després de casar-se amb el luterà Ferenc Nadasdy començà a practicar el seus pecats. Així mateix, il·lustrà com la comtessa tirava del cabell a les serventes en un principi però, poc a poc, començà a utilitzar tècniques de tortura més dures. Segons la font, Elizabeth li tallà la llengua a una criada que la veia enfadar i aprofità la sang per rejuvenir-se.¹⁰⁴

¹⁰⁴ " Erzsébet Báthory, qui es va casar amb Ferenc Nádasdy per a ser un devot d'aquest home, va renunciar als sacraments catòlics i es va unir a la fe luterana que professava el seu espòs. Aquí és on comença la seva caiguda. Ella va contaminar la fe de Déu per a complaure al seu espòs també. Venus, adornat amb les mans dels servents, es mira diligentment en el mirall. Es va salvar les mans de tot el treball, no havia de fer cap tasca. Ella mira al seu voltant en va, mentre que la pinta ha de tocar el seu cabell el més suaument possible. ... Durant aquest treball succeeix que un dels seus servents descურats tira del cabell captivador de Hera. En Elizabeth, la ira bull, i com a càstig, ella immediatament curta a la nena per la boca. La sang de la nena crida, una gota cau sobre la cara de l'amant, la neta amb un llenç i el seu lloc, podem dir amb sorpresa! - parcialment envellit. ". Passatge extret del llibre de László TURÓZCI, *Tràgica història*. Trobat en la pàgina web http://www.artandpopularculture.com/Tragica_Historia (01/08/2020)

Però, sense dubte, la obra més coneguda actualment en la que participà la comtessa fou en la seqüela de la novel·la clàssica de Bram Stoker *Dràcula*. Aquest relat fou escrit per l'autor estatunidenc, esportista i director de cine Dacre Stoker, qui és parent de Bram Stoker i escriví la seva única novel·la publicada *Dracula, the undead* en l'any 2009. En aquest llibre, Elizabeth és l'antagonista que es refugia en el pseudònim del conegut "Jack el Destripador" per a cometre el seus innumerables crims. Tanmateix, s'exposà la llegenda de que utilitzava la sang de les joves per rejuvenir-se, emparentant-la com a la cosina del mateix Comte Dràcula. També, la presenta com la dona que va violar i massacrar a sis-centes cinquanta noies pageses per a després banyar-se en la seva sang.¹⁰⁵

Però Stoker no fou l'únic en mencionar-la, qui també ho va fer fou l'escriptor, noble hongarès, redactor i diputat, Kálmán Mikszáth, qui escriví *El castell de Csetje i la seva esposa*, publicada en l'any 1886, on dirigí tota l'atenció a les coses que passaven en el castell de la comtessa. Fou en el capítol *La història de l'honest Gyuri*, on digué que ella sovint colpejava i torturava a les serventes, explicant l'inici dels seus banys de sang. Narrà com un cop va colpejar a una minyona tan fort que li va fer sang, i quan la va netejar es va donar compte de que la seva pell semblava tornar-se més fina. Això fou com explicà l'autor, l'origen de les atrocitats que cometia. Afegí que en esser una dona molt vanitosa necessità molta sang i, per tant, va haver de matar a moltíssimes noies. Aquestes, segons l'autor, foren emmanillades i colpejades fins que els seus cossos es dividien, en altres paraules, les van tallar amb tisores provocant-les la mort.¹⁰⁶

¹⁰⁵ " *Fa tres-cents anys, Erzsébet Báthory va violar i va massacrar a sis-centes cinquanta noies pageses i es va banyar en la seva sang.* ". Creia que així preservava la seva joventut. Extret del llibre de Dacre STOKER, Ian Holt, *Dràcula, el no muerto*, Roca Editorial, Nueva York, 2009, pp. 89.

¹⁰⁶ " *...Llavors el sacerdot va dir que el treball de la bella Nádasy havia començat; una vegada va colpejar el monstre del servent en la cara amb tanta força que la seva sang es va vessar i li va esquitxar la cara. Quan ho va netejar, es va mirar en el mirall, i sota la gota de sang alienígena, la seva pell facial semblava tornar-se més florent, més fresca amb un alè. Així és com el monstre el va atacar, per a rentar-se i banyar-se en la sang de les nenes. Era una dona vanitosa, es rentava molt, es banyava, per la qual cosa necessitava molta sang. Les noies van ser emmanillades i colpejades fins que els seus cossos es van dividir: les seves mans van ser tallades amb tisores, la seva esquena van ser cremada amb fritada. György Thurzó estava molt molest per aquesta acusació i immediatament va partir amb el personal adequat per al castell de Csetje.* ". Extret del llibre de Kálmán MIKSZÁTH: *Csetje vár és asszonya*. El podeu llegir en versió digital en el següent link: <http://mek.oszk.hu/00900/00908/html/08.htm> (02/08/2020)

Per últim en quant a escriptura sobre la comtessa, estudiem la novel·la de l'escriptor i historiador Alajos Mednyánszky. L'hongarès escriví diferents novel·les fictícies i històriques i fou en l'obra *Festői utazás a Vág folyón Magyarországon*, publicada en l'any 1826, on mencionà a Elizabeth. L'obra tracta sobre la història del riu Váh a Hungría, fent un viatge escènic envers les llegendes i fets històrics que l'envolten. El text trobat en l'últim capítol del llibre menciona l'origen de la llegenda sobre la sang rejuvenidora i les seves nombroses tortures. Exposà com la comtessa admirava i gosava durant hores els cruels càstigs i tortures a les seves donzelles. Relatà com les minyones van ser punxades amb agulles, tisores, cremades amb una planxa calenta, enceses amb fil de llana embolicat en oli al voltant dels seus dits, desvestides en les nits d'hivern, ruixades amb aigua de pou i expulsades, entre d'altres moltes tortures. Tanmateix, inclogué l'origen de la sang rejuvenidora. Explicà com en colpejar a una criada començà a ruixar sang i una gota d'aquesta caigué sobre la seva cara de la comtessa. Ella, s'adonà de que semblava més blanca i llisa, relacionant-t'ho amb el remei màgic tan esperat i tan buscat per al rejuveniment. A partir d'aquell moment, segons l'autor, va fer-se banys amb la sang de les nenes verges. Afegí que en pocs anys, Elizabeth amb l'ajuda de dues ancianes i la seva nana de la cort, va sacrificar a tres-centes nenes.¹⁰⁷

107 “ *Erzsébet Báthory era cruel i estricta, mancava de tota mena de feminitat i era addicta a les passions salvatges, castigava les seves donzelles amb tortuosos errors i admirava durant hores els sofriments de les criatures pobres i torturades. Van ser punxats amb agulles, tisores, cremats amb una planxa calenta, encesos amb fil de llana embolicat en oli embolicat al voltant dels seus dits, desvestits en les nits d'hivern, ruixats amb aigua de pou i expulsats: aquests eren els càstigs habituals pel treball que no es va realitzar fins a l'últim punt, per a la tasca realitzada a satisfacció de l'amant fosca. Un dia estava assegut enfront del mirall de la dona vanitosa, i en la ira d'una lleu omisió, va colpejar al seu criat en la cara amb tanta força que la nena es va inundar de sang immediatament. Una gota va caure sobre la cara de la dona tirana; Elizabeth ho va esborrar i va jutjar que la seva pell s'havia tornat encara més blanca, més fina, més radiant que abans. Llavors, amb el seu encant, ha trobat un remei màgic tan esperat i tan buscat per al rejuveniment: un bany fet amb la sang de les nenes verges esborra els rastres destructius de l'envelliment. Tan aviat com aquesta idea diabòlica va germinar en la seva ment, el botxí la va comprendre immediatament amagada en la pell de la dona. En pocs anys, Elizabeth, amb l'ajuda de dues ancianes i la seva nana de la cort, Fickó, va sacrificar a tres-centes nenes ...* ”. El paràgraf citat el trobem en el llibre de Alajos MEDNYÁNSZKY, *Festői utazás a Vág folyón Magyarországon*, Hemtjanst, PESTH, 1826, pp. 184 - 185.

Figura No ° 5: Mostra a la comtessa assassina en sèrie Elizabeth Bathory gaudint de la tortura de dones joves, István CSÓK , *Countess Elizabeth Báthory*, Carnegie Museum of art, 1895.

En quant a obres gràfiques, fou el pintor impressionista hongarès István Csók, qui dibuixà a Elizabeth torturant a unes noies en el pati del seu castell. L'hongarès pintà *Country Revelers* o *Painter and his Model* i tanmateix el quadre *Countess Elizabeth Báthory* publicat en 1896 on il·lustrà a la comtessa.¹⁰⁸ En el llenç, es mostra a la comtessa gaudint de la tortura d'algunes dones joves al pati interior del seu castell. Ens mostrà com les noies nues estan sent ruixades en aigua per a matar-les amb el fred en un terra nevat. En resum, representà a una Elizabeth que gaudí de les tortures de les seves donzelles, continuant així les llegendes negres de la comtessa.

¹⁰⁸ Us adjunto el link on podeu visitar els dos quadres mencionats: *Country revelers* <http://www.artnet.com/artists/istv%C3%A1n-cs%C3%B3k/country-revelers-BXj4s-vVq-LTPAGeqw-Jvw2> (09/08/2020) ; i tanmateix *Painter and his model*: http://www.artnet.com/artists/istv%C3%A1n-cs%C3%B3k/painter-and-his-model-jqXPxQJ3pF_YfK5WOAKyg2 (09/08/2020)

En l'àmbit audiovisual destaca la pel·lícula del director de cinema britànic Peter Sasdy. Aquest, dirigí remunerades pel·lícules de terror,¹⁰⁹ però fou en la obra *Countess Dracula* publicada en 1971 on la comtessa fou tractada com una autèntica vampiressa. La pel·lícula mostrà a la Comtessa vídua que mantenia la seva jove aparença gràcies a banyar-se en la sang de les seves verges minyones. S'escenificaren els mètodes de tortura, que suposadament, seguí la reina per a la seva diversió o bé per l'extracció de l'elixir rejuvenidor.¹¹⁰

I no només és representada en pintures com ho fa Csók, tanmateix en la famosa sèrie de terror *The American Horror Story*, hi apareix la comtessa en tots els episodis de quinta temporada de la sèrie, publicada en el 2015. Elizabeth es interpretada per la famosa cantant Lady Gaga amb el nom de Elizabeth Johnson o La Condesa. La trama es centrà en el misteriós Hotel Cortez a la ciutat de Los Angeles, Califòrnia. Aquest, cridà l'atenció d'un intrèpid detectiu d'homicidis. L'hotel albergà molts escenaris pertorbadors i esdeveniments paranormals, i és supervisat per la Comtessa, presentada com una fashionista xucla sang i una vampiressa de més de 100 anys d'edat.¹¹¹

La comtessa també fou acusada de ser una xucla sang en el treball de l'escriptor de còmics, periodista i professor universitari Troy Brownfield, guionista de populars còmics.¹¹² En la seva saga anomenada *The Blood Queen*, publicada en l'any 2014, il·lustrà a la Comtessa. El relat mostrà la història entre el Déu dels dimonis i la reina vampiressa (Elizabeth). En nombrosos cops, retractà a la comtessa bevent sang d'altres humans o torturant-los de maneres molt diverses. Hi ha una escena en

¹⁰⁹ Adjunto el link on podeu veure dues de les seves més populars pel·lícules de terror: *Hands of the Ripper*: <https://www.dailymotion.com/video/x1wzmhw> (07/09/2020) ; i a continuació, l'enllaç on podeu veure la pel·lícula completa *Nothing but the night*: <https://www.youtube.com/watch?v=5-sKaQkOgH8> (07/09/2020)

¹¹⁰ Si us interessa, podeu veure la pel·lícula a través de la plataforma de vídeo Filmin. A continuació, adjunto el link: <https://www.filmin.es/pelicula/la-condesa-dracula> (02/08/2020)

¹¹¹ La famosa i molt recomanable sèrie citada, *American Horror Story*, es troba actualment disponible en la plataforma de vídeo Movistar +.

¹¹² Comparteixo, per a qui esitugi interessat, dos dels seus treballs més recents: el còmic *Bajo el valle de la ira de Robert Kurtzman* en el següent link: <http://www.wowio.com/users/product.asp?BookId=4097> (07/09/2020); i tanmateix podeu veure el treball *Strangeland de Dee Snider: Seven Sins* en l'enllaç adjuntat, <https://web.archive.org/web/20160303182032/http://comicbookdb.com/title.php?ID=16394> (07/09/2020)

concret, on es mencionà la necessitat de la reina de beure sang de verges per a mantenir la seva joventut.¹¹³

D'altra banda, en l'àmbit musical també fou mencionada per la banda anglesa Cradle of Filth reconeguts en el món del heavy metal.¹¹⁴ Elizabeth fou la seva inspiració per l'àlbum *Cruelty and the Beast*,¹¹⁵ publicat en l'any 1998, on s'exposen les nombroses llegendes sobre la comtessa. En el hit més famós de l'àlbum, *cruelty brought thee*, demanaren reconeixement per tots els seus suposats crims. Tanmateix, fa referència a les tortures per a aconseguir sang, exposant com la comtessa les torturava fins la mort desnonant-les i deixant-les morir en la freda neu.¹¹⁶

Però en l'actualitat no només se la retractà en el grup Cradle of Filth o en còmics com el de Troy Brownfield, també la retrataren en la saga *Diablo II*, publicada en l'any 2000, on una de les antagonistes es anomenada "La condessa del mal" fent referència a Elizabeth. El personatge es presentà com un dimoni llepa sang que es troba abandonat en una torre en runes. Això, fa referència al fet de Elizabeth fou condemnada per els seus suposats crims a passar l'eternitat empresonada en el seu propi castell. Tanmateix, el fet de que encarnà a un dimoni que extreia la sang dels seus enemics, fa pensar en les nombroses llegendes sobre els interessos de la comtessa en la sang de les verges.¹¹⁷

¹¹³ Troy BROWNFIELD, *The Blood Queen*, Dynamite Entertainment, Nova York, 2014.

¹¹⁴ Comparteixo amb vosaltres, els seus dos temes més populars per a qui tingui curiositat en escoltar la seva música: *Her ghost in the fog* la podeu a YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=qRNfeMaUBbo> (11/09/2020); tanmateix *Nymphetamine Fix* a: <https://www.youtube.com/watch?v=6dW6aNAZGTM> (11/09/2020)

¹¹⁵ En cas de que us interessin les cançons, us adjunto la llista de reproducció de l'àlbum *Cruelty and the Beast* que conté un total de 11 cançons dedicades a la comtessa. https://www.youtube.com/watch?v=ctiAsL4epHM&list=PL1W96Y1D4MfNe4zvEirGAo_-UE7Zlj36U (02/08/2020)

¹¹⁶ "Escolta'm ara! / S'han de apreciar tots els delictes si us aporten plaer d'alguna manera / Malèfic a la rosa fosca / El setí reunit li clavava els pits / Com la sang a la neu / Un torniquet de Topaz / Brillant-li la gola / Despertar, tirat de la tomba / El seu esperit alliberat va eclipsar la lluna / Que Ella esvellí com una estrella caiguda / Un ornament regal d'un nebulat molt llunyà / La seva semblança penjava a la galeria negra / Manant inquietud / Exigint la mort per respirar / A la fi del remolí i la llum del dia / De la societat als tribunals / Elizabeth va dormir, la seva presència va demanar aplaudiments / Tot i que la seva ombra de torxa / Arrossegat sobre parets humides del celler / No va saludar més que la desesperació dels esclaus / S'hi havien mostrat tretze solsticis d'hivern / El seu camí, que la foscor / Havia marcat el seu domini. " . Lletra consulta en la següents pàgina web: <https://genius.com/Cradle-of-filth-cruelty-brought-thee-orchids-lyrics> (02/08/2020)

¹¹⁷ Us facilito el enllaç a una gameplay del videojoc comentat per l'usuari GAMING PERÚ, amb el que podreu visualitzar la missió on apareix la comtessa. <https://www.youtube.com/watch?v=qEEeEV-9W1U> (02/08/2020)

En resum, podem concloure en que a Elizabeth, al llarg del temps, a través de novel·les, llibres històrics, pintures, pel·lícules, series, còmics, cançons i videojocs se l'ha tractat com una vampiressa, assassina i torturadora, característiques donades per el seus contemporanis que es segueixen escrivint, fins i tot, en l'actualitat.

CONCLUSIÓ

Elizabeth va ser una dona molt important, coma ereva d'una gran part d'Hongria. La mort del seu marit portà als seus enemics contemporanis a enfonsar la seva imatge amb l'objectiu de treure-li els seus terrenys, perpetuant una aparença malvada d'ella fins l'actualitat. El primer en mencionar-la fou Magyar oralment, seguida per una llista de més de cent testimonis que confessaven els crims d'Elizabeth. I no fou fins a arribar al segle XVII, que es recuperaren aquestes creences gràcies a Turózci, que serà seguit en el segle XIX per molts autors com Mikszath, Alajos i en l'àmbit de la pintura per Csók. Ja en el segle XX i XXI, la llegenda és representada per series, videojocs, autors com Dacre i pel·lícules com la de Sasdy, a més de per la música de Cradle of Filth i els còmics de Brownfield, mostrant-nos aquestes llegendes fosques de la comtessa en l'actualitat.

3.2 CATALINA II DE RÚSSIA

“ Una dona sempre és una dona i, en el govern femení, el cony té més influència que una política ferma guiada per una raó lògica. “

Frederick II de Prússia

INTRODUCCIÓ

Catalina II, filla de prínceps almenys, va néixer a Rússia en el 1762. Als 14 anys va ser triada per ser la dona de Karl Ulrich, net de Pere el Gran i hereu al tron de Rússia. El matrimoni va ser un complet fracàs; els següents 18 anys d'aquest matrimoni es van caracteritzar per les constants baralles entre els dos contraents.

Catalina era racional i ambiciosa. Encara i així, va ser molt criticada i va trobar confort en llegir i en preparar-se per la seva funció com futura sobirana. Sabent això, no es d'estranyar que fos una reina que impulsés la il·lustració en el seu Imperi, afegint interès en Rússia per l'art i la Cultura. En començar a governar, ho va fer com reformadora política i social, però gradualment es va tornar més conservadora a mesura que envellia. Catalina, al seu país adoptiu li va proporcionar una gran expansió en quant a terreny i la continuació del procés d'occidentalització iniciat per Pere el Gran.

Finalment, va ser una reina força estimada en la història de Rússia per guanyar-ne nous territoris a l'Imperi.¹¹⁸ L'emperadriu Catalina va morir en 25 de desembre de 1761 per un ictus cerebral mentre es banyava.

¹¹⁸ Durant el seu regnat, va estendre l'imperi rus cap al sud i l'oest, afegint territoris que incloïen Crimea, Bielorrússia i Lituània. Els acords amb Prússia i Àustria van portar a tres particions de Polònia, en 1772, 1793 i 1795, estenent les fronteres de Rússia fins al centre d'Europa. Si us interessa, podeu trobar més informació en el llibre de Aleksandr KAMENSKII, *Catherine the Great: A Reference Guide to Her Life and Works*, Rowman, Londres, 2020, pp. 28 - 32.

3.2.1 ARREL DE LA LLEGENDA

L'origen dels textos pejoratius cap a aquesta dona neixen en les enraonies dels seus enemics. En aquest cas, foren Frederick el Gran i l'emperador Pablo I els principals encarregats de crear una llegenda negra que categoritzà de nimfòmana, zoofílica, hipòcrita i usurpadora a Catalina II de Rússia.¹¹⁹ Però, a més de polítics, la llegenda també fou difosa per poetes, dramaturgs e historiadors.

Les acusacions començaren oralment a mans del rei de Prússia Frederick, també conegut com Frederick el Gran. Ell, descriví un pensament similar a l'opinió popular de l'època sobre la capacitat del sexe femení envers la política, afirmà que les dones, com a femelles que són, en ser reines, no es guien per la raó i la política guiada, sinó pels plaers més instintius,¹²⁰ segons ell, es guiaven “pel cony”,¹²¹ retratant així a una reina que prioritzava el sexe davant el poder, els amants abans que el poble i els pensament luxuriosos davant la política ferma.

D'altra banda els intel·lectuals també la mencionaren. Un d'ells fou el poeta i novel·lista rus Alexander Pushkin, autor de coneguts poemes russos com *Ruslan i Liudmila* o *La font de Bakhtxissarai*.¹²² Però fou en un dels seus poemes sense títol on mencionà a la Tsarina. En aquest, tractà a Catalina d'hipòcrita, criticant que es feia passar per una monarca il·luminada que realment, segons el dramaturg, en feia poc per a millorar el sofriment dels pobres, eludint que només es va centrar el seu regnat

¹¹⁹ Fill de Catalina. La seva mare havia tractat d'evitar que heretés la corona. En conseqüència, Pablo va aprovar un decret que prohibia a qualsevol dona ascendir al tron rus en el futur. Per saber-ne més llegir Jean. M. CHOPIN, *Historia de la Rusia*, Guardia nacional, Barcelona, 2014, pp. 220.

¹²⁰ Governant de Prússia, aliat de Rússia. La idea de que una dona tingui una tan gran responsabilitat política no li semblava coherent, era aquesta, una creença general de l'època. Una informació més detallada, a la sempre estimulante obra de Bonnie ANDERSON i Judith ZINSSER, *Historia de las mujeres. Una historia propia*, Crítica, Barcelona, 2009, pp. 564 - 572.

¹²¹ “Una dona sempre és una dona i, en el govern femení, el cony té més influència que una política ferma guiada per una raó lògica.”. Podeu seguir el text a de Simon SEBAG, *Catherine the Great and Potemkin: The Imperial Love Affair*, 2010, pp. 122.

¹²² Cito, només a tall d'exemple, dues edicions recents d'aquestes obres: *Ruslan i Liudmil*, Delphi Classics, Hastings, 2016; també *La font de Bakhtxissarai*, Delphi Classics, Hastings, 2017.

en millorar la vida de la classe alta, deixant enrere l'esperit il·lustrador pel qual suposadament es guiava.¹²³

En addició a l'anterior, el mateix home també criticà oralment el fet que la tradició dels russos de ser orgullosos i nobles mai va ser sufocada per la reina, creant així un esperit d'esclavitud entre les classes altes. Això, també provocà que estiguessin acostumats a emetre judicis i fer-ne ús de l'abús de poder davant els més necessitats.¹²⁴

Altres llegendes foren creades per un conflicte amb un dels seus amants. Es creà en la seva època un rumor que l'il·lustrava com una dona venjativa i gens compassiva, en maltractar indirectament a un dels seus amants per acostar-se amb una altra dona.¹²⁵ Qui recollí per primer cop l'anècdota fou el conseller d'estat germànic-rus i erudit en el servei rus Jacob von Staehlin. Aquest, escriví el llibre *Leyendas curiosas y memorables sobre el emperador Pedro el Grande, que describen la verdadera calidad de este sabio emperador y padre de la patria*, on mencionà a la reina. Aquest llibre doncs, tractà sobre la vida de l'espòs de Catalina, per això no és d'estranyar que la mencioni amb característiques negatives. L'autor explicà el mite que suggeria que l'emperadriu va enviar policies secrets disfressats de dona per assotar el seu amant. Aquesta creença crea una imatge de dona maligna refugiant-se en la necessitat de que si algú li creava problemes ella els castigava fortament.¹²⁶

¹²³ "Una "tartuffe" (hipòcrita, dita de l'època que prové del nom del caràcter principal (un religiós hypocrite) dins Molièrha Tartuffe amb faldilles i corona. ". Informació extreta del llibre de J. Douglas CLAYTON, *Dimitry's Shade: A Reading of Alexander Pushkin's*, Evanston, Londres, 2004, pp. 184.

¹²⁴ "No s'exigeix als russos gens contrari a la seva consciència o tradició civil... La seva ànima orgullosa i noble es va negar a ser degradada per tímida sospita, i així va desaparèixer el temor de la Cancelleria Secreta. Amb això ens va deixar també l'esperit d'esclavitud, en qualsevol cas, entre les classes altes. Ens acostumem a emetre judicis. ". Podeu llegir aquest text a Marc RAEFF, *Catherine the Great: A Profile*, Marc Millan, Nova York, 1972, pp. 156.

¹²⁵ Els amants preferits de Catalina eren tractats per ella amb característiques pròpies de l'amor, posant-se gelosa, cuidant-los... Ella creava vincles monògams amb aquests. Més que tenir molts amants a l'hora, va ser enamoradissa durant molt temps i amb bastants homes. Informació contrastada en el següent article de Shilpa GANATRA, *Helen Mirren: 'Catherine the Great was a serial monogamist'*, The Irish Time (online), consultat el 6 de maig del 2020, URL: <https://www.irishtimes.com/culture/tv-radio-web/helen-mirren-catherine-the-great-was-a-serial-monogamist-1.4037796>

¹²⁶ "envià policies disfressats de dona a Manarov per a que l'assotessin davant la seva dona. ". John ALEXANDER, *Catherine The great myth and legend*, Oxford, Londres, 1896, pp. 222.

Però no només els seus enemics com Pushkin o Staehlin la mencionaren, tanmateix els seus aliats i amants la criticaren, com fou el cas del poeta anglès Lord Byron. Ell escriví sonats poemes com des de *El paraíso perdido de John Milton* o *Las peregrinaciones de Childe Harold* i fou en la seva obra més important,¹²⁷ *Don Juan*, publicada en l'any 1822, on mencionà a l'emperadriu. Aquesta obra tractà de la història de Don Juan, un home faldiller. Fou en el cant número 9 on retractà a Catalina com una dona que s'apassiona per tot menys pel seu marit.¹²⁸

Altrament, els historiadors escriviren sobre diverses afirmacions amb relació amb la dona, com es el cas del escriptor francès Charles François. En la seva obra més important que fou *Secret Memoirs of the Court of St Petersburg*, publicada en l'any 1800, tractà a Catalina com una dona amb dos passions, la del plaer desmesurat i degenerat amb el sexe i, la necessitat de ser gloriosa, en el sentit de buscar la màxima prosperitat del seu regne amb l'únic objectiu d'engolir la seva vanitat. L'autor, continua afirmant que el primer plaer va acabar per enderrocar l'altre. Segons ell, el desig que la feia desnuar-se i seva recerca de glories fou arrossegada a participar en guerres injustes, prometent projectes honorables mai complerts.¹²⁹

Finalment, la dona fou sexualitzada i humiliada, fins i tot, després de la seva mort, creant un rumor sobre que la seva defunció fou provocada per la seva insaciable cerca de sexe, en mantenir relacions sexuals amb un cavall. Suposadament, a

¹²⁷ Adjunto dues edicions de les obres de l'autor esmentat, només a tall d'exemple: Lord BYRON, *El paraíso perdido de John Milton*, Madrid, Alba, 1999; tanmateix *Las peregrinaciones de Childe Harold*, Universidad Complutense, Madrid, 1864.

¹²⁸ “ *I Catalina, qui amà totes les coses (menys el seu marit, qui ja havia abandonat el terreny) i passà per molt.* “. Lord BYRON, *Don Juan Canto IX*, Ben Bow, Londres, 1822, vers 425.

¹²⁹ “ *dues passions, que mai la van deixar sinó amb el seu últim alè: l'amor a l'home, que va degenerar en llibertinatge, i l'amor a la glòria, que es va enfonsar en la vanitat Per la primera d'aquestes passions, mai va estar tan governada com per a convertir-se en una Mesalina, però sovint va deshonrar tant el seu rang com el seu sexe: en el segon, va ser portada a emprendre molts projectes lloables, que rares vegades es van completar, i a participar en guerres injustes, de les quals ella va obtenir almenys aquest tipus de fama que mai deixa d'acompanyar l'èxit.* “. Frase citada del llibre de Charles FRANÇOIS, *Secret memoirs of the court of Petersburg*, Withingum, 1801, pp. 61.

l'animal, se li trencà l'arnés aixafant així a Catalina.¹³⁰ Pel moment, ningú sap qui va inventar la burlesca història, el més probable és que es passés de boca en boca abans de ser escrita, però hi havien certs rumors i suposicions que la van alimentar. Fins i tot abans de la seva mort, havien aparegut imatges lascives de Catalina en gravats satírics a Gran Bretanya i França, això degut a que la grandària i la influència del seu Imperi, la van convertir en un objectiu per a denigrar els seus assoliments.

Però el primer fragment escrit que ens parla del mite anteriorment esmentat, el trobem en una entrada del diari del sociòleg i botànic John Parkinson, autor de diversos estudis sobre biologia.¹³¹ En l'escrit, que data del 1792, s'intueix clarament que la vida sexual de Catalina era un tema comú de les burles en la societat de Petersburg, fent constants al·lusions a les seves grans festes i les despeses pel seu "canal", referint-se als diners que gastava en sexe.¹³²

¹³⁰ Encara que no es coneix qui va ser el primer en iniciar el rumor, és retracta aquesta llegenda per primer cop pel voltant del 1791, com podem saber pel següent llibre de Virginia ROUNDING, *Catherine the Great: Love, Sex, and Power*, St. Martin's Publishing Group, 2007, pp. 95

¹³¹ John PARKINSON, *Essay on the Shaking Palsy*, Superwood, Londres, 1817. John PARKINSON, *Case of diseased appendix vermiformis*, Royal Society of Medicine, Londres, 1812.

¹³² "Una festa estava considerant quin dels canals havia costat més diners; quan un d'ells va observar amb malícia, no va haver-hi dubte sobre l'assumpte; El canal de Catalin ". Ibidem, pp. 96

3.2.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES

Les llegendes negres, originades pels contemporànies de Catalina, perduren fins a l'actualitat, a través d'òperes, llibres, comèdies i dibuixos, en donen continuïtat fins al dia d'avui. Les afirmacions foren plasmades per tots ells, abocant-nos en la nostra era un concepte notòriament negatiu sobre aquesta dona.

El poeta italià, abat i naturista Giovanni Battista l'acusà en una de les seves obres de diversos crims. Ell fou l'autor de diversos poemes i contes,¹³³ i fou en la seva més coneguda òpera, *Novelle galanti*, publicada en 1804, on tractà a Catalina d'usurpadora del tro. L'obra tractà sobre la noblesa i reialesa del segle XVIII, incloent així a Catalina en algun dels seus actes. En general, descriví a la dona de tenir poc o cap sentit per la política, dient que, a més de no tenir cap dret a la corona, tampoc tenia sentit per la bona governança. Tanmateix, no dubtà en citar als nombrosos amants de la reina, amb els que aquesta, sense cap vergonya ni pudor, satisfan la seva insaciable necessitat de sexe. Per últim, afegeix com va portar a l'imperi pujades i baixades en l'economia, afirmant així que no servia per regnar.¹³⁴

¹³³ Cito, només a tall d'exemple, dues edicions de dos dels seus llibres: Giovanni BATTISTA, *Novelle galanti, in ottava rima*, Molini, Londres, 1793; i també *Gli Animali parlanti*, Mllano, Roma, 1802.

¹³⁴ “La seva família va enviar-la l'imperi. No tenia dret a la corona (...)En molt poc temps, els va fer grossos i prims en la borsa de valors, les ones dels enamorats sovint canvien sense restricció de la vergonya, per a satisfer completament la necessitat. “. Extret de l'òpera transcrita de Giambattista CASTI, *Opere complete*, Libreria europa di burdi, Roma, 1824, pp. 287.

Figura N° 6: Catalina essent seduïda per un cavall disfressat d'un home galant, tot en forma burlesca i còmica, Yolanda Cabezuelo, *Catalina y el caballo*, Blog Yolanda Cabezuelos (en línia), 2010.

Són moltes les il·lustracions que fan burla de la suposada mort de Catalina amb el cavall. En aquesta en concret, de Yolanda Cabezuelo, publicada en el seu blog en l'any 2010, ens mostra a la Tsarina excitada i amb una mirada lasciva en veure al seu amant, un cavall mostrat amb les formes d'un home molt atractiu. La còmica foto perpètua un cop més, la creença d'una dona summament cleptòmana, en necessitar tenir sexe amb un animal per a saciar-se.

Però no només es representà a Catalina per burlar-se d'ella, com en el cas de la il·lustració de Cabezuelos, també existeixen diversos relats eròtics fets sobre Catalina on es representen les fantasies sexuals més morboses de la reina. Per exemple, en l'obra de l'escriptora anglesa Hillary Auteur, publicada en l'any 1984, descriu la vida de la Cort de la Tsarina. En aquesta, mostrà un gran interès per la història del semental, sent així, juntament amb els nombrosos amants, els focus

principal del relat.¹³⁵ Per documents com aquests la història del cavall ha sigut reconeguda, convertint així la recerca de: *Catalina la gran cavall* en la primera recerca relacionada amb el nostre personatge a Google.¹³⁶

Tanmateix, hi van haver més obres del mateix caire que la d'Auteur, com és el cas de l'escriptor rus Sasha Sokolov, autor de novel·les dramàtiques i de ficció.¹³⁷ Fou en el seu treball més rellevant *Astrophobia*, una novel·la de ciència ficció, on és protagonista la llegenda del cavall. La història, narra l'amor entre un cavaller i Catalina. L'heroi és reencarnat en cavall i acaba matant-la en l'acte sexual, reafirmant així, el final de la reina a mans de la seva insaciable necessitat de sexe.¹³⁸

Altres llibres centrats en la ciència de la seducció o el sexe, citen constantment a Catalina, com es el cas del llibre de Arthur Berger, autor de reconegudes novel·les sobre la història i la cultura.¹³⁹ I en la seva obra més polèmica, *The Art of the Seductress: Techniques of the Great Seductresses from biblical Times to the postmodern era*, mencionà a l'activitat sexual de la Tsarina, retractant la imatge d'una dona totalment arrelada i obsessionada amb aquest món. L'autor, ens il·lustrà les testadores d'homes de Catalina. Aquestes degustadores o "L'éprouveuses", eren dones que qualificaven la capacitat masculina de l'home. Si passaven la prova, ja eren permesos per a estar en l'habitació de Catalina.¹⁴⁰

¹³⁵ Hillary AUTEUR, *The Courtesans: The Carnal Confessions of Catherine the Great*, St. Martin's Press, Nova York, 1984.

¹³⁶ Dades extretes de *Google Trends*, la informació donada es troba a baix del tot de la pàgina web : <https://trends.google.es/trends/explore?date=all&geo=ES&q=catalina%20la%20grande> (07/05/2020)

¹³⁷ Adjunto, a tall d'exemple, una edició del llibre citat: Sasha SOKOLOV, *A School for Fools*, Boguslawski, Nova York, 2015

¹³⁸ Sasha SOKOLOV, *Astrophobia*, прозаика, Nova York, 1985.

¹³⁹ Adjunto dues edicions dels seus dos llibres més, només a tall d'exemple: : Arthur BERGER, *Seeing is believing: An introduction to visual communication*, Mountain View, California, 1989; tanmateix *Signs in contemporary culture: An introduction to semiotics*, Longman, New York, 1984.

¹⁴⁰ Arthur BERGER, *The Art of the Seductress: Techniques of the Great Seductresses from biblical Times to the postmodern era*, iUniverse, Nova York, 2001, pp. 70.

En les biografies de Pere III de Rússia sovint se la tractà de manipuladora en posar tot el regne en contra d'aquest per a poder regnar en solitari.¹⁴¹ Per exemple, en el treball de la historiadora i escriptora Carol Leonard, qui publicà en l'any 1993 el relat *Reform and Regicide: The Reign of Peter III of Russia* on criticà les accions que va prendre la Tsarina en governar. Explicà com la successió de l'estil bizantí va donar-li l'oportunitat a Catalina de canviar la perspectiva dels fets per assegurar-se d'obtenir la corona,¹⁴² aprofitant-se també d'un perfil del seu marit Pere III no gaire estimat pels cortesans. Tanmateix, segons l'autora, Catalina va fer veure que Pere invisibilitzà els seus mèrits, per assegurar-se així una estratègia política que li assegurés el regne, essent recolzada per les seves virtuts.¹⁴³

Així mateix, molts altres criticaren la seva oposició en vers als seus suposats múltiples amants que li van costar una fortuna. En aquest cas fou l'escriptor i guionista francès Jacques Chabannes escriptor d'úd'una única obra: *Los grandes asesinatos en la historia mundial*, publicada en 1984, qui la jutjà. Explicà, que ni el pas dels anys minorà la seva poca vergonya. Adjuntà, que aquest fet, en ser una dona molt generosa amb ells, comportà una despesa d'uns quatre-cents milions de francs d'or, concretant en el cas dels germans Orlov que van rebre més de quaranta-cinc mil pagesos, a més de terres, joies, palaus i diners. També se'n parla sobre Ptomekin, del que es diu que va obtenir sumes immenses de luxos.¹⁴⁴

¹⁴¹ Pere III, muller de Catalina, fou zar de Rússia. El seu títol li va permetre, juntament amb el recolzament dels cortesans, a convertir-se en la emperadriu de Rússia.

¹⁴² “ *La societat bizantina va ser indubtablement misògina. No obstant , les dones tenien una posició relativament favorable en comparació amb el que les dones d'Occident. Per a tenir poder en l'àrea pública, van haver de treballar a través dels homes amb qui mantenien relacions, com va fer Catalina mitjançant Pere III.* “ Si voleu saber més sobre l'exposat, podeu llegir a Judith HERRIN, *Unrivalled Influence: Women and Empire in Byzantium*, Princeton University Press, Princeton, 2013, p. 161 - 164.

¹⁴³ “ *La seva aclamació i la successió d'estil bizantí van donar a Catherine l'autoritat cultural de manipular els símbols maleables de la seva victòria.* “. Contingut extret de l'autora Carol S. LEONARD, *Reform and Regicide: The Reign of Peter III of Russia*, Indiana University Press, Indiana, 1993, pp. 11.

¹⁴⁴ “ *Afegim, per als aficionats a la història menuda, que la seva vellesa no aminorà el seu desvergonyiment i que les sumes lliurades als seus amants es calculen pels investigadors en quatre-cents milions de francs or. Els germans Orlov van rebre... quaranta-cinc mil pagesos, i terres, joies, palaus i diners per valor de disset milions.* “. Potemkin va acumular riqueses immenses. L'anterior text el trobem en el llibre de Jacques CHABANNES, *Los grandes asesinatos en la historia mundial*, LAVP, Nova York, 2018, pp. 103.

Per últim, ens comenta com , malgrat la seva actitud de dona sense cap pudor (*cos femení*) era força bona en la política, aportant-li en aquesta capacitats masculines (*esperit masculí*).¹⁴⁵

Altres fonts mencionaren i perllongaren, la idea d'una reina que pot ser no era tan Gran, com indica el seu sobrenom. L'escriptor i historiador Darrel Philip, l'acusà de participar en l'assassinat del seu marit en la seva única obra vigent *Kaiser The Bad and Downright Ugly of the German-Russian Volga Colonies*. En la anteriorment esmentada, explicà com el matà per a accedir a un poder que legalment no lo corresponia, i jutjà els seus actes en l'intent d'estabilitzar la zona del Volga.^{146 147} L'autor, explicà quins passos va seguir per fer-ho, arribant a un acord amb els colons que els hi prometia un seguit d'avantatges. Les quals, segons ell, mai van ser del tot complertes i, al final, cap d'aquestes es portaren a terme.¹⁴⁸

Tot junt, ens ha aportat una imatge de Catalina que la mostra com una dona luxuriosa, malvada i manipuladora. I concloem en observar com els seus contemporanis aportaren aquesta idea transmesa fins l'actualitat mitjançant òperes, llibres, comèdies i dibuixos.

¹⁴⁵ “ No obstant això, la política de Catalina mai es va veure influida pel desordre de la seva vida privada: *cos femení i esperit masculí*. “. Ibidem, pp. 103.

¹⁴⁶ “ La zona del Volga tenia una gran importància en l'estratègia militar, per aquest motiu, l'imperi volia tenir-ne un control sobre el terreny i civilitzar als que vivien allà. “. Si voleu saber-ne més, consulteu: Fred C. KOCH, *The Volga Germans: In Russia and the Americas, from 1763 to the Present*, The Pennsylvania university press, Pennsylvania, 1978, pp. 305.

¹⁴⁷ “ aquella dolça i bona idea de governant no té equilibri amb la història que tenim sobre la seva participació en la derrocament i el possible assassinat de la seu muller, Pere III. “ Passatge extret del llibre de Darrell PHILIP, *Kaiser The Bad and Downright Ugly of the German-Russian Volga Colonies*, Darrell Kaiser Books, Londres, 2007, pp. 23.

¹⁴⁸ “ 1) que els colons es podrien instal·lar a qualsevol zona de Rússia, 2) Rússia pagaria totes les despeses de viatge, 3) llibertat de religió, 4) llibertat d'impostos durant trenta anys, 5) llibertat del servei militar i 6) la seva pròpia vida. govern. No se sap si tenia alguna intenció d'estar al dia d'aquestes promeses. En qualsevol cas, ella i el seu Govern van renegar d'alguns des del primer moment i, finalment, van trencar-ne tots. “. Ibidem, pp. 25.

CONCLUSIÓ

Catalina, com a governant d'una gran nació, va ser una dona d'un gran èxit polític que va aixecar suspicaces entre els seus contemporanis. Va haver de governar pràcticament sola l'imperi Rus degut que el seu marit no estava en condicions per fer-ho. L'èxit d'aquesta va ser aprofitat pels seus enemics contemporanis per a enfonsar-la, perpetuant una imatge burda d'ella fins a dies d'ara. Frederick fou el primer en mencionar-la en el seus textos, seguit per Pushkin, Staehlin, Byron, François i Parkinson, tots encarregats d'originar la llegenda negra d'Elionor. I no és fins el segle XIX quan és menciona a la Tsarina en l'opera de Battista i en el segle XX pels relats eròtics de Berger o les obres històriques de Chabannes. A dies d'avui, podem percebre la imatge negra de la reina en dibuixos com el de Cabezuelos o en Biografies com las de Leonard o Berger. En conjunt, tots han creat i perpetuat una llegenda negra de Messalina que es perpetua fins l'actualitat.

CONCLUSIONS GENERALS

Està clar que en el passat hi havia una forta negació per part de la societat a que les dones tinguin qualsevol mena de poders per sobre dels homes. Analitzant les acusacions ens adonem de que hi ha dos temes recurrents: judici envers el llibertinatge sexual i ser tractades de bruixes, diables i altres éssers místics malvats. Tot això, degut a una comunitat on la dona era considerada científicament com a inferior, essent tractades com a éssers inferiors per personatges tan importants en la història de la ciència com Aristòtil o Darwin, entre molts altres. Després de realitzar el treball, ens adonem de com la llegenda negra ha acompanyat sempre a dones que han estat pròximes al poder des de l'antiguitat.

En el cas de Cleòpatra destaquen les atribucions sobre promiscuïtat i falta de moral, que li atribuïren els seus contemporanis com Trogo o Lucano. D'altra banda, comprovem com aquestes llegendes s'han perpetuat, modificat o exagerat, depenent del context social en el què es trobaven en aquell moment, com podem veure en els textos de William Shakespeare, Alighieri, Jhon Dryden i molts més.

Pel que respecta a Messalina destaquen summament les seves característiques promiscues que afirmaren contemporanis a ella com Juvenal, Dió Cassi, o Suetonio. Tanmateix, val la pena ressaltar com aquestes afirmacions, en calar tant profundament en la seva imatge, van fer que a través de la història pràcticament només se la conegui per aquestes, en cap moment s'exagera o modifica, cosa que podem veure en els escrits de Graves, Aurelius Victor, Richards i d'altres autors estudiats.

Pel que fa a Teodora de Bizanci s'observen atribucions sobre la seva promiscuïtat i falta de moral, arribant-la a considerar demoníaca, com observem en

els textos de Procopio que foren perpetuats, amb una idea molt similar, per altres autors com John Gorton, Allan Evans o Robert Evan fins l'actualitat

Sobre Elionor d'Aquitania destaquen les afirmacions tractant-la de promiscua i malvada, característiques que li atribuïren els contemporanis a ella com Felip II o Chretien De Troyes. Altrament, comprovem com aquestes han sigut compartides, i sovint modificades, al llarg del temps gràcies a autors com George Payne, Evelyn de Morgan, Agnes Strickland, entre d'altres.

En quant a Elizabeth Bathory, ressalten les centenars d'acusacions on la tractaren de torturadora, i assassina. Aquestes idees foren exagerades i modificades durant el temps, deixant-nos amb una imatge vampiressa i assassina d'ella mitjançant a autors com Dacre Stoker o Troy Bronwfield.

Finalment, parlant de Catalina de Rússia, destaquen les atribucions sobre promiscuïtat i falta de moral, que li atribuïren els seus contemporanis com Alexander Pushkin o Lord Byron. D'altra banda, comprovem com aquestes llegendes, mitjançant obres com les de Arthur Berger o Sasha Sokolov, s'han perpetuat, modificat o exagerat, depenent del context social en el què es trobaven en aquell moment.

En conjunt, analitzem com sovint són acusades amb característiques comunes que s'excusen pel simple fet de que les víctimes són dones. Les dues característiques més comunes en les crítiques són el llibertinatge sexual i falta de moral, i aquestes, generalment només funcionen quan es fan en contra de dones, sobretot en el cas del sexe.

INTRODUCCIÓ

BIBLIOGRAFIA

WEBGRAFIA

El lector, trobarà seguidament varies bibliografies. En la primera es troben totes les obres que han sigut directament utilitzades per la redacció del treball i que són citades en algunes de les notes. En segon lloc, la bibliografia de consulta que són totes les obres utilitzades per a recopilar informació envers al treball, però que no han merescut una cita. Seguidament, s'ofereixen unes webgrafies. Primerrament, la webgrafia general on apareixen els links que he utilitzat directament per la realització el treball i que estan mencionades en les notes a peu de pagina. En el següent apartat, adjunto les obres que m'han sigut útils per a el coneixement respecte el context de l'escrit, però no han sigut citades directament. Per a facilitar l'accés al lector en la webgrafia, he adjuntat els codis QR de cada enllaç. Per últim, trobem els annexos bibliogràfics i webgràfics on s'adjunten les conegudes obres d'alguns dels autors citats.

BIBLIOGRAFIES

BIBLIOGRAFIA

A

- ALEXANDER, John, *Catherine The great myth and legend*, Oxford, Londres, 1896.
- ALIGHIERI, Dante, *La divina comedia*, Latium, Buenos Aires, 2008.
- ANDERSON, Judith, *Historia de las mujeres. Una historia propia*, Crítica, Barcelona, 2009.
- AURELIUS, Sextus, *Book on the Emperors*, Liverpool University Press, Liverpool, 1994.
- AURELIUS, Sextus, *Liber de Caesaribus; Praecedunt, Origo Gentis Romanae Et Liber de Viris Illustribus Urbis Romae, Subsequitur Epitome de Caesaribus*, Stereotypa, Roma, 1966.
- AURELIUS, Sextus, *Sextus Aurelius Victor de viris illustribus urbis Romae*, Reial, Breslau, 1850.
- AUTEUR, Hillary, *The Courtesans: The Carnal Confessions of Catherine the Great*, St. Martin's Press, Nova York, 1984.

B

- BALDWIN, R. *The Debaucht Court. Or, the Lives of the Emperor Justinian, and His Empress*, Londres, 1682.
- BARNETT, John, *The Mountain Sylph, Salaman*, London, 1834.
- BARNETT, John, *Farinelli*, Musical Times, London, 1839.
- BERGER, Arthur , *The Art of the Seductress: Techniques of the Great Seductresses from biblical Times to the postmodern era*, iUniverse, Nova York, 2001.
- BROWNFIELD, Troy , *The Blood Queen, Dynamite Entertainment, Nova York, 2014. Jozef Borovský, Chrysalis II: Carpathian Liberty, Triumph, Versey, 2008.*
- BYRON, Lord, *Don Juan Canto IX*, Ben Bow, Londres, 1822.

C

- CAPELLANUS, Andreas, *The Art of Courtly Love*, Columbia University Press, Nova York, 1990.
- CASTI, Giambattista, *Opere complete*, Libreria europa di burdi, Roma, 1824.

- CHABANNES, Jacques, *Los grandes asesinatos en la historia mundial*, LAVP, Nova York, 2018.
- CHOPIN, Jean. M, *Historia de la Rusia*, Guardia nacional, Barcelona, 2014.
- CLAYTON, J. Douglas, *Dimitry's Shade: A Reading of Alexander Pushkin's*, evanston, Londres, 2004.
- CRAFT, Kimberly L. *Infamous Lady, The True Story Of Countess Erzsébet Báthory*, CreateSpace, Nova York, 2009.

D

- DIEHL, Charles, *Theodora, Empress of Byzantium*, Ungar, Londres, 1972.
- DRYDEN, John, *All for love*, Bloomsbury, Londres, 2014.
- DUBY, Georges, *Dames du XII siècle*, Paris, Gallimard, 1995.
- DUMAS, Alexandre, *La femme de Claude*, Troisième, Paris , 1837.

E

- EVAN, Robert, *A Brief History of Vice: How Bad Behavior Built Civilization*, Plume Book, New York, 2016.
- EVANS, Allan, *The Power Game in Byzantium: Antonina and the Empress Theodora*, Continuum, London, 2011.

F

- FIELDING, Sarah, *The Lives of Cleòpatra and Octavia*, Lewisburg, Londres, 1994.
- FIRPO, Arturo, *Amor. Familia. Sexualidad*, Argot, Barcelona, 1984.
- FRANÇOIS, Charles, *Secret memoirs of the court of Petersburg*, Troisième, Withinguam, 1801.

G

- GEORGE, Margaret, *El ocaso de una diosa Memorias de Cleòpatra*, B DE BOOKS, Nova york, 2014.
- GIRALDUS, Gal·les, *Giraldi Cambrensis Opera: De rebus a se gesti*, Chronicles, Londres, 1861.
- GORTON, John, *A General Biographical Dictionary*, Whittaker , Londres, 1830.
- – *A Topographical Dictionary of Great Britain*, Louis & Co, Londres, 1835.
- – *Five hundred Questions deduced from Goldsmith's History of Rome*, Shilling, Londres, 1827.
- GRAVES, Robert, *Wife Messalina*, Rosettabooks, Nova York, 2014.

H

- HERRIN, Judith, *Unrivalled Influence: Women and Empire in Byzantium*, Princeton University Press, Princeton, 2013.

J

- JUDE, Jane, *Elizabeth Báthory: Vampire, Witch or Serial Killer?*, Kindle, Londres, 2017.

K

- KAMENSKII, Aleksandr, *Catherine the Great: A Reference Guide to Her Life and Works*, Rowman, Londres, 2020.
- KOCH, Fred, *The Volga Germans: In Russia and the Americas, from 1763 to the Present*, The Pennsylvania university press, Pennsylvania, 1978.

L

- LÁSZLÓ, Nagy , *A rossz hírű Báthoryak*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1984.
- LEONARD, Carol, *Reform and Regicide: The Reign of Peter III of Russia*, Indiana University Press, Indiana, 1993.
- LEVICK, Barbara, *Claudius*, Routledge, Nova York, 2015.

- LEWIS, Matthew, *Henry II and Eleanor of Aquitaine: Founding an Empire*, Amberley Publishing, Londres, 2020.
- LEWIS, Wilfred, *Henry*, University of California, Los Angeles, 1973.
- LUCANO, Marco Anneo, *Farsalia X*, Gredos, Barcelona, 1984.

M

- MATURIN, Edward, *Sejanus: And Other Roman Tales*, Saunders, Nova York, 1839.
- MEDNYÁNSZKY, Alajos, *Festői utazás a Vág folyón Magyarországon*, Hemtjanst, PESTH , 1826.

O

- OVIDIO, Publio , *Metamorfosis*, Bruguera, 1981.

P

- PACAUT, Marcel, *Louis VII et son royaume*, París, 1964.
- PARÍS, Mateu, *Historic Anglorum; And a shorter account in Chronica Majori*, ed. H.R, Nova York, 1902.

- PARKINSON, John, *Case of diseased appendix vermiformis*, Royal Society of Medicine, Londres, 1812.
- PARKINSON, John, *Essay on the Shaking Palsy*, Superwood, Londres, 1817.
- PARSONS, John, *Eleanor of Aquitaine: Lord and Lady*, palgrave, Nova York, 2003.
- PAYNE, George, *The Life and Times of Louis XIV*, London, R. Bentley, 1838.
- PAYNE, George, *Philip Augustus; or, The Brothers in Arms*, Waverley Novels, London, 1837.
- PEARCE, William, *Analysis of Roman History*, Longmans, Green & Co, Londres, 1873.
- PHILIP, Darrell, *Kaiser The Bad and Downright Ugly of the German-Russian Volga Colonies*, Darrell Kaiser Books, Londres, 2007.
- PLUTARC, *Vidas paralelas. Volumen 3*, Gredos, Madrid, 2009.
- PONA, Francesco, *La Messalina*, Prieulegio, Venecia, 1627, pp. 34.
- PUSHKIN, Alexander, *Ruslan i Liudmil*, Delphi Classics, Hastings, 2016.

R

- RAEFF, Marc, *Catherine the Great: A Profile*, , Marc Millan, Nova York, 1972.

- ROUNDING, Virginia, *Catherine the Great: Love, Sex, and Power*, St. Martin's Publishing Group, 2007.

S

- SARDOU, Victorien, *Cleòpatra: A Play in Five Acts*, Borgo Press, San Bernardino, 1994.
- SEBAG, Simon, *Catherine the Great and Potemkin: The Imperial Love Affair*, Oxford, 2010.
- SOKOLOV, Sasha, *Astrophobia*, прозаика, Nova York, 1985.
- SOARES, Lucas, “*La dimensión práctica del saber erótico de Sócrates*”, *Classica. Revista Brasileira de Estudos Clássicos*, Vol 24, 2011.
- STOKER, Dacre, *Ian Holt, Drácula, el no muerto*, Roca Editorial, Nueva York, 2009.
- STRICKLAND, Agnes, *Lives of the Queens of England*, Blanchard and Lea, Filadelfia, 1852.
- SUETONIO, *Vida de los doce Césares*, Cátedra, Madrid, 1998.

T

- TENNYSON, Alfred, *The Works of Alfred Lord Tennyson: Becket; Tiresias and other poems; Poems omitted from revised editions; Locksley hall sixty years after; The promise of May*, Sevpn, London, 1899.
- TORRES, Àlex, *Dante, il sommo poeta. Consideracions sobre Dante i els rerefons històric de la Divina Comèdia*, treball de recerca defensat al curs 2018-2019, terrassa, 2019.
- TROYES, Chrétien, *Croniquets de London*, Aung Ict, Londres, 1841.
- TROGO, Pompeyo, *Epítome de las Historias filípicas de Pompeyo Trogo, Prólogos Fragmentos*, Gredos, Madrid, 2008.

W

- WHELAN, Fiona, *The Making of Manners and Morals in Twelfth-Century England: The Book of the Civilised Man*, Routledge, Nova York, 2017.

Z

- ZAGURI, Pietro, *Mon cher Casanova*, H. Champion, Venecia, 2008.

BIBLIOGRAFIA DE CONSULTA

A

- ANGELA, Alberto, *Cleopatra: La reina que desafió a Roma y conquistó la eternidad*, Harpercollins, Madrid, 2019
- ÁLVAREZ, Mónica, *Guardianas nazis. El lado femenino del mal*, Edaf, Barcelona, 2012.

B

- BEDMAN, Teresa, *Hatshepsut de reina a faraón de egipto*, La esfera de los libros, Madrid, 2009.
- B. PITROVSKY, Mikhail , *Treasures of Catherine The Great*, Somerset House, Londres, 2001.

C

- CESARETTI, Paolo *Theodora: Empress of Byzantium*, Vendome Press, Chiety, 2012.

D

- DAUXOIS, Jacqueline, Cleopatra: Una Reina De Leyenda, EDAF, Madrid, 2002.
- DIHEL, Charles, Theodora, Empress of Byzantium, New York Press, Nova York, 1972.
- – Figures byzantines, University of Ottawa, Paris, 1879
- DUFFY, Stella, Theodora: Actress, Empress, Whore, Virago, London, 2011.
- DUKES, Paul, Catherine the Great and the Russian Nobility, Cambridge the University, London, 1967.
- DZIELSKA, Maria, Hipatia de Alejandría, Siruela, Barcelona, 2009.

G

- GONZÁLEZ, Juan Manuel, Teodora de bizancio. El poder del sexo, Planeta, Madrid, 1993.
- GRAHAM, Marcus, The World of Eleanor of Aquitaine: Literature and Society in Southern France, The Boydell Press, Woolbridge, 2005.

H

- HART, Henry, History of the latin Christianity, Albemarle, London, 1867.
- HERRIN, Judith, El imperio que hizo posible la Europa moderna, Penguin Random House Grupo Editorial, Barcelona, 2017.

- HOUSSAYE, Henry, *Aspasie, Cléopâtre, Théodora*, Calmann, París, 1889.

I

- ILLINOIS, Tom, *Love & Conquest: Personal Correspondence of Catherine the Great and Prince Grigory Potemkin*, University Press, Seattle, 2005.

M

- MADRID, Mercedes, *La misoginia en Grecia*, Cátedra, Madrid, 1999.
- MARKALE, Jean, *La vida, la leyenda, la influencia de Leonor de Aquitania dama de los trovadores y bardos bretones*, Lunas, Barcelona, 1996.
- MARSHALL, Emma, *Theodora's Childhood; or, the Old House at Wynbourn*, Scribner, Londres, 1868.
- MASEFIELD, John, *Basillissa: A Tale of the Empress Theodora*, Macmillan, Londres, 1940.
- MASSIE, Robert, *Catalina la grande. Retrato de la mujer*, Crítica Barcelona, Barcelona, 2012.
- – *Catherine The Great: The memoirs of Catherine the great, the modern library*, Nova York, 2007.
- MINELLA, Alain-Gilles, *Leonor de Aquitania. Una figura de leyenda en la época de las cruzadas y los trovadores*, La esfera de los libros, Madrid, 2007.

P

- PHILLIPS, Robin, *The Acrobatic Empress : The Story of Theodora*, Peace Hill, Charles City, 2006.

R

- RAEF, Marc, *Catherine The Great: A Profile*, World Profiles, Melbourne, 1972.
- RIVER, Charles, *Leonor de Aquitania: La vida y legado de la más famosa reina de la Europa medieval*, Createspace, Londres, 2014.
- RODRÍGUEZ, Ana, *La estirpe de Leonor de Aquitania: Mujeres y poder en los siglos XII y XIII*, crítica, Barcelona, 2014.
- ROLLER, Duane W. , *Cleopatra: A Biography*, Oxford, Londres, 2011.

S

- SCHULLER, Wolfgang, *Cleopatra: Una reina en tres culturas*, Siruela, Barcelona, 2008.
- S. SHATZ, Marshall, *A Course in Russian History: The Time of Catherine the Great*, Routledge, Londres, 1997.
- STREETER, Michael: *Catherine The Great*, Hauls Publishing, Londres, 2007.

T

- THORNTON, Stephanie, *The Secret History: A Novel of Empress Theodora*, Penguin, Alaska, 2013.

W

- WALKER, James, *The Holy See and the wandering of the nations from St. Leo I to St. Gregory I*, Harvard College Library, Cambridge, 1888.
- WHEELER, Bonnie, *Representations of the Feminine in the Middle Age*, Academia, London, 1993.
- W. KIBLER, William, *Eleanor of Aquitaine: Patron and Politician*, University of Texas, Texas, 1976.
- W. F. Reddway, *Documents of Catherine the Great*, Fellow of king's colleges Cambridge, Londres, 2012.
- WOMACK, John, *Empress of the Dusk: A Life of Theodora of Byzantium*, Reynal & Hitchcock, Londres, 1940.

WEBGRAFIES

WEBGRAFIA

(https://www.abc.es/historia/abci-leyenda-negra-cleopatra-mala-borracha-odiaba-roma-201904080116_noticia.html, 10/04/2020)

(<https://youtu.be/O4ZRDJQqLBI> ,13/04/2020)

(<https://www.irishtimes.com/culture/tv-radio-web/helen-mirren-catherine-the-great-was-a-serial-monogamist-1.4037796> , 06/05/2020)

(<https://trends.google.es/trends/explore?date=all&geo=ES&q=catalina%20la%20grande> , 07/05/2020)

(<https://sourcebooks.fordham.edu/basis/procop-anec.asp> , 12/05/2020)

(https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/12*.html , 12/05/2020)

(https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/12*.html , 13/05/2020)

(https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/9*.html ,
13/05/2020)

(<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Procopius/Anecdota/home.html> ,12/05/2020)

(<http://web.csulb.edu/~ssayeghc/medieval/henryandangevins.htm> , 24/05/2020)

(http://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/JuvenalSatires10.htm#_Toc284248936 , 26/07/2020)

(<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0137%3Abook%3D10> , 26/07/2020)

(<https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/JuvenalSatires6.php> , 26/07/2020)

(http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html , 26/07/2020)

(https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/Annals/11B*.html , 27/07/2020)

(https://archive.org/details/bub_gb_N2_SBnumI9QC/page/n85/mode/2up?q=agur , 28/07/2020)

(<https://www.youtube.com/watch?v=HbnI98VFqA0> , 28/07/2020)

(<https://www.csfd.cz/film/94243-messalina/filmoteka/>, 28/07/2020)

(http://tortenelemszak.uni-miskolc.hu/gesta/gesta200661/200661_23.pdf ,

30/07/2020)

(http://www.artandpopularculture.com/Tragica_Historia , 01/08/2020)

(<https://www.filmin.es/pelicula/la-condesa-dracula> , 02/08/2020)

(<http://mek.oszk.hu/00900/00908/html/08.htm> , 02/08/2020)

(<https://www.youtube.com/watch?v=qEEeEV-9W1U> , 02/08/2020)

(<https://genius.com/Cradle-of-filth-cruelty-brought-thee-orchids-lyrics> , 02/08/2020)

(<http://www.artnet.com/artists/istv%C3%A1n-cs%C3%B3k/country-revelers-BXj4s-vVq-LTPAGeqw-Jvw2> , 09/08/2020)

(http://www.artnet.com/artists/istv%C3%A1n-cs%C3%B3k/painter-and-his-model-igXPxQJ3pF_YFkM5WOAKyg2 , 09/08/2020)

WEBGRAFIA DE CONSULTA

VILLATORO, Manuel, *La leyenda negra de Cleopatra: la «mala borracha» que odiaba a Roma*, Diario ABC (online), consultat 18 de març de 2020, URL: https://www.google.es/amp/s/www.abc.es/historia/abci-leyenda-negra-cleopatra-mala-borracha-odiaba-roma-201904080116_noticia_amp.html

CID, Rosa Maria, *El mito de Cleopatra*, El cuaderno (online), consultat el 18 de març de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/elcuadernodigital.com/2018/10/22/el-mito-de-cleopatra/amp/>

GIL, Cristina, *Octavio Augusto, el peor enemigo de Cleopatra*, La Vanguardia (online), consultar 18 de març de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.lavanguardia.com/historiayvida/historiaantigua/20170216/47313008504/octavio-augusto-el-peor-enemigo-de-cleopatra.html%3ffacet=amp>

GARCÍA, Miguel Angel, *LA CONTROVERTIDA HISTORIA SECRETA DE LA EMPERATRIZ TEODORA*, Blog Poesia y escritos (online), consultat el 25 de març de 2020, URL: <https://memorias-de-mi-pluma.webnode.es/la-controvertida-historia-secreta-de-la-emperatriz-teodora/>

VILLAR, Àngels, *La leyenda negra de Leonor de Aquitania*, La Vanguardia (online), consultat el 29 de maig de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.lavanguardia.com/historiayvida/edad-media/20190409/47310649903/la-leyenda-negra-de-leonor-de-aquitania.html%3ffacet=amp>

(<https://www.google.es/amp/s/renovatiomedievalium.wordpress.com/2016/12/13/resena-de-leonor-la-leyenda-negra/amp/> , 29/03/2020)

<http://lapesteloca.blogspot.com/2020/06/leonor-de-aquitania-la-leyenda-negra.html?m=1> (29/03/2020)

PASTORINO, Miguel, *Verdades y leyendas sobre Hipatia de Alejandría*, Aleteia (online), consultat el 29 de març de 2020. URL: <https://www.google.es/amp/s/es.aleteia.org/2016/11/11/verdades-y-leyendas-sobre-hipatia-de-alejandria/amp/>

<http://www.catolicosfirmesensufe.org/la-leyenda-negra-de-hypatia> (29/03/2020)

TREMLETT, Giles, La leyenda negra sobre Isabel la Católica provocada por el franquismo, *El Independiente* (online), consultat el 29 de març de 2020, URL: <https://www.elindependiente.com/tendencias/2017/12/16/la-leyenda-negra-sobre-isabel-la-catolica-provocada-por-el-franquismo/>

ZAVALA, Jose Maria, *Isabel la Católica, por qué es santa: desmontan la leyenda negra sobre la expulsión de los judíos y la inquisición*, *El confidencial digital* (online), consultat el de 29 març de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/religion.elconfidencialdigital.com/articulo/catolicos/isabel-catolica-es-santa-desmontan-leyenda-negra-expulsion-judios-inquisicion/20190627201917028226.amp.html>

(<https://www.libertaddigital.com/cultura/2014-03-16/desmontando-la-falsa-leyenda-negra-de-isabel-la-catolica-1276513241/> , 29/03/2020)

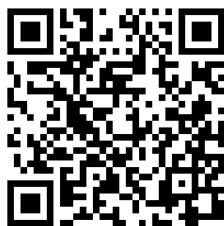
(<https://walkingmad.tours/dona-juana-la-loca/> , 30/03/2020)

GONZALEZ, Rosario, *La leyenda negra de Juana la Loca*, Hoy (online), consultat el 30 de març de 2020, URL: https://www.google.es/amp/s/www.hoy.es/culturas/201602/17/leyenda-negra-juana-loca-20160217001705-v_amp.html

PEÑAS, Esther, *JUANA I: ¿LA LOCA?*, Ethic (online), consultat el 30 de març de 2020, URL: <https://ethic.es/2019/11/juana-la-loca-feminismo/>

SORIANO, Sebastian, *La leyenda negra de Catalina la Grande: insaciable en la cama y sexo con caballos*, La Razón (online), consultat el 2 de abril de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.larazon.es/cultura/la-leyenda-negra-de-catalina-la-grande-insaciable-en-la-cama-y-sexo-con-caballos-AA25164455/%3foutputType=amp>

(<https://www.artycultura.net/2020/03/el-divertido-pasatiempo-que-lego.html?m=1> ,
02/04/2020)

BELMORT, Fernando, *María Antonieta: la reina del rumor negro*, Cultura Colectiva (online), consultat el 4 d'abril de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/culturacolectiva.com/historia/maria-antonieta-la-reina-del-rumor-negro/amp> (04/04/2020)

(<https://academiaplay.es/maria-antonieta-tan-mala-como-dicen/> , 04/04/2020)

(<https://mujeresvalientes.es/eugenia-de-montijo-emperatriz/> , 30/06/2020)

(<https://navegandoenelrecuerdo.blogspot.com/2015/02/eugenia-de-montijo-la-emperatriz.html?m=1> , 30/06/2020)

ECHEVARRÍA, Ana, *Agripina la Menor, conspiradora y víctima de conspiración*, La Vanguardia (online), consultar el 30 de juny del 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.lavanguardia.com/historiayvida/historia-antigua/20200427/48692413394/agripina-menor-neron-germanico-conspiracion-roma.html%3ffacet=amp>

(https://www.tesorillo.com/altoimperio/agripina_hija/agripina_hija.htm , 30/06/2020)

(https://colddearcome10.live/?utm_campaign=QPF8euu28II5lw7O2iHhCidoSOXmw5oLxD6bwphw43U1&t=main7d , 03/07/2020)

SAUL, Toby, *El final de los romanov: asesinato de los últimos zares de rusia*, National Geographic (online), consultat el 3 de juliol de 2020, URL: https://www.google.es/amp/s/historia.nationalgeographic.com.es/a/final-romanov-asesinato-ultimos-zares-rusia_13291/amp

(<https://www.google.es/amp/s/es.noticias.yahoo.com/amhtml/la-leyenda-urbana-sobre-el-supuesto-sexo-masculino-de-isabel-de-inglaterra-que-bram-stoker-crea-pies-juntillas-082139912.html> ,03/07/2020)

ROMERO, Belén, *Así era Isabel I de Inglaterra, la Reina Virgen*, La Vanguardia (online), consultat el 3 de juliol de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.lavanguardia.com/historiayvida/edad-moderna/20180829/47313359193/asi-era-isabel-i-de-inglaterra-la-reina-virgen.html%3ffacet=amp>

(<https://losojosdehipatia.com.es/cultura/historia/la-turbia-historia-de-mesalina/>, 19/07/2020)

FAYANAS, Edmundo, *La emperatriz ninfómana Mesalina*, Nueva Tribuna, consultado el 19 de juliol de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.nuevatribuna.es/articulo/historia/emperatriz-ninfomana-mesalina/20170731104044142221.amp.html>

SANZ, Elena, *Isabel Bathory, la condesa sangrienta*, Muy historia (online), consultat el 9 d'agost de 2020, URL: <https://www.google.es/amp/s/www.muyhistoria.es/h-moderna/articulo/isabel-bathory-la-condesa-sangrienta/amp>

ALVAREZ, Monica, *Elizabeth Báthory, la condesa y vampira que se bañaba en sangre*, La Vanguardia (online), consultat el 9 d'agost de 2020, URL:
<https://www.google.es/amp/s/www.lavanguardia.com/sucesos/20190524/462425827584/elizabeth-bathory-condesa-banos-sangre-vampira-asesina-vlad-tepes-dracula-las-caras-del-mal.html%3ffacet=amp>

ORTIZ, Cristina, *La truculenta leyenda de los Báthory, la familia más sanguinaria de la historia de Europa*, Magnet (online), consultat el 9 d'agost de 2020, URL:
<https://www.google.es/amp/s/magnet.xataka.com/en-diez-minutos/la-truculenta-leyenda-de-los-bathory-la-familia-mas-sanguinaria-de-la-historia-de-europa/amp>

ANNEXOS BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA

BATTISTA, Giovanni, *Gli Animali parlanti*, Mllano, Roma, 1802.

- *Novelle galanti, in ottava rima*, Molini, Londres, 1793.

BERGER, Arthur, *Seeing is believing: An introduction to visual communication*, Mountain View, California, 1989.

- *Signs in contemporary culture: An introduction to semiotis*, Longman, New York, 1984

BYRON, Lord, *Las peregrinaciones de Childe Harold*, Universidad Complutense, Madrid, 1864.

CAPELLANUS, Andreas, *On Love*, ed. and trans. P. G. Walsh. London: Duckworth, 1982.

- *El paraíso perdido de John Milton*, Madrid, Alba, 1999. EVANS, Allan, *Herodotus, Explorer of the Past: Three Essays*, Princeton University Press, Princeton, 1991.

DRYDEN, John, *Dramatic Works*, Verfe, London, 1735.

DUMAS, Alexandre, *La Dame aux perles*, BNF, Paris, 2014.

EVANS, Allan, *The Age of Justinian: The Circumstances of Imperial Power*, Routledge, New York,, 1996.

DONES I LA LLEGENDA NEGRA A TRAVÉS DE LA HISTÒRIA

GIRALDUS, Gal·les, *Giraldi Cambrensis Opera: Topographia hibernica*, Banbury, Londres, 1867.

GRAVES, Robert, *Count Belisarius*, Rosetta Books, Nova York, 2014.

- *I, Claudius*, Rosetta Books, Nova York, 2014.

PARÍS, Mateu, *Chronica Majora*, Trübner, Londres, 1877.

- *Flores Historiarum*, Stationery Office, Londres, 1890.

PAYNE, George, *Memoirs of Celebrated Women*, London, R. Bentley, 1837

- *The Tenants of the Heart*, New York : Harper & Brothers, 1842.

- *Morley Ernstein*, General Books, Londres, 2012.

PONA, Francesco, *Il paradiso de' fiori, ouero Lo archetipo de' giardini*, Discorso, Verona, 1622.

- *La lucerna di Eureka Misoscolo Academico Filarmonico*, Veneto, Venecia, 1663.

OVIDIO, Publio, *Arte de amar*, Sanz y Razola, Barcelona, 1822.

- *Heroidas: Cartas de Heroínas*, Akal, Madrid, 2010.

SHAKESPEARE, William, *Romeo and Juliet*, Harvard College Library, London, 1839.

- *Macbeth*, Oxford, Cambridge, 1871.

- *Antonio y Cleòpatra*, Santillana, Madrid, 2007.

SOKOLOV, Sasha, *A School for Fools*, Boguslawski, Nova York, 2015.

TÁCITO, Cornelio, *Cornelii Taciti Annalius Ab Excessu Divi Augusti Libri*, Calrenadiano, Londres, 1963.

- *Vida de Julio Agrícola. Germania. Diálogo de los oradores*, Akal, Madrid, 1999.

TENNYSON, Alfred, *Poems by Alfred Tennyson*, Routledge, Londres, 1864.

- *The Works of Alfred Tennyson: The princess and other poems*, Strahan, Londres, 1872.

TROYES, Chrétien, *Historia de perceval o el cuento del Grial*, Oveja Negra, Madrid, 1983.

- *Yvain, el Caballero del León*, Yale University Press, Garamond, 1987

- *Lancelot, el Caballero de la carreta*, THE University of Georgia Press, Georgia, 1990.

(https://www.um.es/cepoat/estudiosorientales/wp-content/uploads/2018/01/Estudios_Orientales_n7_1.pdf, 07/09/2020)

(<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/435649>, 07/09/2020)

(<https://www.nga.gov/collection/art-object-page.75181.html>, 07/09/2020)

([https://www.vanhamel.nl/codecs/Itinerarium_Cambriae_\(Gerald_of_Wales\)](https://www.vanhamel.nl/codecs/Itinerarium_Cambriae_(Gerald_of_Wales)), 07/09/2020)

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bc/The_worship_of_Mammon.jpg , 10/09/2020)

(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/75/Helen_of_Troy%2C_De_Morgan.jpg , 10/09/2020)

(<https://www.dailymotion.com/video/x1wzmhw>, 07/09/2020)

(<https://web.archive.org/web/20160303182032/http://comicbookdb.com/title.php?ID=16394>, 07/09/2020)

(<https://web.archive.org/web/20160303182032/http://comicbookdb.com/title.php?ID=16394> ,07/09/2020)

(<https://www.youtube.com/watch?v=5-sKaQkOgH8>, 07/09/2020)

(<http://www.wowio.com/users/product.asp?BookId=4097>, 07/09/2020)

(https://vtoraya-literatura.com/pdf/sokolov_mezhdu_sobakoj_i_volkom_1980_ocr.pdf , 10/09/2020)

(<https://mojtv.hr/film/19079/oliver-twist.aspx> , 10/09/2020)

(https://www.videomusicalis.com/es/component/melomania/video/17834-anna-karenina-ballet-en-tres-actos?Itemid=125&filter_categoria=14 , 10/09/2020)

(<https://www.youtube.com/watch?v=5cVwBjwRGgg> , 10/09/2020)

(<https://www.youtube.com/watch?v=qRNfeMaUBbo> , 11/09/2020)

(<https://www.youtube.com/watch?v=6dW6aNAZGTM> , 11/09/2020)

(https://www.wikiwand.com/es/Agostino_Carracci , 11/09/2020)

ÍNDIX D'IMATGES

1. Figura N° 1: La imatge ens mostra el suïcidi de Cleòpatra, deixant-se mossegar en els pits per un àspid (serp egípcia), Reni Guido, *La muerte de Cleòpatra*, Museo del Prado, 1678.....18
2. Figura N° 2: Se'ns mostra a Messalina essent penetrada per un jove en un bordell, mentre una dona els mira amb despreu, Agostino CARRACCI, *Messaline dans la loge de Iphis*, localització desconeguda, s. XVI.....31
3. Figura N° 3: S'observa a Teodora sentada en un tro del Coliseu Romà en el quadre de Benjamin-Constant, *la emperatriz Theodora en el Coliseo*, Buenos Aires, Museo Nacional de Bellas Artes, 1887.....42
4. Figura N°4: ens mostra a Elionor amb una aparença maligna subjectant el verí amb el que vol matar a Rosamund, Evelyn de MORGAN, *Queen Eleanor & Fair Rosamund*, de Morgan Foundation, 1905.....56
5. Figura No ° 5: mostra a la comtessa assassina en sèrie Elizabeth Bathory gaudint de la tortura de dones joves, István CSÓK , *Countess Elizabeth Báthory*, Carnegie Museum of art, 1895.....72
6. Figura N° 6: Catalina essent seduïda per un cavall disfressat d'un home galant, tot en forma burlesca i còmica, Yolanda Cabezuelo, *Catalina y el caballo* Blog Yolanda Cabezuelos (en línia), 2010.....84

ÍNDIX

VOLUM I,

ABSTRACT.....	1
Agraïments.....	2
INTRODUCCIÓ GENERAL	3
1 DONES DE L'ANTIGUITAT	7
1.1 CLEÒPATRA.....	8
INTRODUCCIÓ	9
1.1.1 ARREL DE LA LLEGENDA.....	10
1.1.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES.....	14
CONCLUSIÓ.....	20
1.2 MESSALINA	21
INTRODUCCIÓ	22
1.2.1 ARREL DE LA LLEGENDA.....	23
1.2.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES.....	27
CONCLUSIÓ.....	33
2 DONES D'ÈPOCA MEDIAVAL	35
2.1 TEODORA DE BIZANCI	36
INTRODUCCIÓ	37
2.1.1 ARREL DE LA LLEGENDA.....	38
2.1.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES.....	41
CONCLUSIÓ.....	45
2.2 ELIONOR D'AQUITANIA	46
INTRODUCCIÓ	47
2.2.1 ARREL DE LA LLEGENDA.....	49
2.2.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES.....	53
CONCLUSIÓ.....	59
3 DONES D'ÈPOCA MODERNA	61
3.1 ELIZABETH BATHORY	62
INTRODUCCIÓ	63
3.1.1 ARREL DE LA LLEGENDA.....	64
3.1.2 LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES.....	68
CONCLUSIÓ.....	75
3.2 CATALINA II DE RÚSSIA	76
INTRODUCCIÓ	77

3.2.1	ARREL DE LA LLEGENDA.....	78
3.2.2	LA LLEGENDA A TRAVÉS DELS SEGLES.....	82
	CONCLUSIÓ.....	87
	CONCLUSIONS GENERALS.....	88
	INTRODUCCIÓ BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA.....	91
	BIBLIOGRAFIES.....	92
	BIBLIOGRAFIA.....	92
	BIBLIOGRAFIA DE CONSULTA.....	101
	WEBGRAFIES.....	106
	WEBGRAFIA.....	106
	WEBGRAFIA DE CONSULTA.....	113
	ANNEXOS BIBLIOGRAFIA I WEBGRAFIA.....	124